

ACADEMIA ROMÂNĂ
INSTITUTUL NAȚIONAL DE CERCETĂRI ECONOMICE
„COSTIN C. KIRIȚESCU”

Vol. 6-7/2003

Colecția
BIBLIOTECA ECONOMICĂ

Seria
***Studii și
cercetări
economice***

**PROCESE, FENOMENE
CARACTERISTICE
ȘI TENDINȚE
ALE CIRCULAȚIEI
FORȚEI DE
MUNCĂ ÎN ROMÂNIA**

Steliana PERȚ, Valentina VASILE
Raluca NEGRUȚ, Petru MAZILESCU

ISBN 973-7940-17-2

Centrul de Informare și Documentare Economică

ACADEMIA ROMÂNĂ
INSTITUTUL NAȚIONAL DE CERCETĂRI ECONOMICE
INSTITUTUL DE ECONOMIE NAȚIONALĂ

PROCESE, FENOMENE CARACTERISTICE ȘI TENDINȚE ALE CIRCULAȚIEI FORȚEI DE MUNCĂ ÎN ROMÂNIA

Centrul de Informare și Documentare Economică
București, 2003

Volumul de față prezintă tema
“PROCESE, FENOMENE CARACTERISTICE ȘI TENDINȚE ALE
CIRCULAȚIEI FORȚEI DE MUNCĂ ÎN ROMÂNIA”,
realizată de
Institutul de Economie Națională
în cadrul
Programului național de cercetare CERES.

Proiectul Institutului Național de Cercetări Economice al Academiei Române
“**Modelarea politicilor economice în perspectiva integrării în Uniunea
Europeană și fundamentarea restructurării economiei României
în contextul tranziției spre o nouă Europă**”.

Contract 155/2001

Autori: dr. Steliana PERT
dr. Valentina VASILE
Raluca NEGRUȚ
Petru MAZILESCU

Editat de CENTRUL DE INFORMARE ȘI DOCUMENTARE ECONOMICĂ
REDACTOR-ȘEF - VALERIU IOAN FRANȚ
SECRETAR GENERAL DE REDACȚIE - AIDA SARCHIZIAN

REDACTOR: PAULA NEACȘU
Concepție grafică, machetare și tehnoredactare: VICTOR PREDA
CIDE/STUDII/PROBLEME: Stu6_7_03.doc

Redacția și administrația: București, Calea 13 Septembrie nr. 13, sectorul 5,
cod poștal 76 117, telefon: 0040-1-411 60 75, telefax: 0040-1-411 54 86
Adresa poștală: București 5, căsuța poștală 5 - 72

Materialele cuprinse în acest buletin pot fi reproduse numai cu aprobarea
conducerii Institutului Național de Cercetări Economice.

Volumele seriei pot fi identificate și comandate fie în colecție anuală, respectiv ISSN 1222 - 541X,
fie pe fiecare titlu în parte, respectiv pe ISBN alocat fiecărui volum.

Pentru volumul de față: ISBN - 973 - 7940 - 17 - 2

CUPRINS

Precizări preliminare	5
-----------------------------	---

PARTEA I MIGRAȚIA INTERNĂ

Capitolul 1. POPULAȚIE ȘI MIGRAȚIE INTERNĂ	12
1.1. Populația totală	12
1.2. Structura populației pe grupe de vârstă	13
1.3. Migrația internă. Dimensiuni. Intensitate. Tendințe	14
1.4. Structura migrației interne	16
1.4.1. Structura migrației interne pe grupe de vârstă	16
1.4.2. Structura migrației interne pe sexe	18
Capitolul 2. FLUXURILE MIGRAȚIEI INTERNE	20
2.1. Evoluția populației pe medii	20
2.2. Aspecte generale privind fluxurile migrației interne	21
2.3. Migrația regională	23
Capitolul 3. CONCLUZII. PROPUNERI	28

PARTEA A II-A MIGRAȚIA EXTERNĂ

Capitolul 4. MIGRAȚIA EXTERNĂ - UN PROCES MULTIDIMENSIONAL, EVOLUTIV	35
4.1. Conținut/sferă de cuprindere	35
4.2. Cadrul instituțional al liberei circulații a persoanelor și a forței de muncă	40
4.2.1. La nivelul UE	40
4.2.2. Cadrul instituțional din România. Progrese și cerințe	45
Capitolul 5. VOLUMUL ȘI INTENSITATEA MIGRAȚIEI EXTERNE. ROMÂNIA ÎN CONTEXT INTERNAȚIONAL	55
5.1. Migrația externă totală	55
5.1.1. O imagine globală	55
5.1.2. Dimensiuni ale migrației internaționale în România	56
5.2. Imigrații - o forță de muncă tot mai necesară pentru țările dezvoltate ale lumii	59
5.2.1. Scurtă prezentare generală. Dimensiunile imigrației	59
5.2.2. România - sursă de alimentare a imigrației	63
5.2.3. România - țară de primire	65
5.2.4. România - țară de tranzit	67
5.3. Emigrații - un cadou prea costisitor, oferit celor și așa mai bogați	68
5.4. Repatriații - avantaj sau pierdere pentru țara de origine?	74
5.5. Azilanții și refugiații - segment "conjunctural" al migrației internaționale	76
5.5.1. Fluxuri de ieșire	76

5.5.2. Fluxuri de intrare	78
Capitolul 6. PARTICULARITĂȚI SOCIO-DEMO-ECONOMICE	
ALE EMIGRAȚIEI DIN ROMÂNIA	79
6.1. Caracteristici ale fluxurilor de emigrație	79
6.1.1. Emigrația pe sexe	79
6.1.2. Emigrația pe grupe de vârstă.....	81
6.1.3. Structuri educaționale ale emigrației.....	84
6.1.4. Emigrația pe profesii	87
6.2. Tendințe	89
Capitolul 7. EFECTE, DILEME ȘI PARADOXURI ALE MIGRAȚIEI EXTERNE	91
7.1. Migrația externă - între speranță și scepticism	91
7.2. Efecte economice contradictorii	95
7.3. Concluzii. Întrebări	102
ANEXE	106
BIBLIOGRAFIE	142

Precizări preliminare

Obiectivele fazei a doua/2002 a proiectului CERES 2.7 au fost în principal următoarele:

- analiza-diagnostic pe cât posibil, în condițiile informației statistice existente, prin folosirea indicatorilor stabiliți în faza I a proiectului, atât pentru circulația internă a persoanelor și a forței de muncă, cât și pentru cea externă (emigrație, imigrație, repatriere etc.). Menționăm din start că acest obiectiv a putut fi realizat doar parțial, întrucât multe din informațiile necesare nu sunt disponibile și/sau, atunci când sunt stocate „unde”, accesul a fost dificil, practic imposibil.
- evaluarea volumului circulației persoanelor/forței de muncă, a principalelor caracteristici demo-economice, sociale, culturale, educațional-formative etc. ale persoanelor migrante; identificarea, pe aceste fundamente, a înclinației/disponibilității spre migrație a diferitelor categorii de populație migrantă;
- analiza sensului fluxurilor migratorii, cu surprinderea unor momente de inflexiune, de modificare fie a sensului fluxurilor ca atare, fie a intensității acestora, fie a ambelor. Am încercat astfel să identificăm, în diferite etape, factorii generatori, dar și riscurile induse de o circulație internă „forțată”, precum și cele care derivă din risipa de capital uman pe calea migrației externe în principal.
- analiza structurii populației migrante. Avem în vedere structuri demografice (bărbați, femei, grupe de vârstă), educațional-formative (niveluri de educație și formare profesională), precum și structuri pe care le-am numit economice, luând în considerare zonele/regiunile de plecare și, respectiv, de sosire. Am identificat, cu deosebire în a doua parte a anilor '90, așa-numita „migrație de reîntoarcere”, cu o puternică notă de *migrație de subzistență* în ceea ce privește mișcarea migratorie internă.

Studiul este structurat în două părți. **Partea I** este dedicată analizei **mișcării migratorii interne**. Analiza se extinde pe o perioadă de 30 de ani, 1970-2000, deoarece am considerat că aceasta este perioada în care mișcarea migratorie internă a fost puternică, suferind dintr-o dată deplasări de mare amplitudine, cu relevanță în egală măsură economică și socială. Menționăm, de asemenea, că, în fapt, studiul privește mișcarea persoanelor, și nu exclusiv a forței de muncă, aceasta din urmă fiind inclusă în prima. În al doilea rând, subliniem faptul că, în condițiile cunoscute, analizate în proiectul anterior, criteriul de bază avut în vedere a fost „schimbarea domiciliului”, ceea ce poate fi în unele cazuri mai mult decât migrația pentru muncă (femeile în vederea căsătoriei), iar în altele mai puțin, dacă ținem seama că, din punctul de vedere al mișcării interne, potrivit legislației în vigoare, mișcarea pentru muncă în perimetrul a 30-50 km, fără schimbarea domiciliului, nu este considerată migrație. De altfel, acest sistem funcționează în multe dintre țările membre UE și OECD.

Partea a II-a este focalizată pe analiza **migrației externe**. Ca și în primul caz, am încercat să depășim - în măsura în care datele disponibile o permiteau - limitele unor astfel de studii realizate până în prezent. Din păcate, multe din intențiile noastre - prezentate ca indicatori în faza I - nu au putut fi finalizate, informația necesară fiind cu totul insuficientă scopului propus. Dar, dincolo de aceste dificultăți de ordin informațional, atragem atenția asupra a trei elemente. Primul dintre acestea se referă la faptul că studiul nostru privește doar așa-numita migrație externă controlată. Migrația necontrolată, fie că este vorba de imigrație, fie că este vorba de emigrație, nu este luată în calcul. Se pot face doar estimări globale, riscante, care, de regulă, sunt destinate a crea într-o zonă teritorială o anumită opinie și/sau atitudine. Al doilea element de care nu putem face abstracție ține de faptul că unele țări europene dezvoltate sunt în curs de a-și modifica legislația referitoare la imigrație. Se urmăresc concomitent două ținte:

- a) combaterea imigrației clandestine, necontrolate, desfășurate pe axa est-vest (apreciată, de pildă, în Germania la 500 mii de persoane în fiecare an). Așa, de exemplu, guvernul italian și-a completat legislația privind emigrația prin adoptarea de către parlament a unui decret-lege care va permite reglementarea statutului emigranților din afara spațiului comunitar care lucrează în prezent la negru pe teritoriul Italiei;
- b) atenuarea efectelor *îmbătrânirii demografice* a populației UE, prin deschiderea și încurajarea migrației forței de muncă tinere, bine pregătite profesional din țările din est.

În raportul pe 2002 al Comisiei Europene asupra situației sociale în Uniunea Europeană se arată că: „...una dintre chestiunile cele mai dezbătute este posibilitatea ofertei de mărire a imigrației pentru a rezolva problema îmbătrânirii populației în Europa și viabilitatea sistemului de pensii”. Dar chiar și așa, potrivit estimărilor altor experți europeni, populația UE-15 nu va crește în mod semnificativ la orizontul 2005 decât cu 1,8%, comparativ cu 1,4% în prezent, ceea ce înseamnă un aport de 1,2 milioane de persoane. Ca atare, se precizează în raport: „Imigrația poate contribui la asigurarea forței de muncă, dar, în același timp, nu poate opri fenomenul de îmbătrânire demografică”.

Caseta nr. 1: Numărul imigranților în UE

Imigranții din afara UE reprezentau în anul 2000 aproximativ 3,5% din populația Uniunii, adică 13 milioane de persoane, dintre care 2,3 milioane turci, 2,3 milioane originari din Africa de Nord, 1,9 milioane din fosta Iugoslavie. În 1985, imigranții reprezentau 8,4 milioane de persoane, adică 2,3% din populația totală.

Sursa: Raportul CE pe anul 2002 asupra situației sociale din Uniunea Europeană, Bruxelles, 2002.

Din această perspectivă, în ciuda, proclamării principiului „liberei circulații a forței de muncă”, mișcarea pentru muncă a persoanelor din țările candidate rămâne, dincolo de o declarație politică de intenție, *selectivă și discriminatorie*. În fond, acesta este un mecanism de acoperire a cererii de forță de muncă tinere, de înaltă competență din țările din est, dispusă - în lipsa oportunităților de a munci în propria țară - să accepte *condiții discriminatorii de plată și muncă* pe piața internă a UE, care, prin numeroase documente ale UE, este portdrapelul „egalității de șanse și tratament” (!). Rădăcina răului, dacă ne putem exprima așa, se găsește însă în țările de plecare, care își irosesc cea mai valoroasă resursă, cea umană. În legătură cu aceasta, ni s-au părut semnificative opiniile domnului Wilfried H. Lang, observator economic pentru Europa de Sud-Est, care, referindu-se la „exportul” de forță de muncă din România, menționa: „România face greșeli economice fundamentale. În loc să se preocupe de crearea de locuri de muncă corespunzătoare pentru specialiștii și personalul calificat pe care îl are în țară, în vederea exportului de produse finite create de aceștia, ea *exportă în mod gratuit* materia cenușie existentă, adică face cadou țărilor occidentale tot ce are mai valoros și util” (Interviu, *România liberă*, 26 septembrie 2002).

Al treilea element, cu părți pozitive, dar și negative și cu o serie de riscuri, rezidă în încercarea susținută a guvernului român, prin instituțiile sale specializate (MMSS, Oficiul pentru Migrația Forței de Muncă în Străinătate), de a reglementa mai bine statutul forței de muncă din România care lucrează temporar în străinătate. Informațiile care circulă, de regulă, prin mass-media nu sunt întotdeauna încurajatoare, sub numeroase aspecte. Oricum, acestea sunt contradictorii, iar transparența organelor abilitate în acest domeniu este suficient de opacă.

Partea I
MIGRAȚIA INTERNĂ

Prăbușirea sistemului comunist și, ca urmare, deschiderea României către lume aduc schimbări profunde în sistemul economic și social, reverberațiile acestei perioade resimțindu-se puternic, pe planuri multiple. Aflate la început de drum, fără a avea experiența și maturitatea deplină necesară acestui pas de mare anvergură - cu tot ce implică tranziția de la economia de comandă la cea de piață - noile realități determină apariția mai mult sau mai puțin spontană a convulsiilor în plan social.

Debutul procesului de trecere de la economia centralizată la cea de piață a antrenat schimbări majore, care s-au succedat cu repeziciune, fiind caracterizate prin asimetrii și divergențe. Redimensionarea arhitecturii societății românești - marcată de o lungă perioadă de declin economic - a conturat o evoluție interesantă a mișcării populației atât în interiorul, cât și în exteriorul granițelor naționale, ca dimensiuni, fluxuri și sensuri ale acestora, intensitate și structură. În această parte a lucrării ne propunem să surprindem cât mai bine, cât mai aproape de realitate fluxurile migrației interne ca volum, dar mai ales sensurile acestora pe o lungă perioadă, care oricum depășește tranziția propriu-zisă.

Una dintre cele mai importante probleme ridicate de cercetarea circulației persoanelor și a forței de muncă o constituie definirea actului migratoriu propriu-zis, în condițiile în care, astăzi, mișcările teritoriale de populație sunt atât de frecvente, realizate în sensuri, zone, profesii/ocupații, vârste etc. diferite.

Caseta nr. 2: Concepte

Migrație - forma principală a mobilității geografice, constând în schimbarea definitivă a domiciliului stabil.

Mișcare migratorie - parte din mișcarea totală a populației care se datorează migrației, cealaltă fiind mișcarea naturală.

Migrație internă - migrație care are loc în cadrul granițelor aceluiași stat.

Sursa: Vladimir Trebici - Mică enciclopedie de demografie, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1975.

Nota definitorie a conceptului de mișcare migratorie internă utilizat în prezent este schimbarea domiciliului, care poate avea loc în interiorul unei localități (județ, de exemplu), între județe, intra și interregional.

Caseta nr. 3: Unele precizări privind unitățile administrative

În România, unitățile administrative de bază sunt *comunele* (rurale) și *orașele* (orașe simple sau municipii). În componența acestora intră, de regulă, mai multe unități de habitat, localități (sate sau orașe). Astfel, în 2001, cele 16.073 de localități ale României erau grupate în 2.686 de comune, 265 de orașe și municipii. Prima categorie de localități formează *mediul rural*, cea de a doua, *mediul urban*. Nu va fi deci considerată migrație schimbarea domiciliului în interiorul unei localități sau dintr-o localitate în alta, ambele din aceeași comună

sau același oraș. **Face excepție de la regulă municipiul București, unde, începând cu 1992, trecerea dintr-un sector în altul este înregistrată ca migrație. Acest din urmă aspect este bine de reținut, întrucât introducerea practicii respective a modificat valoarea indicilor de migrație.** Tot așa s-a întâmplat în 1968, an din care datează (cu mici corecții) actuala împărțire administrativă a României, dat fiind faptul că atunci s-a redus substanțial numărul comunelor și, astfel, o serie de mișcări de populație nu au mai fost contabilizate ca migrații.

Sursa: Traian Rotariu, Elemer Mezei - "Aspecte ale migrației interne recente din România", Sociologie românească, no. 3, 1999.

Capitolul 1. POPULAȚIE ȘI MIGRAȚIE INTERNĂ

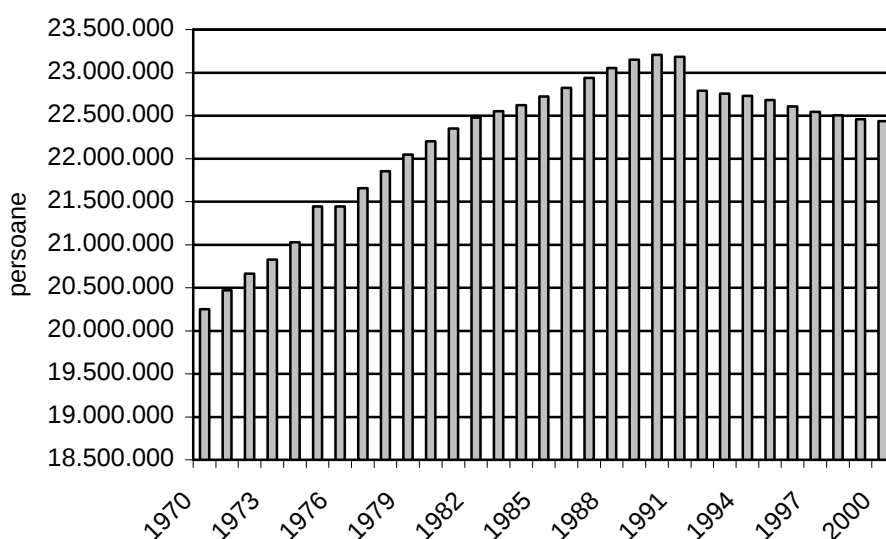
Relația populație-economie este deosebit de complexă și se datorează faptului că evoluția numărului și structurii populației este numai unul dintre elementele sub înrăurirea cărora se formează și acționează factorii creșterii economice.

1.1. Populația totală

În ansamblu, în perioada analizată, populația totală a României a înregistrat o tendință de creștere de la 20,25 mil. de persoane în 1970 la 22,43 mil. de persoane în anul 2000, acesta reprezentând un spor de aproximativ 11% față de anul de bază. Privită însă în detaliu, evoluția populației parcurge două etape principale, caracterizate prin sensuri contrare (**graficul nr. 1**). Astfel, până în anul 1989, practicarea politicii pronataliste impuse de vechiul sistem, dar și restricțiile severe aplicate regimului emigrației au avut ca rezultat creșterea constantă a populației, care în 1989 ajunge să numere 23,15 mil. de persoane.

Graficul nr. 1

Evoluția populației totale în 1970-2000

Sursa: Anexa nr. 1.

Liberalizarea aproape generalizată a mișcării populației (naturală și migratorie) instituită imediat după 1989 a generat însă inversarea trendului de evoluție a populației. Anul 1990 este, în mod paradoxal, anul în care populația înregistrează nivelul său maxim (23.206.720 de persoane). Schimbarea majoră

care se produce constă în faptul că perioada 1991-2000 se caracterizează printr-o tendință constantă de scădere a populației, atât pe seama sporului natural, cât și a celui migratoriu (acestea devin, din pozitive, negative).

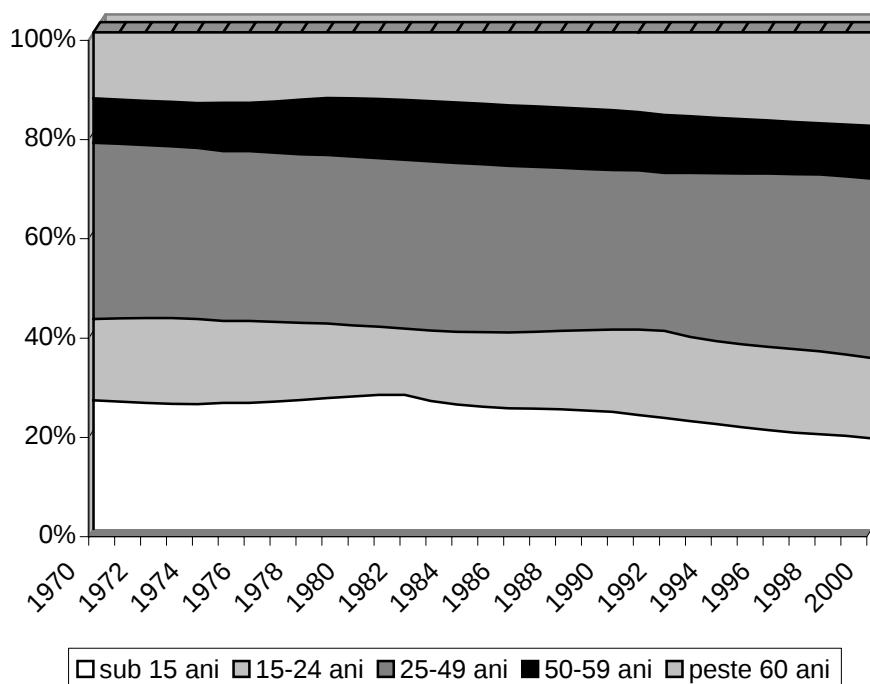
1.2. Structura populației pe grupe de vârstă

În perioada 1970-2000, analiza structurii pe grupe de vârstă a populației totale în diferite momente evidențiază următoarele (**graficul nr. 2**):

- ponderea persoanelor cu vârsta cuprinsă în intervalele 15-24 de ani, 24-49 și 50-59 de ani s-a menținut aproximativ la același nivel, cu mici variații;
- categoria de persoane cu vârsta de peste 60 de ani a înregistrat pe ansamblu o tendință de creștere a ponderii în total, de la 13,2% în 1970 la 18,8% în 2000, pe seama reducerii ponderii categoriei aflate la baza piramidei populației, respectiv persoanele cu vârsta sub 15 ani.

Graficul nr. 2

**Evoluția structurii populației pe grupe de vârstă,
în perioada 1970-2000**

Sursa: Anexa nr. 2.

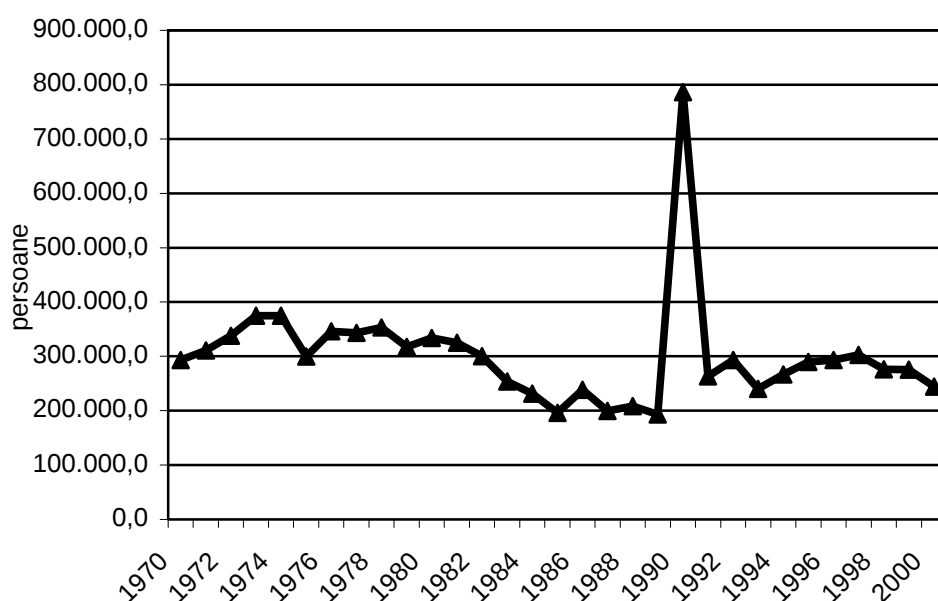
Acest proces de îmbătrânire demografică este efectul a două fenomene importante: reducerea natalității și creșterea duratei medii de viață până la începutul anilor '90.

1.3. Migrația internă. Dimensiuni. Intensitate. Tendințe

În cele trei decenii analizate în studiul de față, numărul populației care și-a schimbat domiciliul a fost de peste **9,3 milioane de persoane**. Deși migrația internă înregistrează fluctuații, pe ansamblu, nivelul atins în 2000 este inferior celui din anul 1970 (244.507 persoane în anul 2000, față de 293.337 de persoane în 1970, ceea ce reprezintă o reducere cu aproximativ 17%) (**graficul nr. 3**).

Graficul nr. 3

Evoluția numărului de migranți, 1970-2000

Sursa: Anexa nr. 3.

Perioada 1970-1982 se caracterizează prin niveluri înalte ale deplasărilor interne de populație - cu maximul atins în 1973-1974 (peste 375 mii de persoane, ceea ce reprezintă o creștere cu aproximativ 28% față de anul de bază 1970). Această situație a fost cauzată de declanșarea procesului de industrializare. După 1982 și până în 1990, se înregistrează o reducere a volumului migrației interne cu peste 14% față de anul de bază.

Din punctul de vedere al **volumului migrației interne**, în primul an postrevoluționar, fenomenul înregistrează o adevărată explozie, nivelul atins fiind de aproximativ 2,7 ori mai mare decât cel din anul 1970 și **de 4 ori mai mare** decât nivelul anului 1989.

De ce 1990 este vârf de lance al migrației interne?

Restricțiile pe care România le menținea în ceea ce privește migrația internă au dispărut în tânărul stat democratic. În 1990 are loc cea mai amplă

mișcare migratorie internă din ultimii 20 de ani (chiar și pentru următorii zece), dacă ne gândim la cele 786.471 de persoane care și-au schimbat domiciliul, comparativ cu anul precedent, când numărul acestora era de 192.900 de persoane.

Dacă luăm în considerare faptul că îngrădirea unei libertăți fundamentale - indiferent de regimul sau natura impunerii - lasă loc unor întrebări asupra valorii reale a intensității migrației din 1990, suntem îndreptățiți să credem că cifrele nu au reflectat cu exactitate situația reală. Mai degrabă, în marea majoritate a cazurilor, a fost vorba de **clarificarea statutului** pentru persoane, care, deja stabilite într-un loc sau altul, se aflau în imposibilitatea de a-și declara oficial schimbarea de reședință. Un alt argument adus în acest sens este anul 1991, an în care se mai înregistrează un număr total de doar 262.903 migranți.

Un alt factor cu acțiune asupra migrației l-a constituit **navetismul**, un fenomen extrem de intens în România în perioada regimului comunist, cu funcții similare celor ale migrației, dar, din păcate, prea puțin studiat și deloc reflectat în statistici oficiale. De asemenea, nici o statistică nu surprinde așa-numitele **migrații temporare sau sezoniere** pentru muncă.

O parte a populației rezidente în mediul rural lucra practic în mediul urban, în construcții, în industrie, fiind deci caracterizată printr-un **statut socio-profesional ambiguu**. Acest fenomen, destul de extins, reprezenta și o formă de completare a veniturilor bănești ale gospodăriilor, de regulă insuficiente în agricultură. Natura duală a statutului socio-profesional - agricultori și muncitori - a generat la timpul respectiv efecte economice mai puțin dorite atât în planul eficienței agricole, cât și al celei industriale. Totodată, a avut incidență asupra structurii ocupaționale a populației.

După liberalizarea din 1990, migrația internă se rează, atingând din nou niveluri inferioare anului 1970, cu excepția anului 1997, când, datorită instituirii acordării plăților compensatorii pentru disponibilizările colective și deplasărilor masive ale foștilor muncitori din industrie către locurile de origine, volumul populației migrante înregistrează o ușoară creștere, atingând un nivel superior anului 1970.

Pentru întregirea imaginii fenomenelor migratorii, este necesară, în continuare, analiza **intensității fenomenului migratoriu intern**, exprimată ca persoane migrante la 1.000 de locuitori (**graficul nr. 4**).

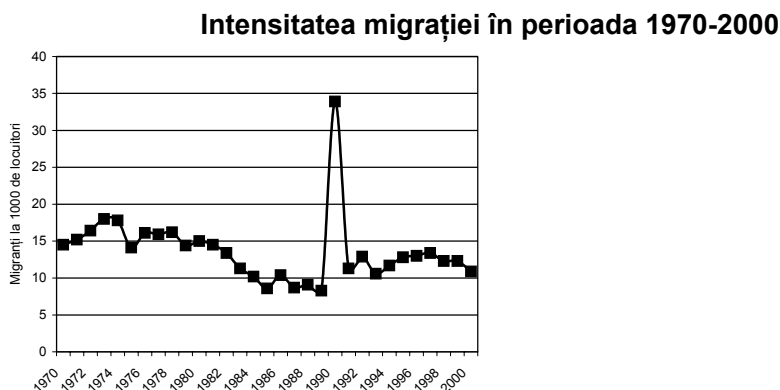
Într-o perioadă relativ scurtă, intensitatea migrației crește de la 14,5‰ în 1970 la 16,4 ‰ în 1972. Anul **1973**, fără echivoc, este anul în care se atinge nivelul record de 18 migranți la 1000 de locuitori dintr-un total al populației de 20,82 mil. de persoane.

Industrializarea accelerată, „forțată”, promovată de sistemul economic centralizat de stat începând cu anul 1973 a înregistrat un volum mare de forță de muncă și a dus, implicit, la creșterea intensității migrației interne. Astfel, până spre sfârșitul anilor '70, aceasta se menține la cote relativ înalte, de peste 14‰.

După anul 1982, o dată cu reducerea drastică a investițiilor în industrie și, în consecință, cu diminuarea capacității acesteia de creare a noi locuri de muncă, se remarcă o puternică reducere a migrației interne. Minimul se înregistrează în anul 1989, an în care revin 8 persoane migrante la 1000 de locuitori. Media anuală a

schimbărilor de domiciliu a fost, în perioada 1983-1989, de 217 mii de cazuri. Diminuarea intensității fenomenului migratoriu se datorează modificării dinamicii economice și intrării industrializării într-o criză tot mai evidentă de eficiență și competitivitate.

Graficul nr. 4

Sursa: Anexa nr. 4.

1.4. Structura migrației interne

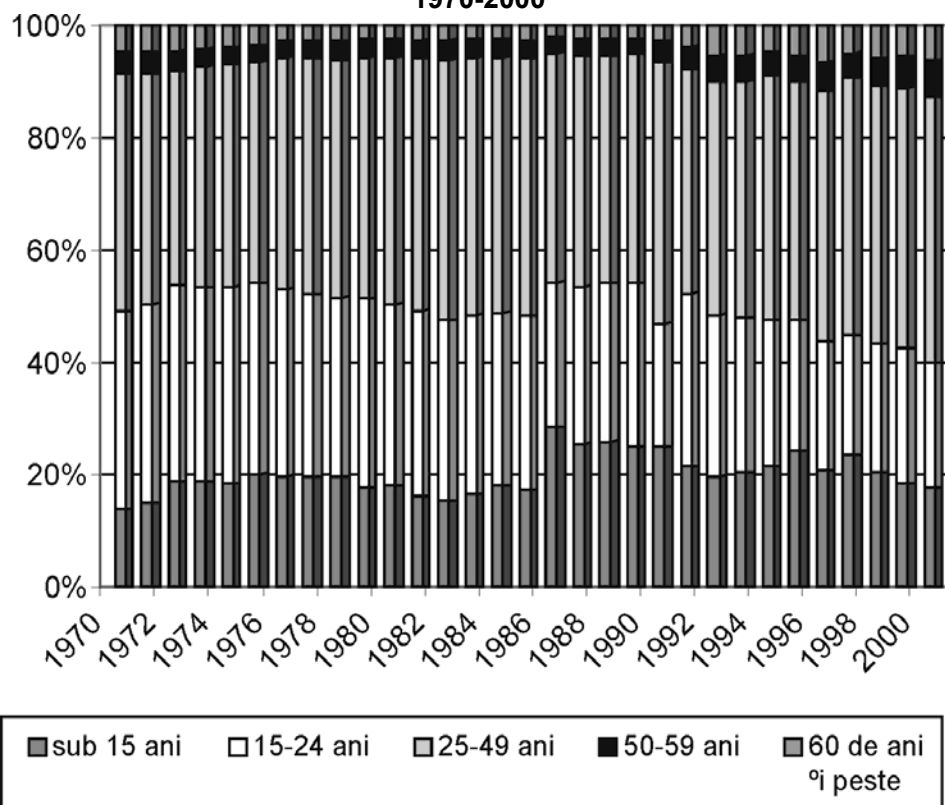
1.4.1. Structura migrației interne pe grupe de vârstă

Analiza structurii migrației **pe grupe de vârstă** evidențiază corelația dintre migrație și conjunctura socio-economică (**graficul nr. 5**). Astfel, în anul 1970, ponderea populației migrante cu vârsta cuprinsă între 15 și 49 de ani atingea valoarea de peste 77% din totalul migranților, ceea ce este explicat de tendințele de masivă industrializare și urbanizare a României, care făceau necesară dislocarea unor contingente importante de **persoane active**.

Urmărind evoluția structurilor populației migrante pe cele cinci categorii de vârstă avute în vedere, se observă reducerea ponderii numai pentru segmentul de migranți cu vârsta cuprinsă între 15 și 24 de ani.

Graficul nr. 5

**Structura populației migrante pe grupe de vârstă,
1970-2000**

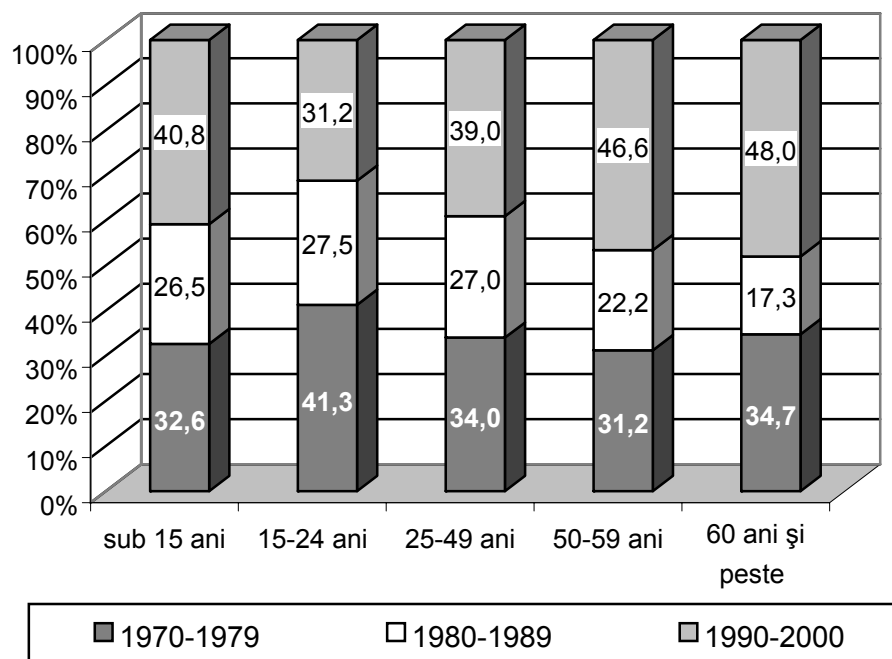

Sursa: Anexa nr. 5.

Structurarea populației migrante **pe categorii de vârstă** are în vedere și repartizarea **pe perioade** a fluxurilor migratorii **în cadrul fiecărei grupe de vârstă analizate (graficul nr. 6)**. Se observă că, în perioada 1990-2000, populația migrantă, deși ar trebui să reprezinte doar o treime din volumul total înregistrat în cele trei decenii analizate, cumulează aproape jumătate din totalul migranților din categoriile de vârstă cuprinse în intervalul 50-59 de ani și peste 60 de ani. O parte din cei care migraseră odinioară spre orașe, în căutarea unor locuri de muncă mai bine plătite - pensionarii - iau drumul meleagurilor natale, unde costul vieții zilnice devine mai ușor de suportat.

Graficul nr. 6

**Repartizarea pe perioade a fluxurilor migratorii ale populației din cadrul
fiecărei grupe de vârstă analizate, 1970-2000**

Sursa: Anexa nr. 6.

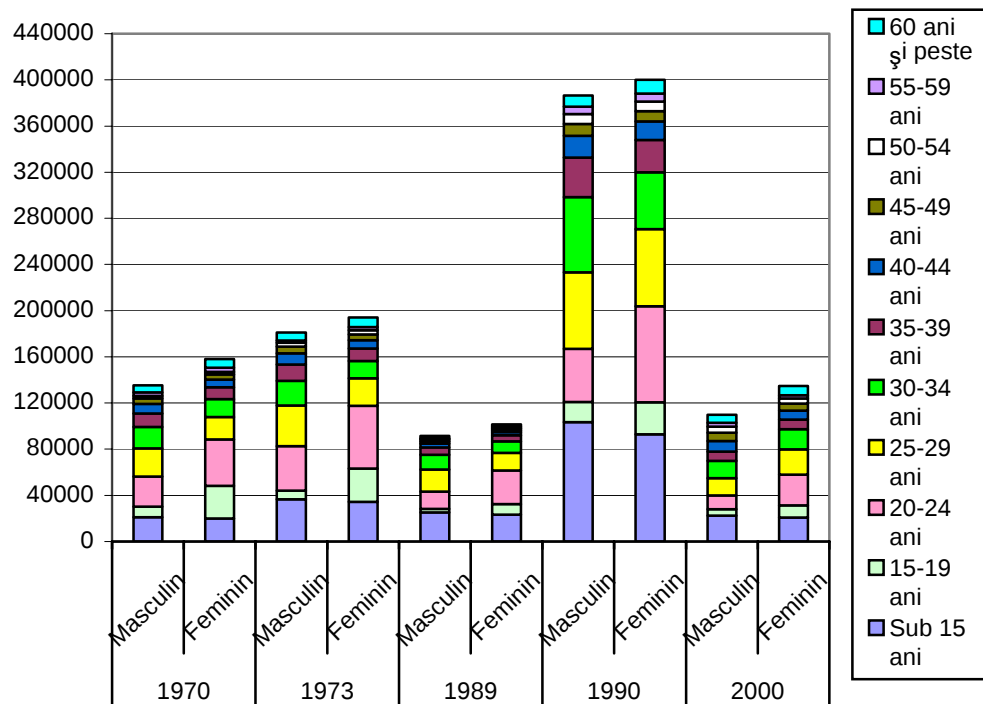
1.4.2. Structura migrației interne pe sexe

Un aspect interesant este și analizarea migrației interne din perspectiva structurii sale pe sexe. Datele statistice indică însă faptul că, în fiecare an al perioadei 1970-2000, numărul (și deci și ponderea) populației feminine depășește jumătate din totalul populației migrante, una dintre cauzele posibile fiind și faptul că femeile se deplasează mult mai frecvent decât bărbații în urma căsătoriei. Totuși, am constatat că excepții de la această regulă există, însă la nivelul grupelor de vârstă ale populației migrante, astfel încât, în cele ce urmează, prezentăm o analiză a migrației interne **pe sexe și grupe de vârstă (graficul nr. 7)**. Din lipsa spațiului necesar, aceasta a fost realizată doar pe 5 ani (1970 și 2000, ca limite ale perioadei analizate în studiul de față, 1990, ca an în care migrația internă atinge valoarea record, și 1973 și 1989, doi ani aleși în mod aleatoriu).

Astfel, în 1970, 1973 și 1989, populația feminină deține majoritatea în totalul populației migrante cu vârsta cuprinsă între 15 și 24 de ani și 50 și peste, în timp ce, pentru celelalte categorii de vârstă, majoritatea este deținută de bărbați. În 1990, femeile dețin în plus și majoritatea pentru grupa de vârstă 25-29 de ani, iar în 2000 și pentru grupa de vârstă 30-34 de ani.

Graficul nr. 7

Situația migrației interne pe sexe și categorii de vârstă,
în anii 1970, 1973, 1989, 1990 și 2000

Sursa: Anexa nr. 7.

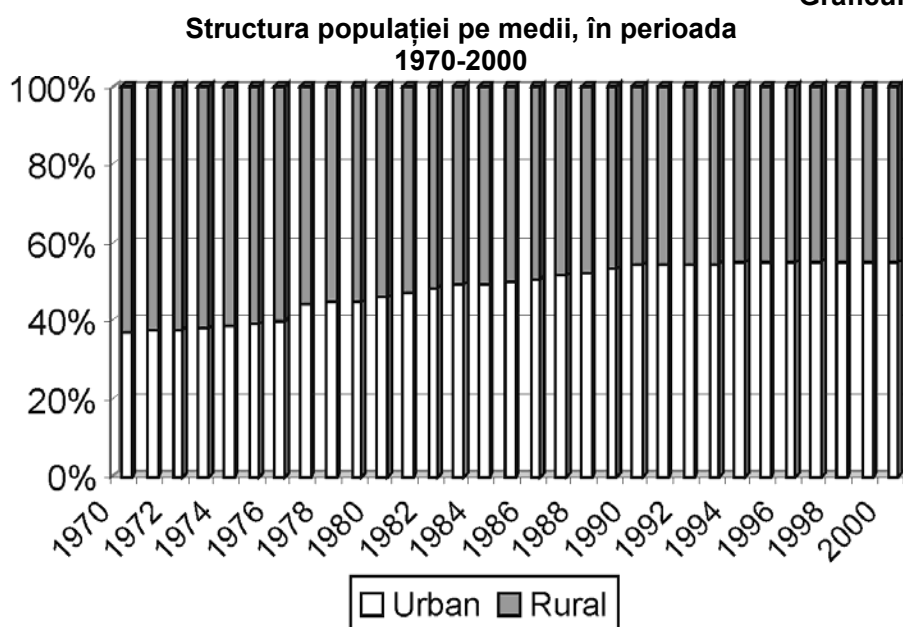
Capitolul 2. FLUXURILE MIGRAȚIEI INTERNE

2.1. Evoluția populației pe medii

Analiza structurii populației pe medii evidențiază faptul că, în funcție de condițiile oferite de climatul politic, social, dar mai ales de cel economic, societatea a reacționat asemenea unui barometru, reflectând fidel schimbările survenite în plan intern.

Dacă în 1970, 63% din populația României avea domiciliul în mediul rural, în anul 2000 situația s-a inversat, ponderea persoanelor cu reședința în mediul urban deținând mai mult de jumătate din totalul populației (**graficul nr. 8**). Majoritatea deținută de urban nu este decât una insuficientă, fragilă, amenințată din ce în ce mai mult de sintagma „luxului urban”. Costurile vieții la oraș ajung să fie socotite drept exorbitante în raport cu veniturile pe care le poate realiza omul de rând, prețurile locuințelor și costul întreținerii acestora fac dintr-un potențial proprietar un visător. Chiar dacă situația pare a fi prezentată romanțat, ar trebui să recunoaștem că există și un mare segment al populației urbane care, deși trăiește la limita subzistenței, se găsește „legat” de oraș, fără a mai putea opta pentru o eventuală întoarcere în rural. Acesta poate constitui punctul de plecare pentru introducerea noțiunii de **subevaluare a migrației interne**, care ar putea surprinde mai bine segmentul „înstrăinaților”.

Graficul nr. 8

Sursa: Anexa nr. 10.

Ponderea urbanului în anul 2000 (54%) rămâne însă cu mult inferioară ponderii deținute de mediul rural în anul 1970 (63,1%).

Începând din anul 1990, România este un exemplu singular printre țările din Europa Centrală și de Est, cunoscând inversarea paradoxală a cursului firesc al evoluției, populația care locuiește în rural înregistrând un proces de creștere în cadrul populației totale. Raționamentul este simplu: cererea de forță de muncă în **mediul urban** este mult mai mică decât înainte de 1989, procesul industrializării forțate a fost stopat, iar restructurările au forțat persoanele disponibilizate din unitățile economice din urban, inclusiv navetiștii din rural, să se întoarcă în mediul lor de rezidență și să încerce să-și încropească un nou mod de viață. Aceasta reprezintă așa-numita „migrație de reîntoarcere”, pe sensul vest-est, sud-nord, dinspre zonele industriale părăsite sau dispărute spre zonele de origine.

2.2. Aspecte generale privind fluxurile migrației interne

Fluxurile migratorii în cadrul aceluiași mediu sau între mediile de reședință s-au derulat din 1970 până în 2000 cu intensități diferite. Manifestarea unei cereri de forță de muncă din ce în ce mai mari generează mutații structurale majore.

Cele mai importante modificări se pot observa în evoluția fluxurilor rural-urban și urban-rural (**graficul nr. 9**).

Graficul nr. 9

**Evoluția structurii fluxurilor migrației interne pe medii,
în perioada 1970-2000**

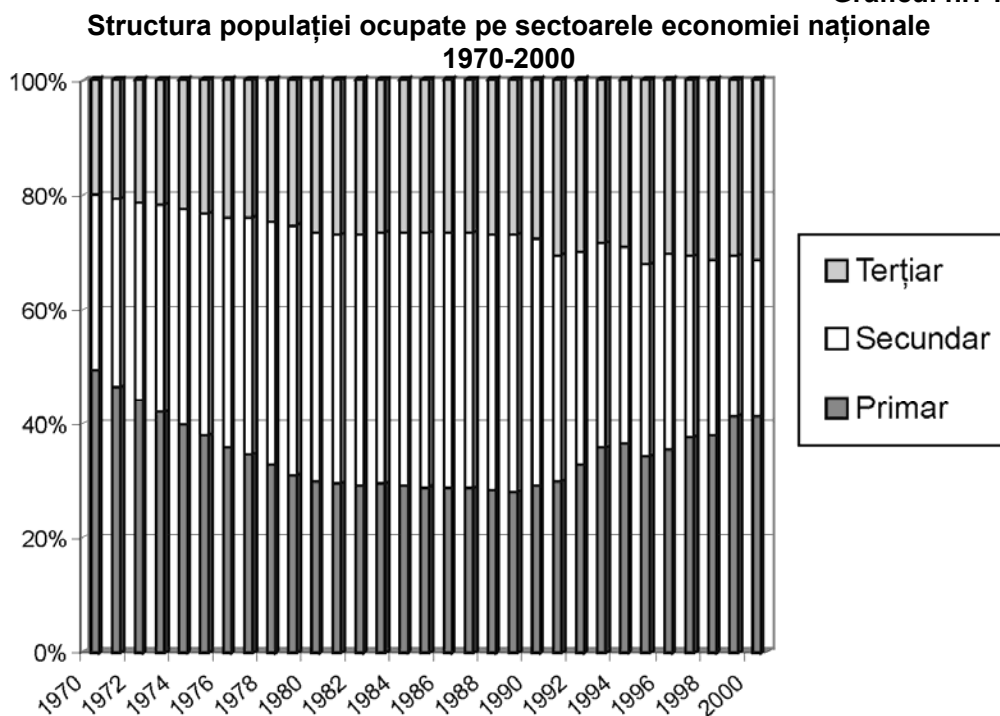
Sursa: Anexa nr. 11.

Până în **1994**, **fluxul rural-urban a constituit principala direcție a migrației**, ponderea lui în total evoluând de la 37,5% în 1970 la 65,3 % în 1981, apoi înregistrând o scădere până la 55,4% în 1989, atingând maximul de 69,8% în 1990, apoi scăzând din nou până la 30,5% în 1994. **Din 1995, acesta începe să fie ușor depășit de fluxul urban-urban, iar în anii 1997-2000, devine predominant fluxul urban-rural.** Este adevărat că, începând din 1997, acest sens al fluxurilor migratorii din urban în rural a fost folosit, prin mecanismul plăților compensatorii, fie ca o cale de restructurare, fie ca una de disipare a unor potențiale zone de conflict social. În acest cadru general, putem conchide totuși că în perioada 1995-2000 se manifestă o **tendință vizibilă de echilibrare a celor patru fluxuri ale migrației interne.**

Un prim factor de stimulare a acestui retur l-a constituit **restituirea terenurilor**. În luna februarie 1991, parlamentul a ratificat o lege care a restaurat proprietatea particulară asupra pământului (Legea nr. 18/1991). Denumită în mod ironic “Legea restituirii parțiale a pământului”, aceasta prevedea o limită superioară în care suprafețele erau restituite foștilor proprietari (sau moștenitorilor acestora), de 10 hectare de pământ agricol și 1 ha de pădure, fapt care a determinat transformarea **agriculturii** din România într-una parcelară, **de subzistență.**

Pentru completarea imaginii de ansamblu, este utilă și analiza structurii populației ocupate pe sectoarele economiei naționale (**graficul nr. 10**).

Graficul nr. 10

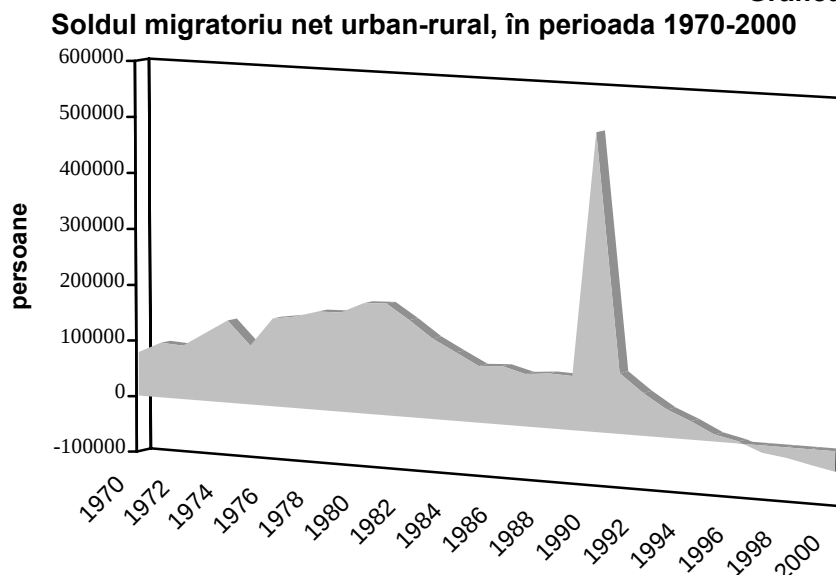

Sursa: Anexa nr. 12.

Astfel, din 1970 se evidențiază continuarea tendinței de creștere a populației ocupate în sectorul secundar (industrie și construcții) (de la 30,8% în 1970 la 45,1% în 1989), pe seama reducerii puternice a populației ocupate în sectorul primar (de la 49,3% în 1970 la 27,9% în 1989). Acest fapt poate fi încă un argument în favoarea interdependențelor dintre **fenomenul migratoriu** și starea economiei. După anul 1990 se poate constata o inversare a sensurilor de evoluție a ponderilor ocupării în cele două sectoare: în anul 2000, ponderea sectorului secundar ajunge la nivelul de 27,3% (n.b., **un nivel inferior anului 1970**). Dezindustrializarea determină apariția în sfera socio-economică a unor noi termeni, precum „disponibilizat”, „șomer”... și astfel începe „exodul invers” spre mediul rural.

Constatările noastre cu privire la modificarea sensului fluxului rural-urban sunt susținute și de evoluția **soldului migratoriu net*** (graficul nr. 11).

Graficul nr. 11

Sursa: Anexa nr. 13.

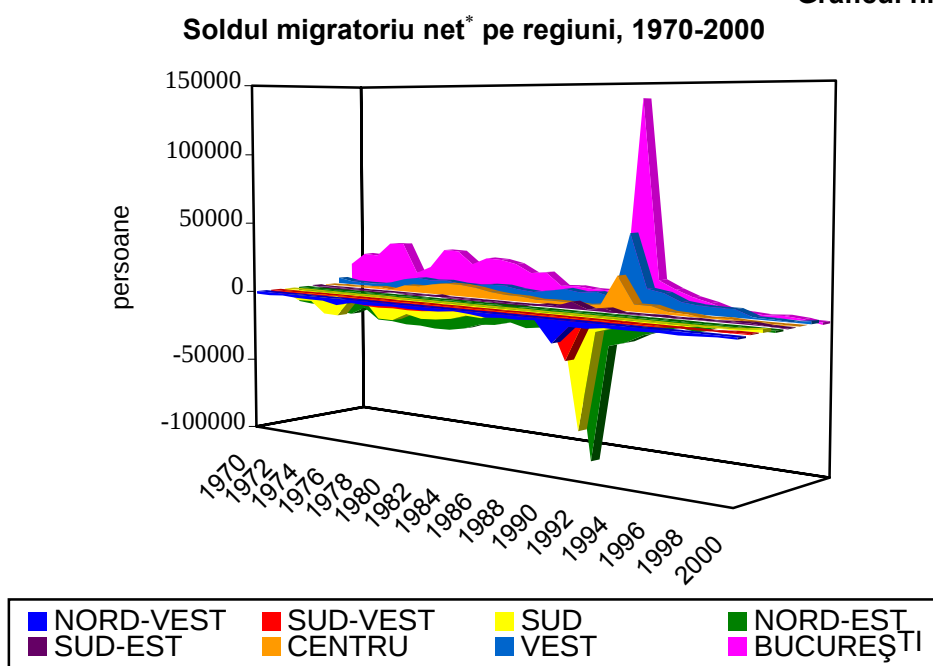
2.3. Migrația regională

Așa cum migrația sat-oraș reprezintă un indicator sintetic al diferențelor de calitate a vieții între cele două medii, schimburile de populație dintre regiuni oferă un indiciu asupra inegalităților zonale de condiții de viață, incluzând aici și presiunea demografică asupra locurilor de muncă ce sunt oferite la un moment dat de sistemul de activități al fiecărei zone.

* Soldul migratoriu net a fost calculat ca diferență între sosiții în urban din rural și plecații din urban în rural.

Analiza în profil teritorial a soldului migratoriu net evidențiază tocmai aceste inegalități dintre diferitele regiuni (**graficul nr. 12**). Astfel, în regiunea nord-vest, soldul migratoriu net, ce atinge valori negative pe parcursul întregii perioade analizate, indică faptul că regiunea respectivă a constituit, cel puțin în ultimii 30 de ani, un „punct de plecare” al migrației interne, chiar dacă, începând cu anul 1998, se constată o ușoară reducere a soldului migratoriu, acesta înregistrând valori inferioare anului de bază 1970 (a se vedea **anexa nr. 15**).

Graficul nr. 12

Sursa: Anexa nr. 14.

Pentru regiunea sud-vest, în perioada 1972-1975, soldul migratoriu net, deși negativ, înregistrează valori inferioare celei din anul de bază 1970, fenomen ce apare din nou și care capătă proporții din ce în ce mai mari în intervalul 1992-1998. În 1999 și 2000, persistă tendința de creștere a soldului migratoriu, acesta ajungând chiar la valori pozitive, având loc astfel transformarea acestei regiuni dintr-un nucleu generator de migrație într-un centru receptor de populație migrantă.

Deplasări importante de populație au avut loc și dinspre zona de sud a țării, pentru care, până în 1997, soldul migratoriu net înregistrează valori negative. Un aspect interesant este sesizabil în perioada 1972-1982, când, cu excepția anilor 1975-1976, s-au înregistrat printre cei mai mari indici de evoluție a soldului

* Soldul migratoriu net a fost calculat ca diferență între sosiții în urban din rural și plecații din urban în rural.

migratoriu net față de anul 1970 (peste 300%). După 1997, soldul migratoriu își menține tendința de creștere, atingând de această dată valori pozitive.

În ceea ce privește zona de nord-est, soldul migratoriu net înregistrează valori negative pe întreg intervalul 1970-2000, atingând valoarea record pe regiuni, de -10.605 persoane pentru anul 1970, respectiv de -469.148 de persoane, sold migratoriu net total pe perioada analizată (1970-2000).

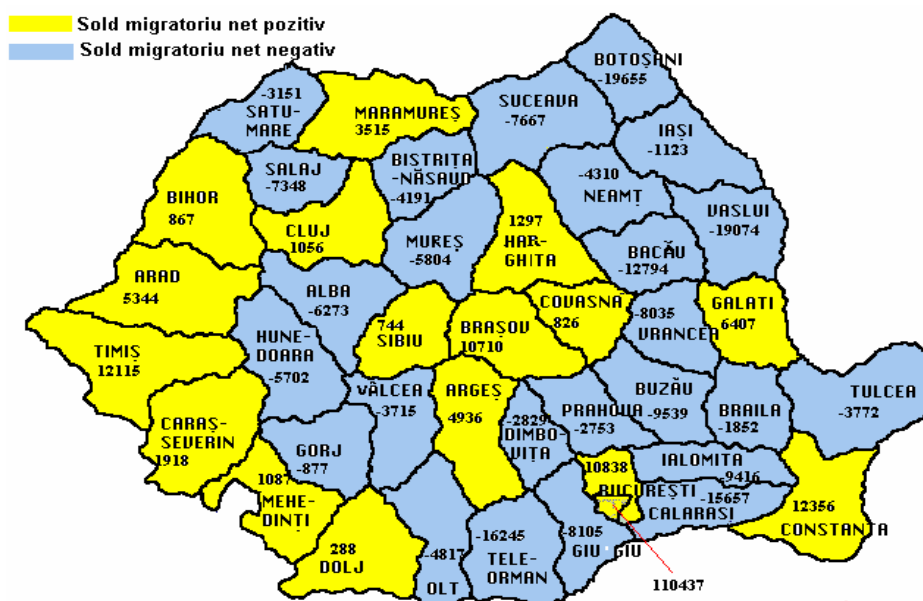
Regiunea de sud-est constituie un caz special, fiind singura pentru care soldul migratoriu înregistrează pe ansamblul intervalului 1970-2000 cele mai frecvente fluctuații de sens.

Regiunile care au constituit o bună perioadă de timp centre receptoare de populație migrantă au fost centrul, vestul și Bucureștiul. Dintre acestea însă, doar în vest soldul migratoriu se menține pozitiv până în 2000; în centru, acesta începe să înregistreze fluctuații după anul 1995, iar în București devine negativ în 2000.

Pentru o privire mai detaliată, am considerat oportună și realizarea unei analize a **evoluției soldului migratoriu net pe județe**. Din lipsa spațiului necesar, pentru a surprinde modificările survenite între 1970 și 2000 în dimensiunea soldului migratoriu net, analiza s-a concentrat pe comparația între situația soldului migratoriu net în primii 5 ani ai perioadei, respectiv 1970-1974 (**figura nr. 1**), și ultimii 5 ani, respectiv 1996-2000 (**figura nr. 2**).

Figura nr. 1

Distribuția județelor în funcție de soldul migratoriu net*, în perioada 1970-1974

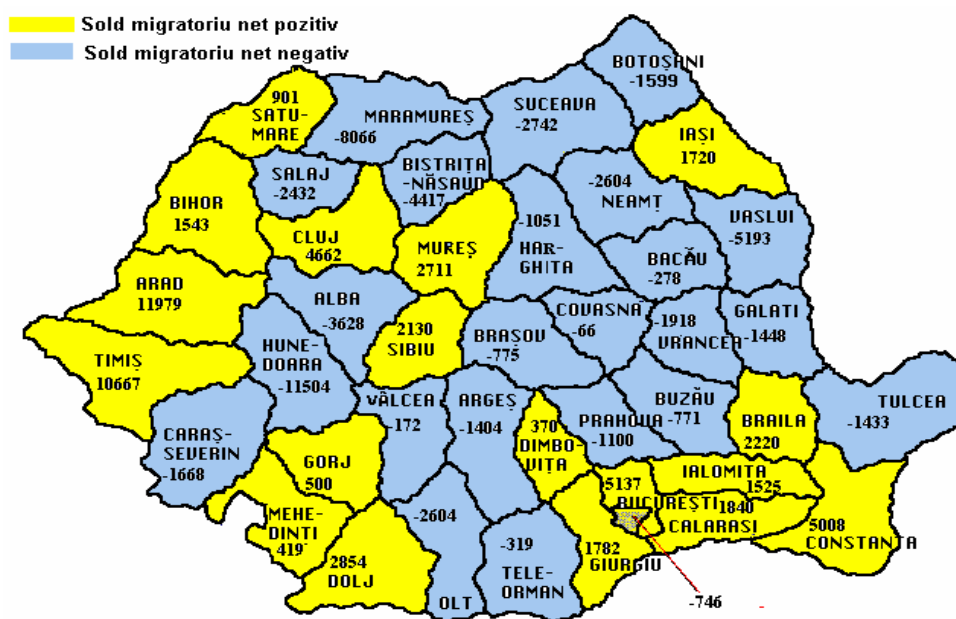

Sursa: Anexa nr. 16.

* Exprimat în număr de persoane.

Figura nr. 2

Distribuția județelor în funcție de soldul migratoriu net*, în perioada 1996-2000

Sursa: Anexa nr. 16.

Analiza evidentiază următoarele:

1. Mutațiile +/- între județe între cele două perioade analizate oferă o imagine generală în care se mențin, în linii mari, aceleași caracteristici, tendințe, respectiv migrația pe axa E-V, însă se conturează și o tendință de migrație spre județele din sud-est.
2. Apar însă modificări notabile în ceea ce privește dimensiunea fluxurilor migratorii, fie ele pozitive, fie negative. Astfel, se poate face o grupare a județelor în funcție de evoluția soldului:
 - a) negativ-negativ;
 - b) pozitiv-pozitiv;
 - c) negativ-pozitiv;
 - d) pozitiv-negativ.
- a) În ceea ce privește județele în care, în perioada 1970-1974, soldul migratoriu net înregistra valori negative și în care, în perioada 1996-2000, plecările de populație au continuat să se situeze la niveluri superioare sosirilor, evidențiem județele:

* Exprimat în număr de persoane.

- Botoșani, pentru care soldul migratoriu net evoluează de la -19.655 de persoane în perioada 1970-1974 la -1599 de persoane în 1996-2000, aceasta reprezentând o creștere cu aproape 91,86%;
 - Teleorman, cu o creștere a soldului net migratoriu de la -16.245 de persoane la -319 de persoane (98,04%);
 - Bacău (de la -12.794 de persoane la -278 de persoane, reprezentând o creștere de 97,82%);
 - Vaslui (de la -19.074 de persoane la -5.193 de persoane, reprezentând o creștere de 72,77%);
 - Hunedoara, pentru care soldul net migratoriu înregistrează o scădere, de la -5.702 persoane la -11.504 persoane (-101,75%).
- b) Dintre județele care în perioada 1970-1974 erau centre receptoare de populație migrantă (soldul migratoriu net înregistra valori pozitive) și care și-au menținut această caracteristică și în perioada 1996-2000, evidențiem:
- Arad, cu o evoluție a soldului de la 5.344 de persoane la 11.979 de persoane (+124,16%);
 - Constanța, pentru care soldul migratoriu net a înregistrat o reducere de la 12.356 de persoane la 5.008 persoane (-59,47%);
 - Dolj, cu o creștere de aproape 9 ori a soldului, de la 288 de persoane la 2.854 de persoane;
 - Cluj, care a înregistrat între cele două perioade analizate o creștere a soldului de peste 3,4 ori, de la 1.056 de persoane la 4.662 de persoane;
 - Timiș, pentru care soldul migratoriu înregistrează o variație relativ scăzută (+11,95%).
- c) Din categoria județelor care s-au transformat din centre de plecare a populației migrante (sold migratoriu net negativ) în centre receptoare (sold migratoriu net pozitiv), amintim:
- Călărași, pentru care soldul migratoriu net a înregistrat o creștere de peste 111%, de la -15.657 persoane la 1.840 persoane;
 - Giurgiu, de la -8.105 persoane la 1.782 de persoane (+121,98%);
 - Ialomița, de la -9.416 persoane la 1.525 de persoane (+116,2%).
- d) În ceea ce privește județele care în perioada 1970-1974 aveau un sold migratoriu net pozitiv, care a devenit în perioada 1997-2000 negativ, evidențiem:
- Brașov, pentru care soldul migratoriu net a evoluat de la 10.710 persoane la -775 de persoane (reprezentând o reducere cu peste 107%);
 - Galați, cu o reducere a soldului de la 6.407 persoane la -1.448 de persoane;
 - Maramureș, care a înregistrat o scădere de peste 3 ori a soldului migratoriu net, de la 3515 persoane la -8.066;
 - București, de la 110.437 de persoane la -746 de persoane (-100,7%).

Din lipsă de timp, dar și de date referitoare la populația fiecărui județ în parte, am renunțat în studiul de față la calcularea ponderii soldului net migratoriu în populația totală din fiecare județ.

Capitolul 3. CONCLUZII. PROPUNERI

Gradul tot mai ridicat de integrare a piețelor, globalizarea, „transnaționalizarea” au generat mutații profunde în economie și societate, care impun mobilitate și adaptare a tuturor factorilor de producție, în condițiile unei viteze proporționale de reorientare și reconfigurare a cererii agregate.

În acest context, **libera circulație a persoanelor**, mulată pe tendințele de delocalizare/relocalizare a capacităților de producție, de restructurare a piețelor și economiei, oportunitățile oferite de o țară/regiune în ceea ce privește posibilitățile de a găsi un loc de muncă, nivelul venitului, tratamentul egal pe piața muncii și, în final, costul vieții, condițiile de trai etc. constituie factori de care trebuie să se țină seama atunci când se examinează proporțiile și evoluția migrației, inclusiv a migrației interne.

România resimte, din varii motive, duritatea reformelor economice, inclusiv lentoarea cu care unele dintre acestea s-au realizat. Starea economiei, marcată de declin pe parcursul unui deceniu, se reflectă și în dimensiunile, sensul și intensitatea pe care le cunoaște în prezent migrația internă. În timp ce la nivel mondial se constată intensificarea tendinței de migrație a persoanelor din mediul rural în cel urban, în România situația este inversă. Pe axa urban-rural, asistăm la **reruralizarea și reagrarizarea** structurii populației, care conduc la un veritabil proces de „**producere**” a **sărăciei**, la apariția unor **fenomene de polarizare economică și socială**, în fapt o autentică și îngrijorătoare **migrare spre zona de subzistență**, asigurarea minimului de trai fiind mai ușor de realizat în rural, pe seama autoconsumului. Tipul de agricultură practicat în România de astăzi limitează dezvoltarea pieței, pe de o parte, datorită veniturilor mici și incerte care se obțin, iar pe de altă parte, datorită consumului propriu din gospodăriile țărănești. În plus, lipsa unor structuri/instituții de piață în mediul rural (de colectare, de (re)distribuire a produselor agricole) influențează puternic funcționalitatea unor veritabile relații de piață.

Cei care pleacă în mediul rural renunță, la prima vedere, la avantajele orașului, printre care se numără disponibilitatea și calitatea serviciilor de sănătate, de educație și formare profesională, infrastructura, viața culturală. Aceasta, în cazul în care aceste „avantaje” ale orașului există ca atare ori populația dispune de ele în mod nediscriminatoriu.

Un alt factor care a influențat evoluția și proporțiile migrației interne a fost introducerea, din semestrul II al anului 1997, a sistemului mult prea generos de plăți compensatorii pentru disponibilizările colective. Sistemul, „ameliorat” pe parcurs, a generat mai curând efecte adverse decât cele așteptate, majorând în fapt șomajul voluntar și sporind enorm costul șomajului, mai ales în perioada 1997-2001. Sistemul, deși mai bine adaptat realităților din economie, continuă să fie generos în raport cu posibilitățile economiei și discriminatoriu. Plățile compensatorii, așa cum au fost concepute și acordate, nu au servit decât în mică

măsură la restructurarea și reconversia profesională a forței de muncă, dată fiind lipsa de informare și nivelul redus de instruire a unora dintre beneficiarii lor. Un segment foarte redus din totalul celor care au încasat compensațiile a reușit - după multe și anevoioase eforturi - să încropească o afacere. Cea mai mare parte au devenit șomeri voluntari sau persoane descurajate, cu slabe speranțe de a găsi un loc de muncă, majoritatea îndreptându-se, într-o primă etapă, spre agricultură (locurile de origine).

Pe de altă parte, dacă ținem cont de faptul că, în perioada industrializării, cei care migrau pe axa rural-urban erau tinerii, tendința de creștere a proporțiilor migrației către mediul rural a persoanelor cu vârsta de peste 50 de ani înregistrată în perioada 1990-2000 contribuie din plin la accentuarea procesului de **îmbătrânire demografică a populației din mediul rural**.

Analiza migrației interne din punct de vedere teritorial evidențiază faptul că schimburile de populație dintre regiuni/județe se produc ca urmare a **inegalităților zonale** de condiții de viață, incluzând aici și presiunea demografică asupra locurilor de muncă ce sunt oferite la un moment dat de sistemul de activități al fiecărei zone.

Pe ansamblu, soldul migratoriu net înregistrează valori pozitive (intrări mai mari decât ieșirile) în regiunile/zonile cele mai puternic dezvoltate industrial și nu numai, ca București, Vest și Centru (**graficul nr. 12**). Aceste zone acționează ca adevărați receptori de populație migrantă. Regiunile nord-est, sud și sud-vest se caracterizează prin valori negative ale soldului migratoriu.

Evoluția soldului migratoriu net pe județe între cele două perioade analizate (1970-1974 și 1996-2000) indică faptul că se menține tendința de migrație pe axa est-vest, în paralel cu apariția unui nou flux de migrație spre județele din sud-est.

Propuneri

În fapt, România se află în fața unei dileme: cum să se reducă ocuparea forței de muncă din agricultură? Prin „urbanizarea” zonelor rurale, dezvoltând rețele de achiziție, de producție, de distribuție, sau prin relansarea pe cale investițională a creșterii economice și, pe această bază, a sporirii gradului de urbanizare, industrializare în domenii cu potențial competitiv? Printre soluțiile posibile se numără adoptarea unor măsuri conexe, subordonate agriculturii (colectare, distribuire, prelucrare a produselor agricole, dezvoltarea serviciilor pentru agricultură: aprovizionarea cu factori de producție, strângerea, stocarea, distribuția și comercializarea produselor agricole, asistență tehnică, acordarea de credite avantajoase, dezvoltarea unui sistem de asigurare/reasigurare a recoltelor etc.).

Cert este că civilizația urbană trebuie să pătrundă și în lumea satului, astfel încât viitoarele localități rurale să întrunească și atribute similare cu cele din mediul urban. Aceasta este o cerință legată și de exigențele integrării și capacității de absorbție a asistenței financiare acordate.

Una dintre soluțiile pentru remedierea situației cu care se confruntă România este **modificarea fluxurilor migrației rural-urban**.

În ceea ce privește **mediul rural**, obiectivul principal este transformarea agriculturii românești într-una eficientă, competitivă, specializată, prin:

- stoparea parcelării și susținerea concentrărilor de suprafețe de teren în vederea creării condițiilor de practicare a unei agriculturi moderne;
- îmbunătățirea managementului agricol național și la nivel de fermă prin inițierea și dezvoltarea unor programe de instruire (ex.: programul Leonardo - schimb de experiență), a unor cursuri de scurtă durată, în special pentru tinerii din mediul rural, servicii de consultanță pentru eficientizarea activității exploatațiilor, pentru marketing etc.;
- reducerea populației ocupate în agricultură, concomitent cu echilibrarea structurii sale pe sexe și grupe de vârstă.

În ceea ce privește **mediul urban**, lipsa ofertei de locuri de muncă pentru disponibilizații cu înaltă calificare determină migrarea acestora către cu totul alte activități. Acest lucru se petrece în detrimentul economiei românești: se pierd oameni cu experiență, care s-au format într-o perioadă îndelungată de timp și care este greu de crezut că pot deveni productivi în mediul rural, mediu care cere alte aptitudini pentru o altfel de muncă.

În plus, conjunctura economică românească nu face astăzi decât să închidă orizonturile muncitorilor calificați din urban, care, aflați mai aproape sau mai departe de vârsta de pensionare, nu mai sunt o „marfă vandabilă” pentru angajatori.

Trebuie avută în vedere nu numai reconversia profesională - însoțită de fonduri importante afectate compensațiilor programelor de reorientare profesională -, ci chiar studierea posibilităților de creare de fonduri care să sprijine găsirea unui loc de muncă pentru muncitorii cu înaltă calificare din mediul urban, pe aceeași poziție, chiar dacă aceasta ar presupune mutarea în alt oraș. În acest fel se poate realiza o migrație controlată în oarecare măsură, cu scopul de a proteja capitalul uman specializat prin menținerea lui în sfera producției. Desigur, acest lucru nu este ușor de pus în practică, dar folosirea mai eficientă a agenților județene pentru ocuparea forței de muncă, concomitent cu informatizarea rapidă a sistemului, poate duce la constituirea unor baze de date la nivel național, utile tuturor actorilor de pe piața muncii.

Toate aceste măsuri vor dovedi eficiență numai în condițiile în care vor fi susținute de la o guvernare la alta, conturându-se aici conceptul de **continuitate** - obiectiv primordial al oricărei reforme.

Rigoarea națională, claritatea sunt premise de bază în elaborarea politicilor de creștere economică ordonată, concentrată, o dată cu urmărirea îndeaproape a atingerii obiectivelor propuse. Se impune, de asemenea, necesitatea flexibilizării tuturor instituțiilor implicate în amplul proces de tranziție, a reprezentanților acestora în teritoriu, o mai mare transparentă, o informare cât mai amplă a populației (cu privire la subvențiile, înlesnirile și alte facilități acordate de stat pentru agricultori, întreprinzători etc.), colaborarea, cooperarea strânsă între instituțiile ce poartă toată această responsabilitate națională.

Eliminarea - pe cât posibil - a necontenitelor schimbări (de tip „ordonanță de urgență”) ce survin în legislația românească va putea permite atât agenților

economici, cât și agricultorilor punerea la punct a unor planuri pe termen mediu și lung.

Fiscalitatea contribuie și ea la descurajarea propriei inițiative, „a ieșirii pe piață” a celor care cunosc prea puține despre cum, unde și cui să-și vândă produsele. În plus, lipsa de informare, coroborată cu schimbările de natură legislativă (în sistemul fiscal, contabil etc.), lasă loc desfășurării în plin a fenomenului birocratic, a speculațiilor, în special pe seama producătorilor agricoli.

Putem spune astfel că, o dată cu formarea și instruirea producătorilor agricoli - ca adevărați agenți economici pe piață -, o condiție esențială pentru o bună funcționare a pieței agricole de desfacere este o problemă morală: dezvoltarea unei piețe oneste, stabile, omogene, a unui mediu concurențial real, în care să se țină cont de producătorul român, care să fie motivat, stimulat și respectat.

Partea a II-a
MIGRAȚIA EXTERNĂ

Capitolul 4. MIGRAȚIA EXTERNĂ - UN PROCES MULTIDIMENSIONAL, EVOLUTIV

4.1. Conținut/sferă de cuprindere

Migrația externă, ca și migrația în general, este o formă a mobilității spațiale a persoanelor și a forței de muncă, un fenomen și un proces complex, multifactorial, determinat ca motivații, multidimensional ca stoc și fluxuri, diversificat ca forme de manifestare. Un proces care **nu** totdeauna, în orice situație, implică și **schimbarea rezidenței**, deși multă vreme, istoric vorbind, acesta a fost un criteriu de definire/apreciere a migrației în general și în bună măsură chiar a migranților pentru muncă.

Care sunt principalele categorii de migranți externi recunoscute astăzi la nivel internațional și în funcție de care se stabilesc, într-un moment sau altul, strategiile și politicile privind libera circulație a persoanelor și a forței de muncă?

În primul rând, este de notat că mișcarea externă a persoanelor, din punctul de vedere al țării **de plecare, de origine** și al **celeia gazdă, de destinație**, include două categorii de persoane: IMIGRANȚII și, respectiv, EMIGRANȚII.

Dacă ne referim la IMIGRANȚI, aici se includ:

- a) persoanele care părăsesc țara de origine (de plecare) și obțin dreptul de a se stabili definitiv în țara gazdă (destinație), în condițiile respectării legislației în vigoare. De notat că, deocamdată, statistica oficială nu conține date privind **imigranții**, deși, după 1990, România a devenit țară de imigrație;
- b) **azilanții** - solicitanții de azil - care, de regulă, au motivații politice sau "se ascund" în spatele unor asemenea motivații;
- c) **refugiații** sunt persoane care au obținut dreptul de stabilire temporară și/sau definitivă într-o țară gazdă. Și în acest caz explicațiile sunt în principal de ordin politic și/sau etnic. În ambele cazuri poate fi vorba de persoane singure sau de familii, ceea ce pentru o **țară gazdă** pune numeroase probleme economice, sociale, educativ-formative (școlarizare), locuri de muncă, integrare și coeziune socială etc., în final de **costuri**, care adesea sunt în funcție de numărul persoanelor cu un asemenea statut și de mărimea indemnizațiilor acordate pentru hrană, cazare etc.;
- d) persoanele **repatriate** sunt persoane care au emigrat cu ani în urmă, iar acum se reîntorc în țara de origine, de plecare. Cel mai adesea aceste persoane au dublă cetățenie - cea română și cea a țării din care se reîntorc (vezi și P2/7.3.1.).

În al doilea rând, cât privește CIRCULAȚIA EXTERNĂ A FORȚEI DE MUNCĂ, această categorie include:

- a) persoane care **părăsesc** definitiv țara de origine, stabilindu-se într-o altă țară-gazdă (țintă), cu sau fără păstrarea cetățeniei. Aceștia sunt emigranții propriu-ziși;

- b) persoane plecate **temporar** pentru a munci sau a desfășura o activitate într-o altă țară, fără schimbarea rezidenței. În acest caz, se conturează cu claritate două categorii de migranți sau de migrație: așa-numita **migrație controlată**, în care mișcarea persoanelor/forței de muncă între țări este bazată pe **acorduri bilaterale** între țările respective care dau dreptul la **permise de muncă temporare** (3-6-9 luni, mergându-se până la **contracte de muncă pe perioade de 5 ani**) în țara de destinație (gazdă); **migrația necontrolată (ilegală)**, organizată și susținută de adevărate rețele clandestine, organizate cel mai adesea la scară internațională. Această categorie “alimentează” piețele subterane ale muncii din țările gazdă sau, în alte cazuri, se află la limita dintre legal și ilegal sau se ocupă de activități care depășesc cadrul legal, mergând până la a intra în rețele mafioate sau practicând activități de mult revolute (traficul de carne vie etc.);
- c) **persoane aflate la studii în străinătate** - elevi, studenți, studii doctorale și postdoctorale, stagii de specializare pe perioade diferite, plasamente, în special tineri în baza unor programe acceptate atât de țara de plecare, cât și de cea de destinație etc.

Generațiile de programe ale UE de educație și formare profesională inițială și continuă nu numai că favorizează asemenea mobilități, dar plasamentul, pe perioade variate, constituie chiar componente ale acestora (Programul Leonardo, de exemplu).

Mobilitatea spațială externă, respectiv migrația externă, în funcție de o serie de repere cum sunt timpul de ședere, modul de recrutare ș.a., poate lua forme cum sunt:

- a) **circulația persoanelor și/sau a forței de muncă**, a cărei notă definitorie este dată de perioada pentru care o persoană se deplasează din țara de origine în țara gazdă pentru studii, denumită în literatură drept “circulație a creierelor”, sau pentru o activitate/muncă temporară. La sfârșitul acestor perioade (de muncă sau studii), persoanele respective, de regulă, revin în țara mamă. Evident, motivația acestui tip de migrație este în principal economică sau educativ-formativă;
- b) **migrația circulatorie**, al cărei conținut rezidă într-o mișcare cu caracter cvasicontinuu din țara de origine spre una sau mai multe țări gazdă (țintă). Motivația unei asemenea mișcări care în timp se poate derula pe teritoriul mai multor țări este **economică**, iar perioada șederii/rămânerii într-o țară sau alta din cele de destinație este variată, determinată fie de posibilitățile de câștig și condițiile de muncă, fie de factori instituționali (reglementările cu privire la **forța de muncă străină dintr-o țară sau alta**). O parte a veniturilor realizate sunt **remise** (trimise, transferate) și **cheltuite** în țara de origine pentru consum, investiții, economisire. Acestea sunt o sursă de alimentare a rezervelor valutare ale țării de origine, oferind totodată, după întoarcere, suportul financiar al lansării într-o afacere pe cont propriu;
- c) **migrația în lanț** sau în **rețea**: procesul circulației spațiale generat și susținut de **migranții anteriori** care se adresează fie membrilor familiei, dacă pot să

le ofere condiții decente de viață în țara gazdă pentru a se stabili pe o anumită perioadă în această țară, fie altor persoane în vârstă de muncă, din cercul lor de cunoștințe mai ales, pentru a munci în străinătate (cazul unor sate din Transilvania, de exemplu, în care marea majoritate a bărbaților în vârstă de muncă lucrează periodic în străinătate). Veniturile realizate sunt, de asemenea, în parte remise în țară, iar prin investițiile făcute în construcția și dotarea locuințelor, fața acestor sate s-a schimbat. Acestea pot deveni zone de turism rural deosebit de atractive și/sau de dezvoltare a unor afaceri care valorifică resursele locale, având adesea succes la export, cu aport valutar însemnat. Așa, de exemplu, sunt "împletiturile de răchită". În anul 2002, de exemplu, Regia Națională a Pădurilor a obținut 1,2 miliarde dolari SUA din exportul de împletituri de răchită;

- d) **migrația transfrontalieră** reprezintă o formă de navetism care implică **deplasări regulate** pentru a desfășura o activitate într-o altă țară, de regulă într-o țară vecină față de care distanța este relativ mică, permițând astfel de deplasări zilnice sau cel mult săptămânale. Este o formă de circulație a forței de muncă destul de răspândită de-a lungul întregii frontiere a României, cu deosebire în cea de sud-vest;
- e) **exodul creierelor (brain drain)** - mobilitate spațială care se manifestă prin plecarea temporară sau definitivă din țara de origine și stabilirea reședinței într-o altă țară. Sigur, motivațiile pot fi multiple, dar acestea pendulează în jurul celor economice. De regulă, o astfel de mișcare merge și se încrucișează pe axele E-V și, respectiv, S-N. Opțiunea pentru o țară sau alta este în funcție de condițiile economice și educațional-profesionale și culturale superioare comparativ cu țara de plecare, oferite de o țară sau alta pentru exercitarea profesiei, valorizarea competențelor de care dispune individul, condițiile propice pentru progresul în carieră, performanță, venituri mai mari și, într-o perspectivă mai îndepărtată, statut social superior. În fond, această formă de mobilitate, de circulație a unei părți dintre cele mai calificate a forței de muncă din țara de plecare este generată de lipsa locurilor de muncă din țara de origine, nivelul redus al remunerării muncii, sub valoarea muncii prestate și a performanței obținute, în genere de nivelul de viață și civilizație. De regulă, se recrutează din rândul celor care studiază în străinătate și nu se mai întorc în țară sau, dacă se reîntorc, după o anumită perioadă sunt "obligați" să plece, deoarece locurile de muncă oferite în țara lor, sub numeroase aspecte, nu corespund nici pregătirii și nici aspirațiilor lor. Adesea se vorbește în țara de origine de **supracalificare**, care ni se pare un nonsens în condițiile în care aspirăm spre crearea societății cunoașterii și informațiilor. În plus, tehnologia modernă (TIC, internetul), ca și filialele agenților de resurse umane care operează pe piața muncii din România permit recrutarea lesnicioasă a unei forțe de muncă înalt calificate, acoperirea deficitului tot mai pronunțat de asemenea calificări din țările de primire. Pentru țările gazdă este o formulă lesnicioasă și ieftină, în timp ce, pentru țările de plecare, aceasta este o **risipă** nepermis de mare de potențial uman, cu costuri ridicate, încă insuficient

estimate¹. În literatura de specialitate circulă de altfel ideea potrivit căreia - în ciuda unor dificultăți de recrutare/adopție - **imigrația** este pentru țările vest-europene una din soluțiile satisfacerii cererii de forță de muncă înalt calificată prin "importul" de asemenea resurse din țările din est și încetinirea, pe această cale, într-o oarecare măsură, a procesului de îmbătrânire demografică din țările vestice (Carole Deneuve, 2001; Jean-François Léger, 2002; A. Lehon, 1995).

Încă câteva precizări necesare pentru o mai bună înțelegere a conținutului și filosofiei mobilității spațiale a persoanelor și forței de muncă.

Imigranți sunt persoanele care, în condițiile reglementărilor din țara gazdă, obțin dreptul de ședere și, numai după un timp, cu îndeplinirea cumulativă a unui pachet de condiții, obțin și dreptul de stabilire definitivă în țara gazdă. În unele țări, acest proces este îndelungat.

Persoane/lucrători/forță de muncă detașată constituie, de asemenea, o formă de mobilitate de circulație a forței de muncă. În condițiile largirii UE și ale globalizării, această formă de mobilitate tinde să se extindă. "Clienții" sunt formați din: consilieri, experți, funcționari ai organismelor internaționale și ai ambasadelor, persoane provenind din țara gazdă sau dintr-o terță țară care lucrează în companii transnaționale, bănci, societăți de asigurări, mari companii industriale, agricole, comerciale etc. pentru o anumită perioadă de timp. În aceeași categorie de persoane detașate, ar putea fi încadrați și lucrătorii care, prin programe ale UE, ca Leonardo, Youth ș.a., fac stagii de perfecționare în firme din țări membre ale UE, plasamentele, schimburile de experiență, vizitele de studii și documentare cu o durată mai mare de 4 săptămâni.

Repatriații sunt persoane care, într-o anumită perioadă, din variate motive, au emigrat, stabilindu-și reședința într-o altă țară (schimbare definitivă a domiciliului) și care se **reîntorc** în țara de origine. Ar putea fi denumită și **migrație de revenire**, care, de regulă, din punctul de vedere al competențelor, al normelor democratice de comportament, reprezintă un câștig pentru țara mamă. Unii dintre aceștia devin chiar investitori de prestigiu, manageri apreciați, după cum alții pot urmări doar profitul pe termen scurt care rezultă fie din reconstituirea dreptului de proprietate, fie dintr-o anumită afacere.

Fără a face aici o analiză de fond, dorim să apreciem încă de la început o serie de schimbări de esență apărute la începutul anilor '90 în România, în condițiile tranziției, ale vidului legislativ și ale unor erori de politică privind mobilitatea spațială externă.

În primul rând, din punctul de vedere al cetățeanului român, a apărut o mutație de esență în ceea ce privește **motivația** părăsirii țării, indiferent dacă

1 De altfel, de "risipă a creierelor", de pierdere de potențial uman înalt calificat se poate vorbi și ea există și în plan național. Atâta vreme cât forța de muncă de înaltă calificare - din rațiuni economice - migrează spre domenii de activitate de complexitate mai mică, inferioare ca nivel de competență, este evident că ne aflăm în fața unui proces de proporții de descalificare și descurajare a resursei umane, de pierdere chiar a unui avantaj comparativ și competitiv de care dispuneam la începutul tranziției, în acest domeniu de vârf al civilizației mileniului 3.

aceasta este efectivă sau doar potențială. Astfel, criteriile **politice și etnice** care au guvernat migrația înainte de 1990 sunt **substituite de criterii economice și profesionale** induse de starea economiei, de criza economică și a locurilor de muncă prelungită, de căderea brutală a activității industriale, de menținerea marilor întreprinderi nerentabile, de nivelul scăzut al veniturilor și de extinderea sărăciei, de pierderi de **calitate** în ce privește educația și sănătatea. România a cedat ușor, dar “ferm” pasul în ce privește o serie de avantaje comparative și competitive vizând calitatea forței de muncă, calitatea serviciilor de învățământ și a celor de sănătate. Subfinanțarea și subdotarea din regimul trecut s-au menținut, reformele și în aceste domenii au fost necoerente, asincrone, cu efectele de rigoare.

În al doilea rând, România a devenit o țară de **azil și imigrație**, practic, o **placă turnantă** pentru migrație spre țările occidentale, un paradis pentru **rețelele clandestine** de migrație, multe dintre acestea cu serioase antene internaționale nu numai în fostele țări socialiste, ci și în unele dintre țările membre ale UE.

În al treilea rând, **migrația circulatorie și în rețea** capătă pondere, cu rezultate favorabile, am spune, în plan individual, în cel al sporirii avuției naționale și al îmbunătățirii balanței comerciale pe seama veniturilor în valută intrate în țară.

În al patrulea rând, **migrația transfrontalieră** (micul comerț, turismul comercial, piețele în aer liber) s-a extins în special în zona de vest (Ungaria), sud-vest (Iugoslavia) și sud-est (Bulgaria, Turcia).

În al cincilea rând, în termeni de stoc și de flux, migrația informală, necontrolată, are încă pondere. Se estimează, de exemplu, că aproximativ câteva sute de mii de români (600 mii) sunt prezenți fie pe piața subterană a muncii din țările UE, fie că se ocupă cu alte “activități” mai mult ilegale decât legale în această zonă. Sigur, acordurile de remisie către România, de interdicere pentru o anumită perioadă, revenirea în țara respectivă sau alt stat membru UE vor limita în perspectivă această zonă puțin cunoscută, care creează numeroase probleme în relațiile dintre România și UE în procesul de integrare.

Desigur, relevanță pentru studiul nostru are și distribuția/concentrarea spațială a persoanelor emigrante, ceea ce putem desemna cu termenul de **țară țintă** în care se ajunge nu de la început, ci prin circulație succesivă prin mai multe țări, iar în interiorul unor țări, în unele zone **preferențiale**; în principal, acestea sunt marile aglomerații urbane și suburbane (cu deosebire pentru migranții ilegali) sau, cum este cazul în SUA, dar și în alte țări, concentrarea în zone etnice care sunt adesea adevărate enclave, care au totuși meritul că mențin identitatea și cultura țărilor/regiunilor din care provin, dar care ridică probabil și cele mai numeroase probleme de integrare a persoanelor și familiilor migrante.

Evident, analiza migrației externe în formele menționate și în altele la care nu ne-am referit necesită existența unei bănci de date solide, coerente sub aspectul construcției cu informații pertinente, operaționale pentru o analiză-diagnostic și una predictibilă privind potențialul migrator al populației din România în condițiile lărgirii UE. Or, constituirea unei asemenea baze de date compatibile deopotrivă cu standardele ONU și cu cele ale UE (Eurostat) este abia în construcție. Până nu demult, România nu dispunea nici de ansamblul

reglementărilor necesare unui fenomen atât de complex, greu de stăpânit, cum este migrația externă. Aflându-se de fapt la **granița de est** a UE, România a fost și este supusă concomitent presiunii **migratoare** a unei populații provenite din fostul CSI, Africa, Asia și chiar Turcia și **exigențelor** justificate ale UE de a filtra cât mai bine persoanele care intră în România și a stopa/bloca cât mai mult exodul acestora spre Europa de Vest. Întărirea controlului la frontieră, modernizarea poliției de frontieră, simultan cu descoperirea și disiparea rețelilor clandestine ale migrației, au devenit priorități ale politicii guvernamentale, cu deosebire după anul 2000. Așa a fost posibil, la urma urmelor, ca din ianuarie 2002 România să aibă acces liber în spațiul Schengen, evident, cu respectarea prevederilor din legislația română. Din motivele invocate, ne vom limita la informațiile existente, furnizate de INS, MI și publicațiile statistice internaționale. Acesta este și motivul pentru care nu am putut utiliza sau testa decât parțial, în măsură insuficientă, indicatorii propuși în studiul anterior (P₂/7.2). În măsura în care vor apărea date suplimentare, le vom lua în considerare în etapele următoare ale cercetării noastre.

4.2. Cadrul instituțional al liberei circulații a persoanelor și a forței de muncă

4.2.1. La nivelul UE

Libera circulație a persoanelor a fost inclusă pentru prima dată în Tratatul de la **Roma**. Astfel, în art. 48 al acestui Tratat, se menționa necesitatea “creării condițiilor pentru a se realiza libera circulație a persoanelor și a forței de muncă pe teritoriul comunității”. Această prevedere, realizată treptat, pe măsura creării cadrului juridic, economic și social necesar, echivalează cu eliminarea oricărei discriminări bazate pe **naționalitate** în ce privește: **angajarea, stabilirea salariilor, condițiile de muncă**¹. Cadrul juridic al liberei circulații a persoanelor și a forței de muncă a cunoscut un proces continuu de îmbunătățire. Libera circulație a persoanelor din **țările membre ale UE** în interiorul Uniunii este o realitate, controlul identității naționale la frontiera intracomunitară a fost abolit.

În ce privește **libera circulație a forței de muncă**, dreptul la mișcare, la angajare, condiții de muncă este, de asemenea, reglementat.

Astfel, în **1989**, a fost adoptată **Carta socială** a drepturilor fundamentale ale lucrătorilor în următoarele domenii:

- libera deplasare a forței de muncă;
- locuri de muncă și salarizare;
- condiții de viață și muncă;
- protecție socială;

¹ Existau și unele excepții referitoare la libera circulație a funcționarilor publici, precum și în situații care aveau legătură cu securitatea națională și, respectiv, cu sănătatea publică.

- libertatea de asociere și negociere colectivă;
- pregătirea profesională;
- egalitatea de tratament a femeilor și bărbaților;
- informarea, consultarea și participarea lucrătorilor;
- protecția copiilor și adolescenților;
- drepturile persoanelor în vârstă;
- drepturile persoanelor cu handicap.

În **1993** a fost introdusă o **directivă generală** în care este stabilit **setul de principii** în materie de liberă circulație, obligatorii pentru fiecare stat membru. Totodată, au fost adoptate directive specifice pe probleme, cum ar fi: durata săptămânii de lucru, echipament de protecție, securitatea muncii ș.a.

În **1994**, potrivit prevederilor din capitolul social al Tratatului de la Maastricht, a fost adoptată Directiva referitoare la crearea **Consiliilor Muncii la firmele transnaționale**. Acestea au drept țință informarea și consultarea de către patronat a lucrătorilor, în legătură cu deciziile care ar putea să le afecteze viitorul. În fine, în **Tratatul de la Amsterdam** a fost introdus "Titlul IV", care se referă la:

- libera circulație a persoanelor;
- controlul frontierelor externe;
- azilul, imigrația și apărarea drepturilor cetățenilor care aparțin unei țări extracomunitare;
- cooperarea juridică în materiile de ordine civilă.

Alte probleme, cum sunt, de exemplu: armonizarea politicilor sociale, recunoașterea diplomelor, repatrierea drepturilor de asistență socială, de pensii nu sunt încă pe deplin reglementate nici la nivelul UE, dar constituie preocupări constante, deși există dificultăți în soluționarea acceptabilă a acestora, dificultăți care probabil se vor accentua începând cu anul 2004, o dată cu integrarea celor 10 țări invitate să adere.

Libera circulație a forței de muncă, ca element constitutiv al acquis-ului comunitar, este definită, în linii generale, în felul următor: *"orice persoană care, pentru o perioadă determinată, furnizează servicii sub îndrumarea altei persoane, fiind remunerată pentru serviciul efectuat". Definită în acest mod, libera circulație a lucrătorilor include:*

- *indivizi/persoane în vârstă aptă de muncă¹ care au un loc de muncă sau care revin la locul de muncă;*
- *persoanele în șomaj involuntar aflate în căutarea unui loc de muncă în altă țară decât cea de origine, țară care a ratificat Acordul economic european;*
- *persoanele care au lucrat în țara gazdă, dar temporar sunt șomeri, ca urmare a incapacității de muncă provocate de boală, accident, sau au ajuns la vârsta de pensionare.*

¹ 15 - 64 de ani.

Tabelul nr. 1

**Regimul de reglementare a circulației forței de muncă
în diferite situații**

	Locul de muncă = locul de rezidență	Locul de muncă ≠ locul de rezidență
Lucrător într-o companie din țara proprie		Lucrător detașat
Lucrător într-o companie din altă țară	Lucrător migrant (imigrant)	Lucrător la frontieră
Lucrător independent	Locul de stabilire	Furnizarea de servicii peste frontieră
Companie din sectorul de servicii	Locul de stabilire	Furnizează servicii peste frontieră

Sursa: (2000) The Free Movement of Workers in the Context of Enlargement, *information note*, 6th March 2001; vezi și PAIS nr. 1, Libera circulație a persoanelor și serviciilor: Implicații pentru România și procesul de negociere.

Dreptului la libera circulație în interiorul UE îi sunt asociate o serie de alte drepturi, practic un pachet coerent de drepturi, și anume:

- dreptul la rezidență, obținut de cetățenii membri ai țărilor membre UE în baza **cărții de identitate sau a celei de angajat**, iar de către cetățenii din spațiul extracomunitar, pe baza "cărții de rezidență";
- membrilor familiei - soție, copii până la 18 ani - li se garantează dreptul de stabilire, cu condiția să dispună de locuință decentă;
- angajarea într-un loc de muncă: cetățenii în vârstă de muncă ai unui stat membru al UE au dreptul de a obține un loc de muncă pe teritoriul altui stat membru în aceleași condiții cu cetățenii statului respectiv;
- egalitate de tratament a lucrătorilor naționali în ce privește accesul la ocuparea unui loc de muncă, diverse facilități/avantaje de ordin fiscal și social, reprezentare sindicală și alte drepturi similare;
- dreptul de a rămâne în țara gazdă, după încheierea contractului de muncă și/sau a activității desfășurate, cu condiția să fi locuit pe teritoriul aceluia stat membru o perioadă de 3 ani și/sau să fi ajuns la vârsta legală de pensionare.

În concluzie, în prezent, libera circulație a persoanelor și a forței de muncă în interiorul UE, **din și înspre** statele membre UE, este reglementată, se desfășoară fără restricții. De menționat că, pentru unele țări, în prezent membre, pe bază de negocieri, s-a stabilit o **perioadă tranzitorie pentru realizarea de facto** a liberei circulații (Grecia, Portugalia, Spania), în timp ce pentru alte țări o asemenea perioadă nu s-a impus (tabelul nr. 2).

Dar chiar și așa mai sunt probleme pe agenda discuțiilor organismelor comunitare abilitate cu competențe în domeniu.

Tabelul nr. 2

Analiza cronologică a politicii liberei circulații a forței de muncă în UE

1957	"Tratatul de la Roma"; art. 48 definește mișcarea liberă a lucrătorilor ca o liberare fundamentală a "pieței unice"
1968	Libera circulație deplină pentru lucrătorii din cele 6 țări fondatoare ale CEE (Belgia, Franța, Germania, Italia, Luxemburg, Olanda)
1968	Uniunea vamală
1971	Aderarea Danemarcei și Irlandei; fără o perioadă tranzitorie pentru libera circulație
1981	Aderarea Greciei: cu perioadă tranzitorie pentru libera circulație a lucrătorilor
1985	"Acordul Schengen" privind controlul la frontieră (Schengen I)
1986	Aderarea Portugaliei și Spaniei; cu perioadă tranzitorie pentru libera circulație a lucrătorilor
1986	"Actul unic european"; stabilește cadrul legal al pieței unice
1988	Grecia: perioada tranzitorie pentru libera circulație se încheie
1990	"Carta socială"; art. 1 garantează libera circulație a lucrătorilor
1990	"Schengen" - aplicarea convenției privind controlul la frontieră (Schengen II)
1992	Portugalia și Spania: perioada tranzitorie pentru libera circulație a lucrătorilor se încheie
1992	Completare a "pieței unice": dreptul nerestrictiv pentru provizioane, servicii, activități pe cont propriu, stabilirea de firme; recunoașterea mutuală a nivelurilor de educație
1992-1997	Acordul european cu 10 țări din Europa Centrală și de Est
1995	Aderarea Austriei, Finlandei, Suediei; fără perioadă tranzitorie în ce privește libera circulație
1998	"Tratatul de la Amsterdam": art. 38-48 definesc încă o dată libera circulație a lucrătorilor și a persoanelor ca o libertate fundamentală a pieței unice
1999	Tampere European Council
2000	Deschiderea negocierilor de aderare cu Bulgaria, Letonia, Lituania, România, Slovacia; statut de stat candidat pentru Turcia
2001	Comisia Europeană propune perioade tranzitorii de 5 + 2 ani pentru libera circulație a forței de muncă a celor 10 țări candidate central și est-europene; fără perioade tranzitorii Cipru și Malta

Sursa: Bruker și alții, EU Eastern Enlargement: Scaling of Regulated Opening UP? Transition Period for Free Movement of Workers, DIW - Economic Bulletin, Berlin, 2001.

Acestea se încadrează în zona problemelor aflate pe agenda discuțiilor între statele membre pentru care se caută soluții convenabile și acceptate de toate statele, cum ar fi: recunoașterea reciprocă a studiilor și echivalarea diplomelor, standardele de competență și recunoașterea calificărilor și, mai ales, transferul unor drepturi de asistență socială. Acestea din urmă, în măsură incomparabil mai mare, cad sub incidența legislației muncii și a celei sociale din fiecare țară

membră, ceea ce implică procesul de armonizare la nivelul european, având în vedere diferențe de nivel de dezvoltare dintre țările membre, al căror ecart, cel puțin pe termen mediu, fără îndoială, se va deschide prin lărgirea UE cu noi state, unele dintre ele (Polonia, România) cu un potențial uman important. La fel de adevărat este și faptul că există preocupări și măsuri practice de apropiere instituțională și de soluționare a unor asemenea probleme. Unele progrese au fost realizate, alte probleme sunt în curs de soluționare.

Contribuții importante în acest sens au, de exemplu, acordurile bilaterale dintre o țară membră UE și potențialii membri, țările candidate, din care 10 au primit deja "invitația" de aderare; în aceeași direcție, contribuții notabile au avut și au în continuare **generațiile de programe sociale și cele de educație și formare profesională pe tot parcursul vieții**, lansate și susținute de UE, la care, după 1990, treptat, au avut acces și țările candidate, de regulă după încheierea acordurilor de asociere. Asociate (sau chiar implicate) în reformele sistemelor de învățământ și training, ca și în cele ale piețelor muncii, acestea pregătesc unele dintre premisele de bază ale susținerii, în condiții de performanță, de eficiență economică și socială și, evident, în condiții nondiscriminatorii, a liberei circulații a forței de muncă controlate pe piața unică europeană. Programe ca Tempus, Socrates, Petra, Youth for Europe, Leonardo ș.a. au un aport important în apropierea conținuturilor învățării - în oricare din formele ei -, creând condiții propice de recunoaștere a studiilor și calificărilor. Am spus libera circulație (migrație) controlată deoarece există și o mișcare de anumite proporții între state pe axa S-N, E-V **necontrolată**, ilegală chiar, care alimentează în permanență piețele subterane ale muncii din țările UE. Chiar și această formă îmbracă caracteristici ale migrației circulatorii, în rețea, cu țări sau grupe de țări țintă cu o legislație mai permisivă sau cu un control mai puțin riguros al frontierelor. Se estimează că, anual, pe piețele muncii (subterane) din țările membre UE intră 5-800 mii de persoane, iar în măsura în care într-o țară (vezi acordurile bilaterale de remisie a migranților ilegali dintr-o țară membră UE către țara mamă) situația devine "critică", dacă nu chiar periculoasă pentru ei, fie că se orientează, dacă pot, spre o altă țară, fie revin în țară, iar după o anumită perioadă își reiau "voiajul" în căutarea unui loc de muncă și, din păcate, pentru activități ce intră sub incidența legii (rețele mafiote, furturi etc.).

Așa cum rezultă din tabel, pentru cele 10 țări din spațiul central și est-european, dintre care unele au încheiat negocierile, urmând ca în anul 2004 să fie integrate în UE, în timp ce România și Bulgaria - conform foii de parcurs de la Copenhaga - continuă negocierile, urmând ca aderarea să aibă loc în principiu în anul 2007, cu excepția Ciprului și a Maltei, pentru toate celelalte țări este prevăzută o perioadă de tranziție de minimum 2 ani și maximum 5 ani până la realizarea deplină a liberei circulații a forței de muncă. Aceasta pare să indice o anumită teamă - neconfirmată până în prezent - de un eventual exod al forței de muncă dinspre est spre vest. Pe de altă parte, în ciuda unor dificultăți reale derivând din modelul cultural, din cunoașterea limbii etc., țările membre UE nu au rețineri în recrutarea de forță de muncă din aceste țări pentru a-și acoperi necesarul de forță de muncă în anumite zone ocupaționale sau teritoriale deficitare.

Există deci, chiar în legislația europeană, o anumită flexibilitate care lasă o marjă mai mare de mișcare a forței de muncă din țările candidate. Nu discutăm aici de condițiile în care acest proces se derulează.

4.2.2. Cadrul instituțional din România. Progrese și cerințe

Cadrul instituțional al liberei circulații a persoanelor și a lucrătorilor se cere analizat sub două aspecte:

a) al mobilității/migrării din alte spații geografice către România, fie cu intenția de a se stabili în România (imigranți), fie cu intenția de a folosi România doar ca placă turnantă, ca perioadă tranzitorie pentru migrarea spre alte zone, în genere, țările occidentale.

Configurația acestei categorii este, în funcție de diverse criterii, variată: azilanți, solicitanți de azil, refugiați, elevi/studenți/doctoranzi, agenți economici, lucrători, fie lucrători ai firmelor străine și/sau multinaționale care provin din țara gazdă sau dintr-o țară terță, fie experți, consultanți, funcționari publici internaționali. Ca atare, este necesar ca reglementările - având în vedere și poziția geo-strategică a României - să fie acoperitoare pentru o gamă diversă de situații.

b) al liberei circulații a persoanelor și lucrătorilor din România în țările occidentale, înainte de toate în țările membre ale UE, în așa-numitul "spațiu Schengen II".

În ce privește drepturile la libera circulație a persoanelor - cu condiția de a respecta un pachet de condiții care cad sub controlul poliției de frontieră - problema este rezolvată începând cu 1 ianuarie 2002: românii călătoresc liber în spațiul Schengen.

Dacă libera circulație a cetățenilor români nu mai este **blocată**, o serie de drepturi asociate de regulă liberei circulații sunt limitate. Acestea ies din sfera reglementărilor comunitare, fiind supuse reglementărilor existente la nivelul fiecărui stat membru al UE, la nivel național. Astfel, în art. 59 al Acordului de asociere dintre România și UE se menționează "...nimic din cadrul acordului nu poate împiedica părțile de a implica legile și reglementările naționale referitoare la intrare și rezidență, muncă, condiții de muncă și stabilire a persoanelor, precum și furnizarea de servicii, cu condiția ca, procedând în felul acesta, să nu se ajungă la nulitate sau să afecteze beneficiile ce revin uneia dintre părți".

În lumina acestei prevederi, sunt supuse controlului statului gazdă drepturi cum sunt: cel de stabilire într-un stat membru; dreptul de angajare într-un stat membru, cu excepția cazurilor în care există acorduri bilaterale între statele respective pentru contracte cu durată determinată (cu durată de câteva luni până la 5 ani); **imigrarea** este supusă controlului organelor de specialitate din țara gazdă, având un caracter **selectiv**, explicabil prin cererea de calificări, și **discriminatoriu** în ceea ce privește egalitatea de oportunități și tratament în raport cu cetățenii țării respective. Piața muncii a UE sau a țărilor membre se deschide (legislația pare mai laxă) pentru categorii profesionale și ocupații deficitare în țările respective, afectate de fenomenul de îmbătrânire demografică și într-o anumită măsură de reducerea cererii sociale pentru învățământ superior în

țări membre ale UE. Este, în principal, vorba de profesii și ocupații ce țin de “noua tehnologie” sau “noua economie”, cum sunt informatica, servicii medicale, servicii de cercetare și de învățământ, dar și de forță de muncă cu competență mai redusă, din zone ocupaționale cum sunt: serviciile casnice, servicii hoteliere, muncitori în construcții, unele ramuri industriale, agricultură, turism. În condițiile sumar amintite, România, ca și alte țări candidate - date fiind, pe de o parte, nivelul venitului/capita, iar pe de altă parte, potențialul de calificare de care forța de muncă mai dispune încă - au devenit **furnizoare** de forță de muncă pentru țările membre UE, în cele mai multe situații în condiții de tratament și statut inegal în raport cu forța de muncă autohtonă la nivel egal de competență și performanță. Acesta este unul din mecanismele eficiente de reducere a costului total și unitar al forței de muncă din țara-gazdă, respectiv de sporire a competitivității produselor și serviciilor pe piața internă a UE și pe terțe piețe, chiar și pe piețele **țărilor exportatoare** de forță de muncă calificată.

În ce privește libera **circulație a lucrătorilor** - chiar și atunci când există acorduri bilaterale între state - mai sunt încă probleme; unele dintre acestea se vor soluționa, de o manieră sau alta (5+2), în procesul de negociere a dosarului respectiv.

Prin mecanisme ale pieței abil/inteligent folosite, speculând adesea vidul, neclaritățile și instabilitatea legislativă - care au “domnit” o bună perioadă de timp în România - ca și erorile de management, incompetența sau interesele personale, egoiste, ale unor factori de răspundere implicați, România, ca și alte state din est au pierdut “pe mâna lor” importante segmente din piețele externe pe care erau competitive, dar și - ceea ce este, poate, cu mult mai îngrijorător - segmente importante ale **propriei lor piețe interne** pentru produse și servicii pentru care sunt cu adevărat înzestrate/dotate. Din rațiuni bine cunoscute, mult dezbătute, inclusiv de factorii politici, dar mai puțin soluționate în timp util, au devenit neputincioase în fața concurenței externe, nu totdeauna loială, a produselor și serviciilor provenite fie din țări membre ale UE, fie de pe terțe piețe. Calitatea multora dintre acestea poate fi pusă sub semnul întrebării în relația cu prețurile interne de vânzare, importul fiind totdeauna supus presiunii deprecierei leului fie în raport cu dolarul american, fie, mai recent, cu euro.

În ce privește prima categorie de persoane migrante, acestea, în mod normal, ar trebui să intre în țară numai pe bază de pașaport și viză, printr-un control mai sever la frontiera de intrare, asociindu-le, pe de o parte, sprijinul necesar atât timp cât rămân pe teritoriul României, ca și controlul respectării vizei de ședere, de rezidență în România. În cazul rețelelor clandestine/ilegale de migrare din țara noastră, cu ramificații în țările de plecare și, respectiv, de primire, se practică **remiterea** (transferul, expulzarea de urgență în unele situații) în țara de origine sau în cea din care au intrat în România a celor care nu se încadrează sau nu respectă reglementările legale în vigoare. Oricum, în acest context al unei anumite temeri manifestate de țările vestice față de potențialul migratoriu al țărilor central și est-europene, securizarea și întărirea frontierei de **est** și de **sud-est** pentru cei care intră ilegal în România și a celei de **vest** și **nord-vest** pentru cei care folosesc România doar ca un “preludiu” în drumul lor spre țările occidentale

rămân în continuare o prioritate majoră pentru procesul de aderare. În ultimii ani s-au făcut progrese substanțiale, dar mai sunt pete albe sau nișe pe traiectul securizării frontierelor, pentru a minimiza, pe cât posibil cât mai mult, atât costurile induse pentru România, cât și riscul menținerii la un prag ridicat, neconvenabil, a riscului de migrare pentru țările occidentale.

În opinia noastră, acest **risc** provine nu atât de la cetățenii români, care, în general, au o propensiune redusă spre migrarea externă, cât de la cetățenii străini care tranzitează România cu acest scop (cu statut în România de azilant, refugiat sau chiar imigrant).

Cadrul reglementat, legislativ-instituțional al **migrației externe** în România este, în linii mari, elaborat; în decursul anilor, acesta a fost îmbunătățit, avându-se mai ales în vedere legislația (acquis-ul) comunitară privind libera circulație a persoanelor și lucrătorilor, ca și exemplele de bună practică dintr-o serie de țări, până de curând cu statut de țări candidate. În decursul timpului, multe dintre reglementările legale au fost completate și republicate (HG nr. 417/1991 privind crearea Comitetului Român pentru Problemele Migrării, modificată și completată în 1995 și 2000; Legea nr. 15/1996 privind statutul și regimul refugiaților înlocuită - prin ameliorări și completări - prin OG nr. 102 din 3 septembrie 2000 privind statutul și regimul refugiaților în România; Legea nr. 203/1999, Legea permiselor de muncă, însoțită de HG nr. 434 pentru aprobarea Normelor metodologice privind procedura de eliberare și de anulare a permiselor de muncă; Legea nr. 123/2001 privind regimul străinilor în România ș.a.).

Caseta nr. 4: Unele prevederi ale Legii nr. 123/2001

Străinii pot intra în România în scop oficial, pentru afaceri, pentru activități de presă, pentru angajare în muncă sau pentru studii, ca turiști, în tranzit ori alte interese...(art.1);

Acordarea vizei pentru angajarea în muncă, studii, activități didactice, stagii de documentare, activități în domeniul cultelor, umanitare sau în alte domenii se poate face numai după prezentarea avizului, în scris, după caz, al MMSS, MEC, MSF, MCC sau al altor ministere sau instituții centrale și locale interesate (art.8);

Vizele dau dreptul de ședere pe teritoriul României pentru următoarele perioade:

- a) pe perioade stabilite prin înțelegeri bilaterale cu alte state sau în condiții de reciprocitate (diplomatice, de serviciu);
- b) până la 30 de zile, cu posibilitatea prelungirii în țară pe noi perioade de până la 6 luni, în cazul vizelor simple pentru angajarea în muncă, afaceri, activități didactice, stagii de documentare, activități în domeniul cultelor sau umanitare, activități de presă ori pentru alte activități care nu contravin legilor române;
- c) până la 30 de zile, cu posibilitatea prelungirii în țară pe noi perioade până la 1 an, în cazul vizei simple pentru studii;
- d) până la 60 de zile, cu posibilitatea prelungirii cu încă 60 de zile, în cazul vizei simple pentru turism, vizită ori alt interes personal;
- e) 3 zile de la data intrării în România, în cazul vizei de tranzit (art. 9, al.1).

Străinilor posesori de pașapoarte simple, provenind din state cunoscute cu

tendințe de migrare, li se poate acorda viza de intrare în România, dacă prezintă misiunilor diplomatice sau oficiilor consulare ale României invitație scrisă din partea unei persoane fizice sau juridice care are, după caz, domiciliul, reședința sau sediul în România, precum și o dovadă de asigurare socială pentru perioada sejurului (art. 14, al.1);

Străinii își pot stabili domiciliul în România cu aprobarea Ministerului de Interne. Străinul căruia i s-a acordat dreptul de stabilire are obligația ca în termen de 5 zile de la comunicarea aprobării să se prezinte la organele teritoriale ale MI în a căror rază teritorială urmează să domicilieze pentru a i se elibera documentul doveditor (art. 23 și 25);

Străinii pot fi angajați la agenți economici sau la instituții ale căror activități prezintă importanță pentru apărarea sau siguranța națională, în afara cazurilor stabilite de guvern (art. 39);

Străinii pot efectua, în condițiile stabilite de lege, singuri ori în asociere, activități economice, sociale, cultural-sportive, acte de comerț; pot fi angajați de persoane juridice sau fizice române ori străine, cu respectarea acordurilor încheiate de România cu alte state referitoare la piața forței de muncă (art. 40, al.1);

Angajarea se face pe baza permiselor de muncă eliberate de MMSS, în conformitate cu normele stabilite prin hotărâre de guvern (art. 40, al. 2).

Fără a intra într-o prezentare a actelor legislative ca atare, vom încerca să surprindem câteva dintre caracteristicile acestora.

Înainte de toate, am menționa că legislația românească în vigoare încearcă să acopere și să răspundă la o gamă cât mai largă de probleme prezente în reglementările instituționale internaționale, inclusiv cele comunitare. Din această perspectivă, cel mai recent și cuprinzător act normativ este **Legea nr. 123/2001 privind regimul străinilor în România**, completată prin OUG nr. 194/12 decembrie 2002.

În al doilea rând, pe fundalul Legii nr. 123/2001 privind regimul străinilor în România - care apare ca o lege-cadru cu mare deschidere - au fost elaborate și puse în aplicare o serie de alte acte normative. Astfel, **statutul și regimul refugiaților** este reglementat prin OG nr. 102/3 septembrie 2000 (care abrogă Legea nr. 15/1996 privind statutul și regimul refugiaților).

Prin norma juridică, relevant în acest sens este faptul că **străinilor** li se acordă **protecție** în următoarele trei forme (statut):

- a) statut de refugiat;
- b) statut de protecție umanitară condiționată;
- c) statut de protecție temporară.

Statutul de refugiat, ca forma cea mai înaltă de protecție, se acordă la cererea unei persoane străine care dovedește că este persecutată în țara sa de origine pe considerente de rasă, religie, naționalitate, apartenență la un anumit grup social sau opinie politică, se află în afara țării sale de origine și nu poate primi sau, datorită considerentelor menționate, nu dorește protecția acesteia.

Problema este foarte delicată, necesitând un studiu atent al motivației cererii respective. Oricum, conform legii, nu pot primi statutul de refugiat următoarele categorii de străini:

- cei care au comis infracțiuni împotriva păcii și omenirii, ca și o altă infracțiune la care se referă convențiile internaționale;
- au comis o infracțiune gravă de drept comun în afara României înainte de a fi admis ca refugiat;
- au comis fapte care contravin scopului și principiilor din Carta Națiunilor Unite.

Protecția umanitară condiționată se acordă unui străin care nu întrunește condițiile de a obține statutul de refugiat, dar dovedește că în țara sa de origine a comis:

- fapte pentru care riscă pedeapsa cu moartea;
- riscă să fie supus la tortură sau tratamente inumane degradante;
- din cauza apartenenței sale la o categorie defavorizată, poate fi expus unor pericole de natură să aducă atingere vieții sale, integrității corporale ori libertății sale.

Protecția umanitară temporară este acordată, în perioade de conflicte militare în care România **nu** este angajată, persoanelor care provin din zonele de conflict.

În vederea acordării unei anume forme de protecție, se poate aplica procedura obișnuită (ordinară), în cazurile care par în ordine, și procedura accelerată, atunci când motivele invocate nu sunt sau nu par fondate, suficient de credibile.

Pe durata obținerii unei forme de protecție, persoanele în cauză se bucură de o serie de drepturi (alegerea locului de reședință, programe de integrare socio-profesionale, drept de învățământ, de muncă, de asociere, tratament egal etc.), după cum au și o serie de obligații, a căror nerespectare poate să atragă după sine retragerea dreptului de protecție și expulzarea.

În al treilea rând, este de subliniat că, încă din 1991, prin HG nr. 417/1991 s-a pus în practică crearea **Comitetului Român pentru Problemele Migrării** (CRPM). Hotărârea a fost amendată și republicată în repetate rânduri. În prezent, problematica migrării care intră în sfera de competență a CRPM este reglementată de lege. Obiectul principal al legii este dat de soluționarea complexă a dosarelor și asigurarea condițiilor minim necesare pentru **azilanți și refugiați**.

Este un comitet interministerial coordonat de Ministerul de Interne, la care participă următoarele ministere: Ministerul Muncii și Solidarității Sociale (MMSS), Ministerul Afacerilor Externe (MAE), Ministerul Finanțelor (MF), Ministerul Educației și Cercetării (MEC), Ministerul Sănătății și Familiei (MSF), Ministerul Justiției, Ministerul Administrației Publice (MAP). De remarcat că CRPM are **comitete locale**, în care cuprinde reprezentanți ai instituțiilor menționate. Problemele de procedură și metodologie revin "Direcției Generale de Pașapoarte, Străini și Probleme de Migrație" din cadrul Ministerului de Interne.

Deopotrivă azilanții și refugiații, pe durata pe care se bucură de acest statut (6 luni și, respectiv, 9 luni), beneficiază de drepturi de hrană și cazare în sume variate, actualizate cu rata inflației. Fondurile necesare pentru aceste două categorii care primesc ajutor din partea statului român se asigurau din bugetul Secretariatului General al Guvernului până în anul 2000, fiind alocate prin intermediul prefecturilor. În prezent, potrivit legii, cheltuielile ocazionate de

funcționarea și întreținerea centrelor de primire, triere și cazare se suportă din bugetul Ministerului de Interne, în limita fondurilor alocate în acest scop.

În al patrulea rând, o semnificație aparte în ansamblul preocupărilor pentru soluționarea benefică și convenabilă pentru ambele părți are **Legea nr. 203/1999 privind permisele de muncă și HG nr. 437/2000** referitoare la aprobarea normelor metodologice privind procedurile de eliberare și anulare a permiselor de muncă.

Permisul de muncă reprezintă documentul oficial care se eliberează, la cererea străinului, de către MMSS, în condițiile prevăzute de lege (îndeplinesc aceste condiții) (**anexa nr. 18**).

Caseta nr. 5: Principalele condiții pentru obținerea permisului de muncă (întrunite cumulativ)

- viza necesară pentru angajarea în România, eliberată, la cerere, de către misiunile diplomatice sau oficiile consulare ale României;
- cererea motivată a angajatorului (persoana juridică) depusă la MMSS, în care motivează necesitatea angajării persoanei străine în cauză;
- angajatorii - persoane fizice - depun la MMSS doar o cerere motivată și, după caz, autorizația de exercitare a profesiei sau activității.

Sursa: HG nr. 434/14 iunie 2002.

Permisul de muncă se eliberează de MMSS, prin Direcția pentru programe de ocupare a forței de muncă (art. 3 (1), Legea nr. 203/1999).

Permisul de muncă se acordă pentru o perioadă de 6 luni, cu posibilitatea prelungirii pe perioade de câte 6 luni (**anexa nr. 17**).

În cazul unor convenții, durata permisului de muncă poate fi mai mare de 6 luni, după cum nu au obligația de a obține permis de muncă străinii care desfășoară activitate didactică, științifică, artistică sau alte activități specifice cu caracter temporar, în instituții de profil din România, pe o perioadă care nu depășește **30 de zile**.

Eliberarea și, respectiv, prelungirea permisului de muncă sunt supuse unor taxe. Astfel, la **eliberarea** permisului de muncă, titularul va plăti **o taxă în lei**, egală cu echivalentul a 200 dolari SUA, la cursul oficial al BNR; pentru **prelungirea** permisului de muncă, taxa este egală cu echivalentul în lei a 100 dolari SUA. În fine, pentru acoperirea cheltuielilor ocazionate de eliberare (prelungirea permiselor de muncă), MMSS percepe de la titular un **comision** de 2%, aplicat sumelor aferente eliberării (200 dolari SUA), respectiv prelungirii (100 dolari SUA), evident în lei, la cursul stabilit de BNR.

În termen de 10 zile de la acordarea permisului de muncă, străinul are obligația de a se încadra în muncă pe bază de contract individual sau altă formă, iar în termen de 5 zile de la încadrare, are obligația de a se prezenta la Direcția Generală de Pașapoarte, Străini și Probleme ale Migrării, pentru a solicita viză în vederea obținerii legitimației de ședere temporară în România.

Cu excepția cazurilor prevăzute de lege, încadrarea și/sau menținerea în muncă de către o persoană fizică sau juridică română a unui străin care nu are permis de muncă valabil constituie contravenție și se taxează în conformitate cu prevederile în vigoare.

Sumele provenite din eliberarea/prelungirea permiselor de muncă, ca și cele din amenzile pentru încălcarea legii se constituie în **venit la bugetul statului**, iar comisionul de 2% perceput de MMSS, în **venituri extrabugetare** la dispoziția acestuia, fiind evidențiate într-o anexă la bugetul MMSS.

Caseta nr. 6: Cine poate fi încadrat în muncă fără permis de muncă?

Potrivit prevederilor legale în vigoare în România, pot fi încadrate în muncă la persoane fizice sau la persoane juridice, fără permis de muncă, următoarele categorii de străini (cetățeni care nu au cetățenia română):

- a) cei care și-au stabilit, în condițiile legii, domiciliul pe teritoriul României;
- b) au dobândit statutul de refugiat pe teritoriul României;
- c) sunt angajați la persoane fizice sau la persoane juridice cu domiciliul, respectiv cu sediul în străinătate și sunt trimiși de aceste persoane să desfășoare unele activități temporare în România;
- d) în alte situații stabilite prin convenții sau prin acorduri la care România este parte ori prin legi speciale;
- e) străinii care urmează să desfășoare pe teritoriul României activități temporare solicitate de ministere ori de alte organe ale administrației publice centrale sau locale;
- f) membrii de familie - soț, soție, copii minori aflați în întreținere - ai personalului misiunilor diplomatice ori consulare din România pot fi scutiți, pe bază de reciprocitate, de a obține permis de muncă pentru desfășurarea unor activități cu caracter lucrativ, în condițiile stabilite prin acordurile bilaterale încheiate.

Sursa: Legea nr. 203 /1999 privind permisele de muncă.

În anii '90, circulația forței de muncă - controlată și necontrolată - din România spre alte spații geografice, comunitare sau extracomunitare, s-a intensificat. După explozia din anii 1990/1991 - urmare a unei migrații amânate, restricționate - se manifestă o tendință de reducere și stabilizare la cote relativ reduse, neatingând proporții îngrijorătoare. În general, caracteristica comportamentală a populației României - urmare a unei istorii zbuciumate, a "închiderii" țării în timpul regimului comunist - rezidă într-o **propensiune redusă** spre migrarea extrateritorială, ceea ce, adesea, judecată mai ales în termenii pieței muncii, este asociat **lipsei de mobilitate, rigidității profesionale, structurale, geografice**. Tranziția la economia de piață și la valorile civilizației occidentale au generat concomitent **speranțe, aspirații** de realizare în propria-i țară și în folosul ei, dar și **derută, decepții, descurajare**. Criza economică prelungită, inclusiv criza locurilor de muncă, în condiții de dezvoltare explozivă a învățământului superior, asociată cu deschiderea și "fragilitatea" frontierelor, au generat **proces de migrație circulatorie, oscilatorie, temporară**, ca și de **migrație definitivă** din România

spre alte țări, deopotrivă pentru forța de muncă de înaltă calificare, dar și mai puțin calificată, îngust specializată. Componenta necontrolată, ilegală, a migrației se menține relativ ridicată, în ciuda măsurilor întreprinse și a acordurilor încheiate de MI din România cu instituții similare din străinătate.

Astfel, putem aprecia - fără a exagera prea mult - că, în prezent, **România exportă nu numai bunuri, servicii, capital, ci și capital uman, competențe.** Dacă informațiile statistice existente ne-ar permite să calculăm volumul total al circulației forței de muncă (E+I), intensitatea circulației totale și, mai ales, soldul net al acestei circulații, am ajunge probabil la concluzia că **România este exportatoare netă de capital uman**, cu fațetele sale multiple și efectele pozitive și, respectiv, negative pentru țara de plecare (România), pentru țara-gazdă și, evident, în plan individual și al orientării viitoare a lucrătorilor, inclusiv a capacității de a se valorifica și crește veniturile, ca și câștigurile în planul competenței. Acestea vor face obiectul capitolului următor. Aici dorim să subliniem preocupările de creare a unor organisme cu competențe în domeniu, ceea ce va imprima o nouă calitate politicii de migrare din perspectiva aderării în 2007 la UE și va "demitiza" poate fetișul că lărgirea UE va atrage după sine o mișcare masivă dinspre est spre vest¹.

În încheierea acestui paragraf, rămâne de subliniat doar faptul că, în cadrul preocupărilor guvernamentale de racordare la liniile directoare ale SEO și PNAO, se acordă atenție creării pas cu pas a unor condiții de liberă circulație a lucrătorilor (atunci când România va adera la aceasta). În acest context, două procese sunt de reținut:

- încheierea de acorduri/înțelegeri bilaterale cu țări comunitare sau extracomunitare în ce privește migrarea forței de muncă, pe domenii, meserii/profesii, nivel de instruire și securitate socială. Acesta este un pas uriaș, bazat pe cooperare și reciprocitate în direcția unei mai bune monitorizări a mișcării pentru muncă din România spre alte spații geografice, de a transforma, cel puțin parțial, o parte din migrația externă necontrolată în migrație controlată. Și, fapt deloc de neglijat, de a veghea la asigurarea unor condiții de muncă, viață, tratament și securitate socială a lucrătorilor migranți pe perioade diferite (**anexa nr. 19**);
- al doilea pas, egal ca importanță cu primul, care în mod necesar derivă din primul, a fost crearea unor **instituții specializate, cu competențe** în domeniul migrării. A fost, mai întâi, creat OFICIUL NAȚIONAL pentru RECRUTAREA și PLASAREA FORȚEI DE MUNCĂ în STRĂINĂTATE (ONRPFMS), care-și exercită atribuțiile prin intermediul unor firme acreditate de MMSS. Sistemul a fost marcat de multe disfuncționalități, de comportamentul - uneori pe lângă reglementările legale sau înțelegerile

¹ Stocul de migranți/rezidenți români în țările UE, potrivit unor estimări, era în anul 2000 cu ceva mai mare de 100.000 de persoane, care, având în vedere populația țării, nu este mare, mai ales că acest stoc s-a creat în timp. Sigur că numărul migranților ilegali este mai mare, în jur de câteva sute de mii de persoane. În UE, în același an, după unele estimări, 6-800 mii de persoane provin ilegal din spațiul est-european.

bilaterale - al unora dintre firmele acreditate. Ca urmare, în anul 2002, ONRPFMS a fost desființat sau, mai bine zis, transformat.

În aceste condiții, a fost creat un nou organism - care la început a stârnit multă vâlvă, dar în final își dovedește utilitatea - respectiv OFICIUL PENTRU MIGRAȚIA FORȚEI DE MUNCĂ (OMFM). Aceasta este o **instituție publică, cu personalitate juridică, subordonată MMSS**. Are competențe, atribuții largi în ce privește **migrația**, sub cele două forme principale ale acesteia: atât imigrația (inclusiv acordarea statutului de refugiat), cât și emigrația temporară a cetățenilor români pentru muncă în străinătate și protecția cetățenilor români care lucrează în străinătate.

În acest sens, își creează **bază proprie de date**, organizează și realizează **preselecția** candidaților, ajută angajatorul la selecția candidaților, veghind ca prevederile din înțelegerile bilaterale - în ce privește locul și condițiile de muncă, de cazare și hrană, salariile, prestațiile de securitate socială - să fie respectate. De asemenea, pe parcursul derulării contractului individual de muncă, dacă este cazul, veghează ca acesta să fie respectat de ambele părți.

În plus, tocmai pentru a evita neînțelegerile care ar putea să apară, prin **Centrul de Informare** propriu, asigură lucrătorilor migranți informațiile necesare cu privire la calitatea locurilor de muncă și condițiile de muncă din țările cu care România are înțelegeri/acorduri, condițiile care se cer îndeplinite și documentele necesare pentru a participa la preselecție, selecție și a putea ocupa un loc de muncă, avertizează asupra eventualelor riscuri. Oferă, de asemenea, informații angajatorilor care fac selecția persoanelor cu care vor încheia contractele individuale de muncă.

Serviciile de ocupare oferite sunt **gratuite**, în conformitate cu Convenția Organizației Internaționale a Muncii nr. 88/1948 privind serviciul public de ocupare, convenție ratificată de România.

Zona de migrare pentru muncă temporară a lucrătorilor români este relativ largă: **țări comunitare - Germania, Franța, Spania, Portugalia, Grecia; țări candidate** invitate să adere în 2004 - **Ungaria, Cehia, Cipru; țări extracomunitare: Canada, SUA, Elveția, Australia** etc. Ofertele de locuri de muncă - ca domenii de activitate, meserii/profesii - sunt, de asemenea, variate: agricultură, construcții, industrii prelucrătoare, servicii hoteliere, servicii de sănătate, servicii de învățământ, TIC, munci necalificate, iar meseriile merg de la meserii puțin calificate în agricultură (culegători de căpșuni, portocale etc.) la o gamă largă de meserii din construcții (Germania), la profesii din domeniul hotelier, al asistenței medicale, informaticieni etc. (Germania, SUA).

Cât privește protecția cetățenilor români care lucrează în străinătate (Legea nr. 156/2000), câteva lucruri sunt de reținut:

- statul român încheie acorduri, convenții, înțelegeri cu autorități publice similare din alte state, bazate pe principiile: a) egalității de tratament; b) aplicarea clauzelor mai favorabile prevăzute fie în legislația română, fie în cea străină, fie în cea internațională;
- prin acorduri se stabilesc cel puțin:
 - nivelul salariului minim;

- durata timpului de lucru și de odihnă;
- condițiile generale de muncă, de protecție și de securitate;
- asigurarea în fața riscului de accident de muncă, boli profesionale, precum și a celor care intervin în afara procesului muncii.
- misiunile diplomatice și oficiile consulare au obligația de a veghea la respectarea de către organisme și agenții economici a drepturilor, mai ales a celor prevăzute în acordurile bilaterale;
- coordonarea și controlul activității de ocupare a forței de muncă în străinătate revine MMSS, care are o serie de competențe în domeniu, stabilite prin lege.

Capitolul 5. VOLUMUL ȘI INTENSITATEA MIGRAȚIEI EXTERNE. ROMÂNIA ÎN CONTEXT INTERNAȚIONAL

5.1. Migrația externă totală

5.1.1. O imagine globală

Indicatorii migrației externe totale evidențiază dimensiunea globală a circulației totale a persoanelor. Amploarea și intensitatea fluxurilor migratorii, dinamica acestora, precum și particularitățile cohortelor migratoare (vârstă, sex, pregătire profesională, stare socială etc.) diferă în funcție de scopul migrației (strămutare/reîntregire/constituire a familiei, pentru muncă, schimbare forțată a domiciliului/refugiați etc.). În general, fluxurile migratorii din ultimele decenii au avut ca principale motivații două mari obiective: creșterea bunăstării personale/a familiei (criteriul economic) și, respectiv, criteriul politic. Direcțiile de deplasare au fost către țările cu un nivel mai ridicat de dezvoltare economică și cu regimuri democratice care permiteau concomitent câștiguri mai mari, libera exprimare a concepțiilor și orientărilor politico-sociale.

La nivel mondial, în fiecare an, emigrează între două și trei milioane de persoane, marea lor majoritate îndreptându-se către patru țări receptoare: SUA, Germania, Canada și Australia (Peterson, 1999).

Ca rezultat al fluxurilor migratorii, în prezent cel puțin 175 de milioane de persoane trăiesc în afara țării în care s-au născut. În urmă cu cca 3 decenii și jumătate, numărul acestora nu depășea 60 de milioane (United Nation, 2002)¹. Femeile reprezintă 48% din totalul migranților. La începutul secolului XXI, una din 35 de persoane ale lumii este migrant internațional².

În afară de aceste estimări oficiale, există însă un număr important de persoane ce ies din țara de origine fără documente legale (prin rețelele de trafic de persoane sau individual), având ca scop munca pe piața neagră sau alte categorii de afaceri sau activități ilicite. Organizația Internațională pentru Migrație estimează un flux anual prin intermediul organizațiilor ilicite de trafic de persoane de cca 4 milioane de persoane, care aduc un venit din exploatarea muncii și prostituție de cel puțin 7 miliarde lei (OIM, 2002). Dintre aceștia, între 700 mii și două milioane sunt femei și copii. Fluxurile cele mai importante sunt direcționate spre SUA, Canada, Australia și Noua Zeelandă. Către Uniunea Europeană se

¹ Potrivit datelor Raportului OECD SOPEMI pe anul 2001, în Australia, 23,6% din populația rezidentă înregistrată în anul 1999 era născută în alte țări, ceea ce reprezintă un nivel mai ridicat decât în Canada (17,4% - recensământul din 1996), Suedia (11,8%), SUA (10,3%), Olanda (9,8%) sau Norvegia (6,5%).

² *Migration Policy*, No. 2/March 2003, IOM.

îndreaptă anual cca 120-500 mii de persoane, costul traficului ilegal de persoane crescând proporțional cu distanța dintre țara de origine și țara de destinație.

La prima vedere, dimensiunile circulației internaționale a persoanelor sunt impresionante, dar acestea nu depășesc ca pondere câteva procente din populația totală a lumii (2,9% din populația globului la sfârșitul mileniului al doilea).

Stocul migratoriu actual se concentrează în trei mari regiuni ale lumii: Europa, Asia și America de Nord. În Europa existau în anul 2000, spre exemplu, peste 56 milioane de migranți, din care în Germania 7,3 milioane, în Franța 6,3 milioane și în Regatul Unit 4 milioane. Din cei 40,8 milioane de migranți din America de Nord, Statelor Unite îi revin 35 de milioane, având de peste 3 ori mai mulți migranți decât Federația Rusă. În Asia sunt aproape 50 de milioane de persoane migrante: Federația Rusă, cu 13,5 milioane, deține locul doi mondial după SUA. Alte țări incluse în primele 15 în topul stocului migrației sunt: Ucraina (locul 4, cu 6,9 milioane), India (locul 6, cu 6,3 milioane), Kazahstan (locul 12, cu 3 milioane persoane).

Intensitatea migrației nu este foarte accentuată (cca 2% anual) și doar în unele zone ale lumii depășește ritmul creșterii demografice. De exemplu, în America de Nord și Europa Occidentală, în perioada 1965-1990, dinamica medie anuală a migrației a fost de 2,5%, depășind-o pe cea a creșterii demografice din țările respective. În noul mileniu, și în special în prima jumătate a acestui secol, intensificarea așteptată a migrației pe seama globalizării piețelor și a integrării țărilor central și est-europene pare să fie mai redusă decât estimările.

5.1.2. Dimensiuni ale migrației internaționale în România

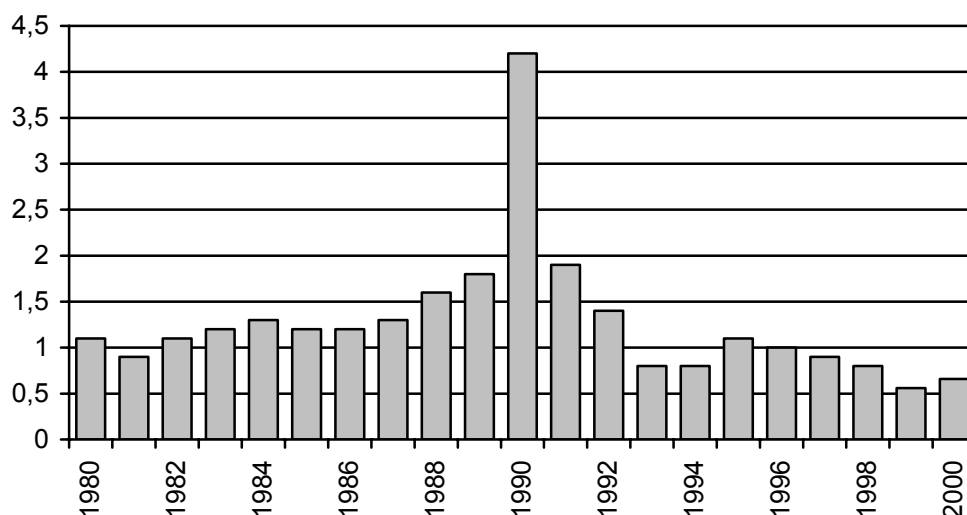
Statistica migrației totale în România este încă incompletă. Întârzierea reformei legislative în domeniu și lipsa unei baze de date adecvate nu ne permit să determinăm întreaga serie de indicatori utilizați pe plan internațional sau, în opinia noastră, necesari, prezentați în prima parte a acestei lucrări. Imaginea asupra dimensiunilor fluxurilor migratorii și a caracteristicilor esențiale ale acestora este încă un puzzle cu multe piese lipsă. Multe informații de bază/analitice rămân, din varii motive, nevalorificate. Însuși managementul migrației și politicile în domeniu sunt în faze incipiente de implementare, în ultimii ani accelerându-se procesul de compatibilizare cu acquis-ul comunitar.

Cel puțin din motivele sumar enumerate, pentru România, nu putem calcula o rată a migrației totale similară metodologic cu cea determinată pentru alte țări. Întârzierile în elaborarea legislației privind imigrarea fac imposibilă prezentarea, într-o statistică riguroasă, a dimensiunilor imigrației în țara noastră. Cu toate acestea, prezentarea situației emigrărilor din România, asociată cu dinamica repatrierilor, poate oferi o imagine relevantă privind fluxurile externe de populație care afectează economic, social și demografic țara noastră.

Din România au emigrat în ultimele două decenii ale secolului XX peste 600 mii de persoane, din care doar puțin peste jumătate în primii 10 ani de tranziție.

Raportată la totalul populației României, rata medie a emigrației pe întreaga perioadă a fost de cca 1,3 persoane la mia de locuitori, ratele anuale extreme situându-se între o valoare maximă de 4,2‰ în 1990 și una minimă de 0,6‰ în 1999 (**graficul nr. 13**).

Graficul nr. 13

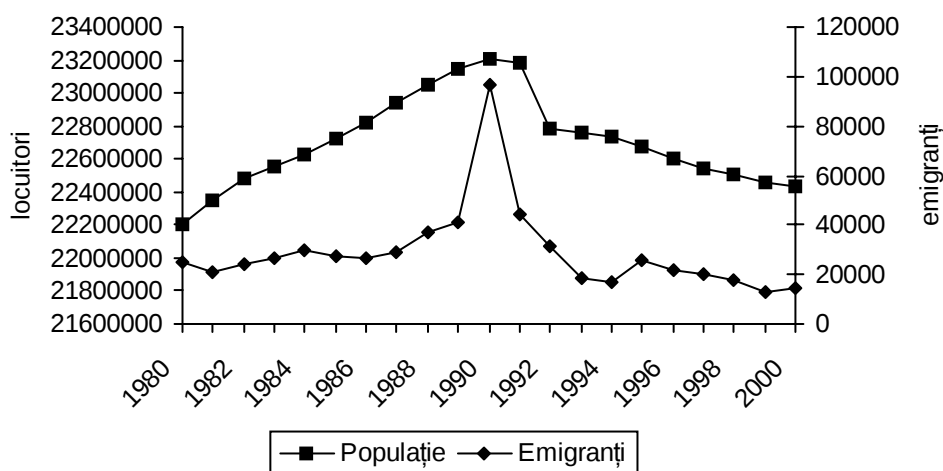

Sursa: Anuarul statistic al României, 2001, INS, 2001.

Rata medie a emigrației în a doua parte a perioadei analizate a fost ușor mai ridicată (1,34 persoane la mia de locuitori între 1990 și 1999, față de 1,27 între 1980 și 1989). Cauza principală a reprezentat-o subperioada 1990-1992, când rata emigrației a oscilat între aproape 1,5 și 4,2 la mia de locuitori. **Anul de vârf al migrației coincide cu primul an al tranziției**, când deschiderea granițelor a permis trecerea frontierei pentru acele persoane cărora li s-a refuzat migrarea de către vechiul regim comunist și/sau și-au amânat în mod voluntar materializarea acestei opțiuni. **Ratele anuale ale migrației**, cu excepția celor 3 ani menționați, sunt relativ reduse, respectiv **mai puțin de 1 la mie**. De remarcat este faptul că s-au înregistrat două tendințe opuse. Dacă în perioada 1980-1989 a avut loc o creștere constantă a ratei emigrației (de la 1,1 la mie la 1,8 la mie), în a doua parte a intervalului, respectiv **după 1992, asistăm la un trend descrescător**, chiar dacă condițiile de viață sunt tot mai precare (venituri reale înjumătățite, condiții generale de trai inadecvate, creșterea insecurității economice și financiare a zilei de mâine, accentuarea inechităților intra și intergeneraționale etc.). Rata emigrărilor se reduce în 2000 la cca jumătate din nivelul anului 1992 și la o treime comparativ cu 1991. De remarcat este faptul că această diminuare are loc pe fondul reducerii continue a populației în perioada postrevoluție cu cca trei sferturi de milion de persoane (**graficul nr. 14**).

Graficul nr. 14

Evoluția populației și a numărului de emigranți, în perioada 1980-1999

Sursa: Anuarul statistic al României, 2001, INS, 2001.

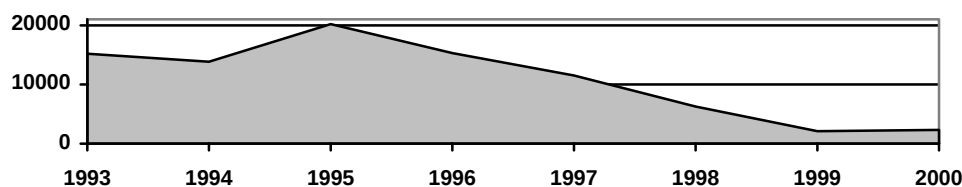
Având în vedere dimensiunea ratei medii a migrației totale la nivel mondial și european, evoluțiile ratei emigrării nu pot fi apreciate ca fiind deocamdată alarmante pentru România, date fiind transformările importante pe care le-a traversat în acești 20 de ani - de la o tot mai intensă centralizare și control al fluxurilor migratorii externe până în 1989 către o circulație liberă și prea puțin monitorizată în prezent (Gh. Zaman, V. Vasile, 2000).

Efectul net al fluxurilor migratorii înregistrate (emigrație din care deducem repatrierile) asupra dinamicii populației totale este negativ și destul de redus, cca 20.000 de persoane în anul de vârf 1995 și doar 2.300 de persoane în 2000 (**graficul nr. 15**). Potrivit datelor statistice existente, față de 1993 (primul an în care se consemnează numărul persoanelor repatriate), în 2000, soldul net/pierdere netă de populație sau emigrația netă a populației născute în România s-a redus de 6,7 ori, cu oscilații anuale relativ importante. Față de nivelul anului 1993, în 1995 migrația netă crește cu o treime, scăzând ulterior, treptat, până la cca 14-15% în 1999-2000.

Aceste valori nu depășesc unu la mia de locuitori ai României.

Graficul nr. 15

Emigrația netă în perioada 1993-2000

Sursa: Anuarul statistic al României, edițiile 1999 și 2001.

5.2. Imigranții - o forță de muncă tot mai necesară pentru țările dezvoltate ale lumii

5.2.1. Scurtă prezentare generală. Dimensiunile imigrației

La nivel mondial, imigranții în vârstă de muncă, apți pentru a desfășura o activitate generatoare de valoare adăugată și venituri decente, reprezintă un segment relativ redus, dar tot mai important pe piața muncii țărilor primitoare, în special a țărilor dezvoltate ale lumii.

Această categorie de forță de muncă este **tot mai necesară** din cel puțin două considerente; pe de o parte, **suplinesc deficitul net de forță de muncă datorat îmbătrânirii demografice accentuate** din aceste țări; pe de altă parte, **acoperă necesarul de personal în meserii deficitare și/sau neatractive pentru forța de muncă originară.**

Prin caracteristicile lor socio-demo-economice, imigranții reprezintă o ofertă atractivă pentru întreprinzători:

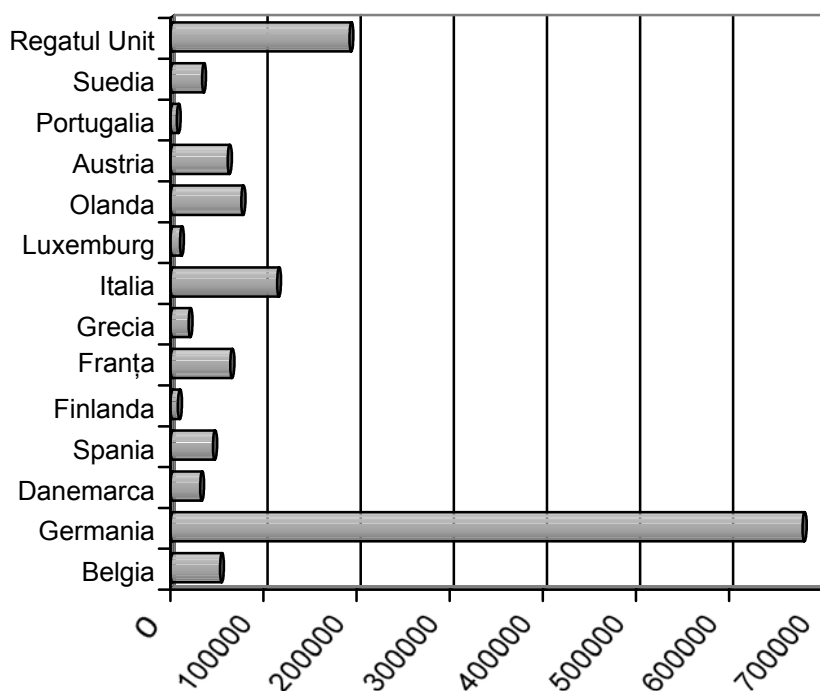
- sunt, de regulă, *tineri sau persoane de vârstă medie*, apte să desfășoare o activitate productivă; din acest punct de vedere, prezintă totodată și un risc redus în ceea ce privește incidența cu sistemul asigurărilor sociale, având o stare de sănătate care le permite să muncească;
- *pregătirea profesională teoretică și abilitățile practice* le oferă posibilitatea de a fi competitivi pe piața muncii; în plus, țara primitoare, prin practici discriminatorii, obține avantaje financiare importante, munca prestată de aceste persoane fiind - în condiții comparabile - mai slab remunerată decât în cazul în care este prestată de o persoană născută în țara respectivă;
- *nu substituie oferta de forță de muncă de pe piață, ci o completează*, acționează în fapt pe segmentele deficitare de pe piața muncii, unde raritatea ofertei de forță de muncă autohtonă induce, potențial, presiuni asupra nivelului salariilor; acceptarea imigranților nu numai că evită creșterea prețului muncii datorată dezechilibrului creat prin oferta nesemnificativă, dar generează un avantaj comparativ, nivelul plății muncii fiind mai redus;
- *competiția pe segmentele de piață pe care sunt prezenți imigranții* este de două tipuri. Pe de o parte, competiție “de creiere”, generată de migrația tip “**brain drain**”, unde oferta de muncă și, respectiv, durata ocupării sunt dependente de capacitatea individuală de a fi mai performant decât ceilalți. În acest caz, salariile oferite sunt simțitor mai ridicate decât cele primite în țara de origine, iar durata ocupării se extinde pe perioada în care beneficiile obținute de angajator sunt mai ridicate decât dacă postul ar fi ocupat de o persoană autohtonă (avantajele financiare includ valoarea adăugată din munca prestată, la care se adaugă, de regulă, diferența de salariu economisită prin folosirea unui imigrant, și nu a unui lucrător autohton). Pe de altă parte, **este “competiție prin nivelul salariului acceptat”**, imigranții realizând aceleași activități, dar mai ieftin, munca lor, deși comparabilă ca valoare și calitate, fiind mai slab remunerată.

Proporția forței de muncă migrante pe total piața muncii diferă de la o țară la alta. La fel și fluxurile migratorii și dimensiunile demo-socio-economice pe diferite perioade de timp. Tradițional, cu cât o țară este mai dezvoltată din punct de vedere economic, cu atât aceasta este mai atractivă pentru forța de muncă dispusă să migreze pentru venituri mai ridicate.

O sumară retrospectivă a proporției imigrației în țările membre UE la sfârșitul secolului XX ne indică o afluență mare de persoane și, respectiv, forță de muncă către Germania, Regatul Unit și Italia. Potrivit statisticii EUROSTAT, imigrația în țările Uniunii Europene în perioada 1995-1999 s-a ridicat la aproape 1,4 milioane de persoane, din care 23,8% migrație internă între statele membre și 13,3% din țările candidate (Bulgaria, Cehia, Estonia, Ungaria, Letonia, Lituania, Polonia, România, Slovacia, Slovenia) (**graficul nr. 16**).

Graficul nr. 16

Imigrația în țările membre UE în perioada 1995-1999

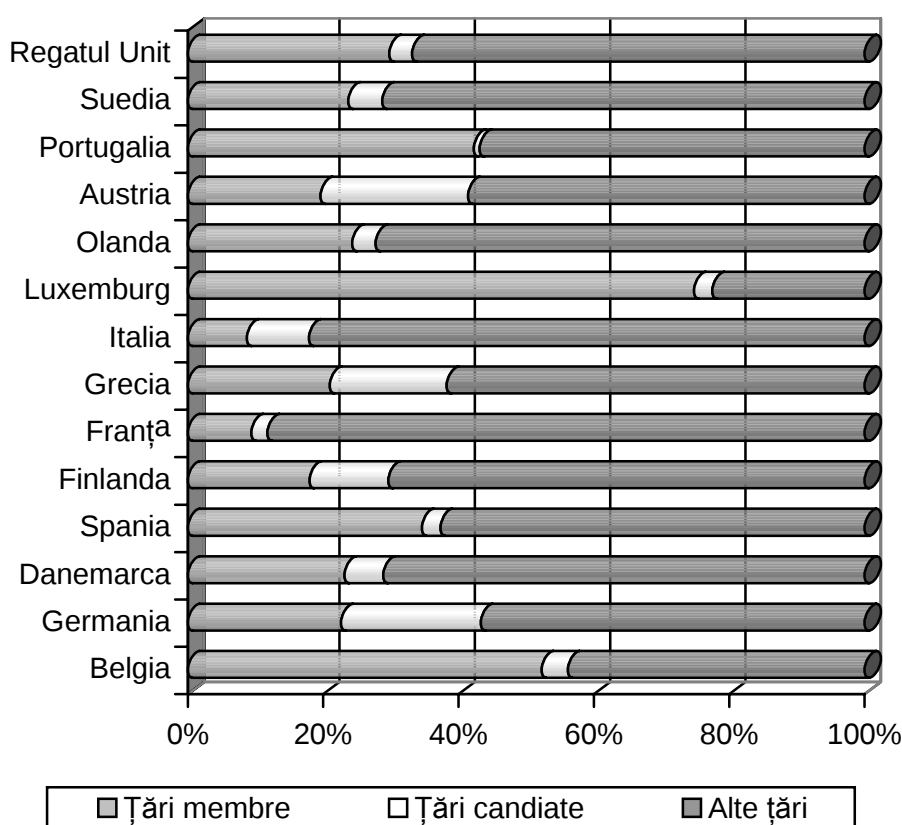

Sursa: Date EUROSTAT.

Contribuția țărilor în tranziție la aceste fluxuri este diferită: între 58 de persoane în Portugalia și 140 mii de persoane în Germania. Aportul acestui grup de țări la fluxul migratoriu total este mai redus decât al celorlalte două grupe (țări membre UE și alte țări ale lumii). Imigranții care provin din grupul țărilor candidate au o pondere mai mare în total imigranți în Austria, Germania, Grecia, Finlanda și Italia (**graficul nr. 17**).

Graficul nr. 17

**Structura fluxurilor migrației internaționale în țările UE,
pe grupe de țări, 1995-1999**

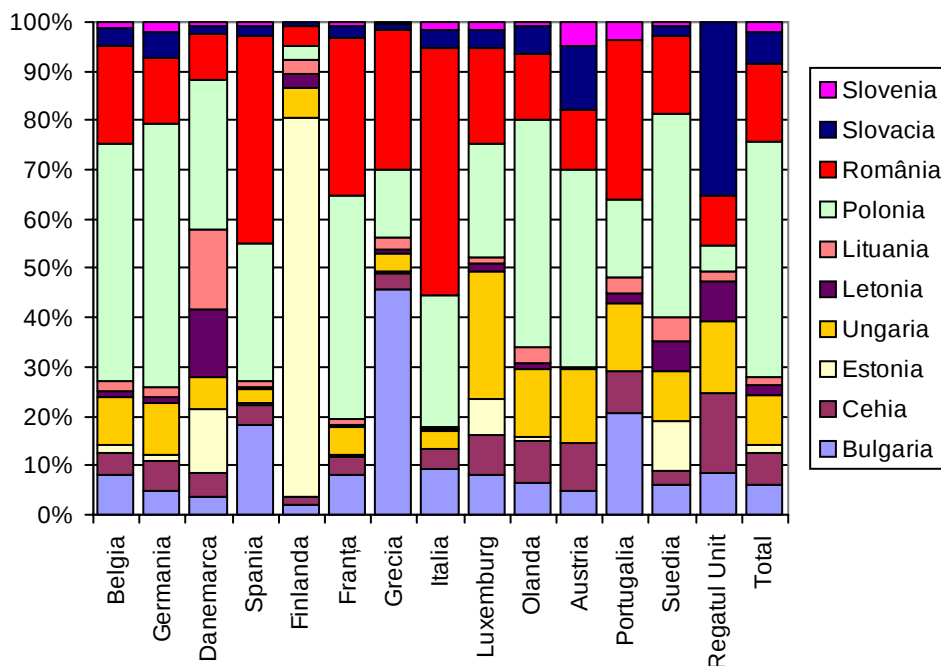
Sursa: Eurostat, New Cronos.

În fine, trebuie să subliniem că în interiorul grupului țărilor candidate există o orientare a fluxurilor. De exemplu, în Germania, polonezii reprezintă cca jumătate din imigranții acestui grup de țări, după cum în Italia jumătate din imigranți sunt români (**graficul nr. 18**). Afluența dintr-o țară candidată către o țară primitoare membră a UE depinde în principal de doi factori: distanța și gradul de dezvoltare a cooperării bilaterale în domeniul migrației.

Ponderi importante dețin imigranții din Polonia, România, Ungaria și Bulgaria. Excepție fac Finlanda, unde cea mai mare parte a imigranților provin din Estonia, Regatul Unit, unde predomină slovacii, și Luxemburg, stat în care imigranții unguri se situează pe primul loc. Danemarca, Austria, Luxemburg, Portugalia și Regatul Unit au o structură relativ mai echilibrată a imigranților după țara de proveniență.

Graficul nr. 18

Structura imigrației din țările candidate în țările membre UE, 1995-1999

Sursa: Eurostat, New Cronos.

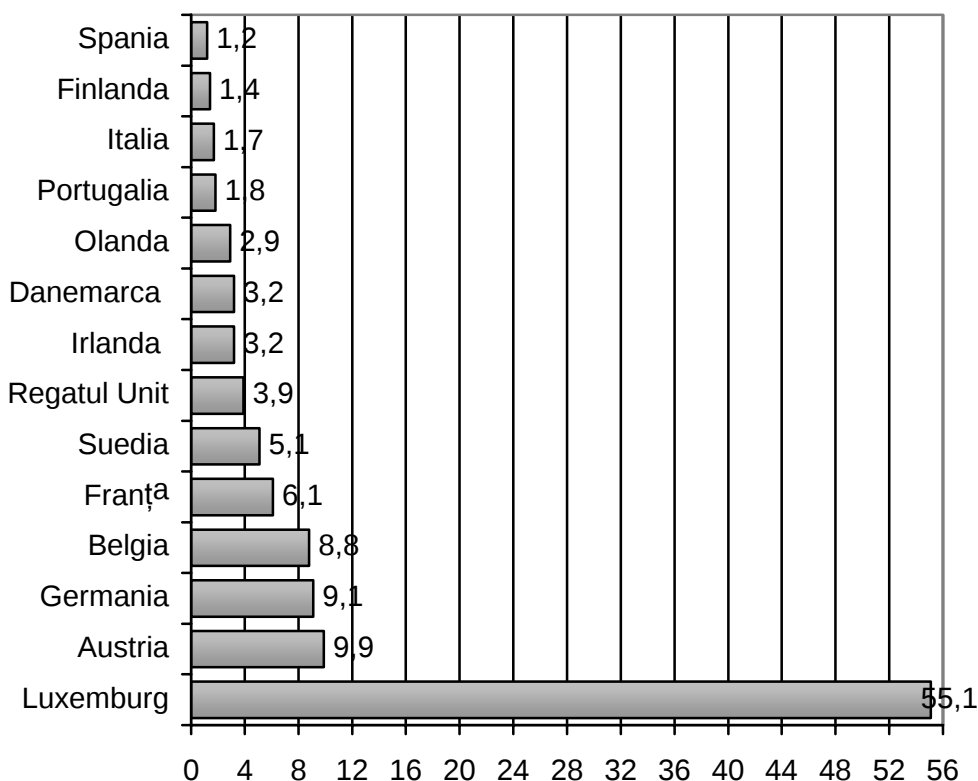
Intensitatea imigrației, respectiv impactul asupra ocupării se măsoară de regulă prin doi indicatori: a) forța de muncă originară din/născută în alte țări în total forța de muncă din țara primitoare; b) ponderea imigranților în total persoane nou intrate pe piața muncii.

Cu toate că SUA este cunoscută ca o “națiune a imigranților”, în prezent fluxurile migratorii spre această țară au un impact mai redus decât în Canada, Australia ori în unele țări din Europa. De exemplu, în SUA, 12% din forța de muncă este de origine străină (US Census Bureau, 1999), iar o cincime din noii intrați pe piața muncii sunt imigranți (Passel et al., 1998). Forța de muncă străină deține o pondere mult mai însemnată în Canada (19,2%), în Elveția (17,3%) sau în Luxemburg (55,1%).

În țările membre UE, proporția forței de muncă străine în total, cu excepția Luxemburgului, oscilează între sub 1-2% în Spania, Finlanda, Italia, Portugalia și 9,9% în Austria (**graficul nr.19**). De remarcat că prezența străinilor pe piața muncii țărilor mai dezvoltate ale Uniunii Europene este mai intensă în partea centrală și de nord (Austria, Germania, Belgia, Luxemburg și Suedia), precum și în vest, în Franța.

Graficul nr. 19

**Ponderea forței de muncă străine în total forță de muncă,
în anul 1999 (%)**

Sursa: GCIR, International Migration Statistics.

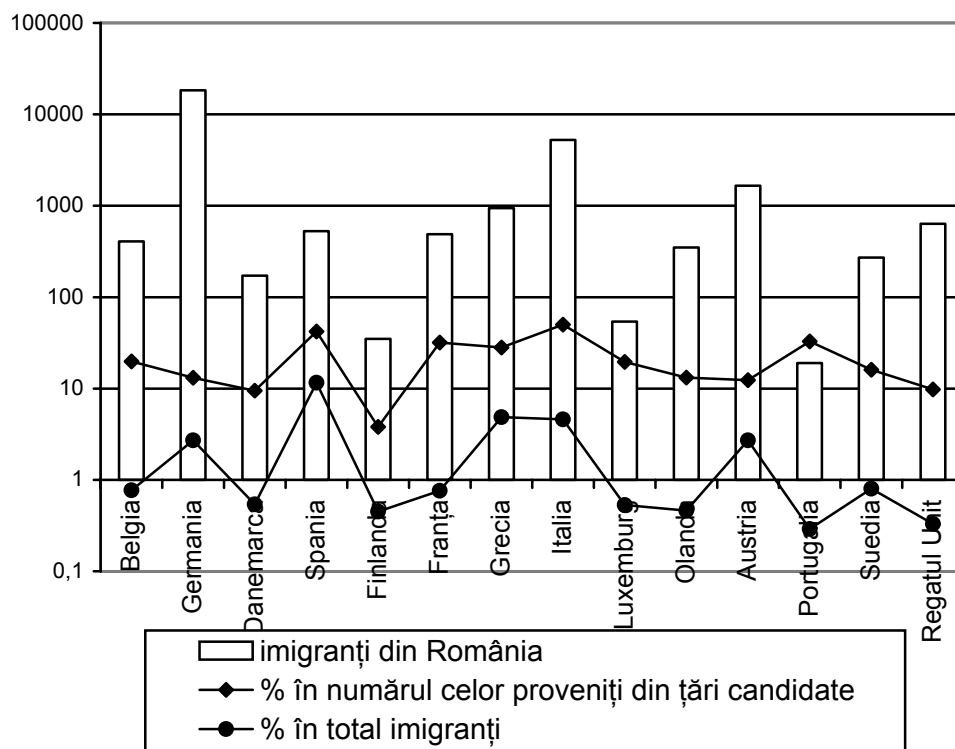
5.2.2. România - sursă de alimentare a imigrației

Imigranții proveniți din România în diferitele țări ale Europei și ale lumii sunt în număr restrâns, impactul asupra pieței muncii țărilor primitoare fiind relativ redus.

În ceea ce privește „contribuția” României la fluxurile migratorii spre țările membre UE se poate aprecia că este modestă, respectiv 29.175 de persoane în perioada analizată, ceea ce reprezintă 15,7% din total imigrație din țările candidate și 2,1% din total imigrație din toate țările. Aportul României oscilează pe țări primitoare între 19 persoane în Portugalia, ceea ce reprezintă aproape o treime din imigranții din țările candidate și doar 0,3% din total imigranți pentru această țară, și **18.355** de persoane în Germania, respectiv doar 13% din imigranții din țările candidate și 2,7% din total imigranți - **graficul nr. 20** și **anexa nr. 20**.

Graficul nr. 20

Imigranții din România în țările membre UE, 1995-1999

Sursa: EUROSTAT, New Cronos.

Dacă avem în vedere **plecărilor legale pentru muncă în străinătate**, inclusiv ale persoanelor pentru care s-a acordat rezidență temporară sau permanentă, vom constata că **destinațiile cele mai atractive au fost în 1999**, spre exemplu, **Austria, Ungaria și Spania**. Presiunea exercitată de aceste persoane asupra pieței muncii țărilor primitoare a fost relativ nesemnificativă, **ponderea acestora în total forță de muncă din țara primitoare fiind sub 0,5%** - **tabelul nr. 3**.

În anii 2002 și 2003, contractele de muncă în străinătate înregistrate de MMSS au vizat în principal Germania și Spania, ca țări membre UE, Elveția și Israel.

Potrivit datelor puse la dispoziție de MMSS-OMFMS, în 2002, cel mai mare număr de contracte de muncă în străinătate a fost în Germania, respectiv 19.484, din care 99% au avut caracter sezonier (**anexa nr. 21**)¹.

¹ Precizăm că cifrele prezentate cuprind numai persoanele cu contracte de muncă recrutate și selecționate prin OMFMS. Nu cuprind persoanele angajate prin firmele acreditate de MMSS pentru astfel de activități. În consecință, plecările pentru muncă pe bază de contract sunt mai numeroase.

Tabelul nr. 3

Impactul forței de muncă provenite din România asupra pieței muncii din țările primitoare, în 1999

Țara primitoare	Număr persoane	Impact	
		Pondere în total forță de muncă născută în străinătate (%)	Pondere în total forță de muncă (%)
Austria	7.500	3,1	0,31
Ungaria	10.600	47,1	0,28
Spania	2.400	1,3	0,0002

Sursa: GCIR, International Migration Statistics.

Structura pe sexe a celor plecați la muncă în străinătate este în dependență de domeniul de activitate și vârstă. Astfel, în Germania și Spania au fost preferați bărbații cu vârsta cuprinsă între 26 și 35 de ani, contractele încheiate fiind pentru muncă în agricultură, în activitate hotelieră și restaurante. Contractele de muncă încheiate cu Elveția (133 în 2002) au vizat domeniul sănătății, fiind preferate femeile (asistente medicale) cu vârsta maximă de 30 de ani. În schimb, angajații din Israel în construcții au fost în exclusivitate bărbați (**anexele nr. 22-24**).

5.2.3. România - țară de primire

Orice stat al lumii este în același timp și țară de origine, și țară primitoare. Proporțiile acestor fluxuri sunt cele care, pe anumite perioade de timp, o definesc ca țară preponderent de imigrație sau de emigrație.

Caseta nr. 7: România - țară de emigrație?

Opinia specialiștilor privind preponderența emigrației sau a imigrației în România este diferită în funcție de factorul de referință considerat: total migranți (legali și ilegali), migranții legali înregistrați de instituțiile abilitate în acest scop (Ministerul de Interne, Ministerul Muncii și Solidarității Sociale, Institutul Național pentru Statistică, ambasadetele, consulatele și reprezentanțele altor state în România, alte organisme special abilitate) ori migranții înregistrați de organisme neguvernamentale independente, cu preocupări în domeniul migrației sau complementare (ONG-uri etc.). Indiferent de sursa datelor, în prezent, statistica disponibilă este incompletă, oferind informații parțiale, care nu pot evidenția dimensiunile reale ale fenomenului, ci doar anumite atribute ale acestuia. Restricțiile informaționale și dificultățile practice de identificare și limitare a traficului ilegal de persoane fac dificilă și incertă caracterizarea României ca țară de emigrație sau de imigrație. *Totuși riscăm să ne aliniem aprecierilor potrivit cărora, în prezent, România poate fi inclusă în grupul țărilor de emigrație. Ca perspectivă mai îndepărtată, este posibil să devenim o țară de imigrație, cel puțin ca efect al migrației temporare de tranzit și al unor fenomene demografice.*

În ceea ce privește statutul României de țară primitoare, informațiile statistice de care dispunem au în vedere solicitanții de permise pentru muncă, deci imigranții temporari, sursa reprezentând-o Oficiul pentru Migrația Forței de Muncă. Este de menționat că, alături de *imigrația legală pentru muncă*, respectiv imigranții care beneficiază de permise valabile pentru muncă în România, piața muncii mai poate fi alimentată de azilanți și refugiați, în măsura în care acestora li s-a recunoscut oficial acest statut¹.

Numărul persoanelor ce au lucrat în anul 2002 pe bază de permise valabile pentru muncă a fost de 1.441 de persoane, iar până în prezent s-au eliberat sau prelungit permise de muncă pentru 2003 pentru 416 persoane (**anexa nr. 25**).

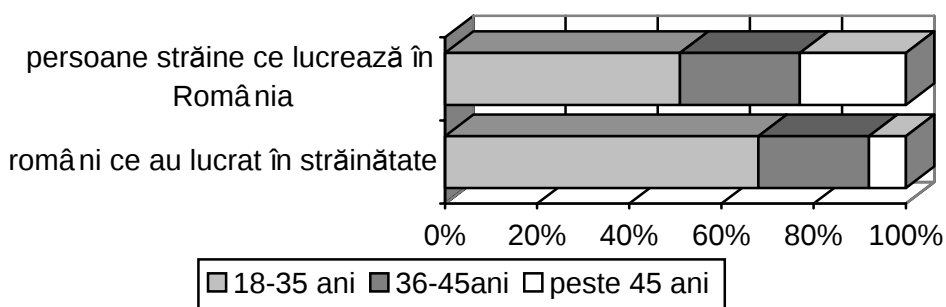
Deși fluxurile de imigrație pentru muncă sunt reduse, este de remarcat faptul că ponderea permiselor noi acordate în 2002 a reprezentat o treime din total, iar dintre cele emise în 2003, 44%, ceea ce sugerează posibilitatea continuării trendului, respectiv a **creșterii numărului imigranților legali în anii ce vor urma**. Această tendință are la bază, pe de o parte, completările relativ recente și operaționalizarea legislației imigrației, iar pe de altă parte, evoluțiile favorabile din mediul economic din ultimii doi ani.

Persoanele străine care au lucrat în România au fost în mare parte bărbați (80-90% în fiecare an), cu vârsta cuprinsă între 26 și 35 de ani (cca 40% din total) (**anexa nr. 26-27**). Cei mai mulți au fost implicați în activități productive (35%) și în comerț (27%), dar și în servicii (9-11%), construcții și cultură (câte 7%) (**anexa nr. 28**).

Dacă ar fi să facem o paralelă între structura pe vârste a românilor cu contracte în străinătate și a persoanelor străine ce lucrează în România, este de remarcat faptul că ne confruntăm cu un proces de pierdere netă de forță de muncă tânără, care, de regulă, are și un nivel de pregătire mai ridicat (**graficul nr. 21**).

Graficul nr. 21

Structura pe grupe de vârstă a persoanelor ce au lucrat în afara țării de origine în anul 2002

Sursa: Oficiul pentru Migrația Forței de Muncă.

¹ Dată fiind lipsa unor informații statistice adecvate, problema azilanților și a refugiaților va fi abordată, în mod general, într-un paragraf separat.

În ceea ce privește **țara de origine a solicitanților de muncă în România**, este de remarcat că cei mai mulți provin din Turcia (cca o treime), fiind urmați de francezi (aproape 9% în 2002 și 14% în 2003), italieni și greci. Din țări membre ale Uniunii Europene, în anul 2002, proveneau 30%, iar în prima parte a anului 2003, aproape 36%; din Canada, SUA și Japonia cca 2% anual, iar din țările candidate 3-4% (**anexa nr. 29**). Dincolo de aceste dimensiuni cantitative statistice, sunt necesare unele precizări de ordin calitativ:

- persoanele ce solicită permise de muncă în România ce provin din țări membre UE sunt în mare parte specialiști, experți, consilieri, care beneficiază de salarii ridicate, peste nivelul celor plătite unor români cu pregătire și experiență comparabilă. Românii care lucrează în străinătate prin contracte de muncă sunt bine pregătiți (de regulă, supercalificați în comparație cu munca ce o prestează - de exemplu, studenți sau absolvenți de învățământ superior care au lucrat în restaurante în Germania), dar salariile pe care le primesc sunt de câteva ori mai reduse decât cele ale lucrătorilor similari autohtoni (care nu au nici același nivel de pregătire profesională, ci, în cele mai multe situații, mai scăzut);
- o parte deloc neînsemnată din cei ce lucrează în România sunt mici întreprinzători, rezidenți în spațiul comunitar sau extracomunitar, care, cel mai adesea, derulează activități comerciale prin care își promovează produse din țara de origine, în timp ce lucrătorii români din străinătate își utilizează doar capacitatea de muncă, competențele, pentru a produce bunuri sau a presta servicii care au marca țării în care muncesc.

Chiar și numai din aceste exemple putem să apreciem că, din punct de vedere al avantajelor din muncă în străinătate, care oricum nu pot fi neglijate, trecute sub tăcere, atât lucrătorii români, cât și statul în ansamblul său, pe termen mediu și lung, mai mult pierd decât câștigă. Avem în vedere pierderi de genul subutilizării forței de muncă din punct de vedere al potențialului de cunoștințe acumulate, pierderile/irosirea cheltuielilor făcute de stat, familie sau individ cu pregătirea prin sistemul de educație și training al acestor persoane. Neparticiparea acestora la producția națională și/sau la promovarea produselor românești în străinătate etc. nu pot fi compensate (mai ales pe termen mediu și lung) de volumul remisiilor (transferurilor bănești) din străinătate, care, în marea lor parte, sunt absorbite de sfera consumului (curent) al familiilor și doar într-o măsură incomparabil mai redusă pentru inițierea unor afaceri. Sigur, rămân avantaje care pot fi realizate în țară în domeniul managementului, al formării de noi atitudini și comportamente, al disciplinării acestora.

5.2.4. România - țară de tranzit

Înainte de 1990, România înregistra un flux nesemnificativ de persoane aflate în tranzit din țara de origine către țara de primire, acesta fiind în principal determinat de migrarea ilegală. După 1990, deschiderea granițelor și legislația incompletă și/sau permisivă, ca și poziția geografică au făcut ca tranzitarea României legal și mai ales ilegal să reprezinte traseul preferat de tot mai multe

persoane. Aflată la granița de est a spațiului UE și, în perspectivă, potențială țară de graniță a UE, România începe să se confrunte cu probleme tot mai importante, precum completarea și coerența legislației, securizarea granițelor, un control intern eficient și mai ales promovarea unui management de calitate al migrației, care să permită cunoașterea și monitorizarea fluxurilor de tranzit, gestionarea adecvată a acestora.

Legislația privitoare la imigrație este de dată relativ recentă, ceea ce face ca și problema tranzitului să fie încă un proces în curs de reglementare. Complementar există probleme în ceea ce privește existența unei evidențe centralizatoare și sistematice asupra tranzitului de persoane. Până în prezent, datele disponibile provin exclusiv din surse administrative, respectiv Ministerul de Interne, prin poliția de frontieră. Baza de date este preponderent analitică, accesul la date centralizatoare pe regiuni și la nivel național fiind restricționat. Mass-media oferă date și informații parțiale, care nu pot contribui la crearea unei imagini sistematice, credibile, și nici nu pot fi apreciate ca semnificative pentru fenomenele relatate (imigrație ilegală, azilanți etc.). Acestea sunt motivele pentru care problema tranzitului de persoane va fi reluată într-o fază ulterioară a cercetării, în măsura în care vom dispune de informațiile absolut necesare.

5.3. Emigranții - un cadou prea costisitor, oferit celor și așa mai bogați

Așa cum am prezentat în prima parte a acestui capitol, statistica emigrației este singura componentă a statisticii fluxurilor migratorii externe ale României care ne oferă înregistrări sistematice și cu un grad acceptabil de acuratețe.

Emigrația, deși în proporții relativ reduse, are un impact negativ asupra evoluției demografice și a potențialului de dezvoltare economico-socială a țării de origine. Emigrația asociată cu accentuarea îmbătrânirii demografice reprezintă două fenomene cu impact tot mai însemnat asupra încordării pieței muncii. Deși emigrația în special a tinerilor și a persoanelor mature, aparent, detensionează piața muncii prin scăderea șomajului, în fapt se produce o reducere a calității profesionale și a productivității potențiale a ofertei de forță de muncă pe piața muncii din România. Este de semnalat și numărul tot mai mare de persoane “supercalificate” sau “superdotate” care migrează, **intensificarea migrației creierelor și brain shopping-ul (în țările de origine) fiind două din tendințele cele mai nocive în prezent pentru societatea românească**. Pe asemenea canale se pierde o mare parte din potențialul creativ al națiunii și se irosesc resurse financiare importante. Nu mai este de multă vreme un secret că țările mai slab dezvoltate pregătesc pe cheltuiala lor forță de muncă înalt calificată pentru țările mai dezvoltate, **alimentând gratis** sau cu costuri de adoptare minime stocul de educație, de potențial de inovare al acestora din urmă. În acest fel, decalajele de dezvoltare economică se măresc, pierderile pentru țările de origine fiind tot mai importante. Mai mult, într-o serie de activități, cum sunt, de exemplu, construcțiile, forța de muncă înalt calificată, cu competențe apreciate și recunoscute de

beneficiari, lucrează pe bază de contracte în străinătate, în timp ce în țară, în profesii care și așa erau deficitare, rămâne forță de muncă mai puțin calificată.

În general, lipsa alternativei de ocupare pentru aceste categorii de emigranți reprezintă cel mai important risc pe care, din rațiuni economice și sociale uneori insuficient evaluate, și-l asumă țările de origine.

Caseta nr. 8: Parcurile industriale de soft - o încercare de stopare a migrației creierelor

Încercările timide din ultimii ani de limitare a fluxurilor de emigrație a "valorilor", a tinerilor specialiști de înaltă clasă, cu pregătire profesională în domeniile de vârf ale științei și tehnologiei și în special în sfera TIC au marcat primii pași reali de utilizare și valorificare în țară a ultimelor generații de absolvenți ai învățământului superior, prin înființarea parcurilor industriale de soft.

Crearea acestor centre s-a bazat pe ideea interesului tinerilor de a se realiza profesional, având asigurat un anumit confort financiar. Sunt remunerați cu salarii plecând de la 1000 euro/lună și au posibilitatea de a rămâne lângă familie. Această inițiativă a fost parțial "sprijinită" de scăderea cererii de forță de muncă de acest tip pe piața internațională, în prezent manifestându-se o oarecare saturație. Însă nu trebuie uitat faptul că, indiferent de capacitatea de absorbție de către mediul economic a acestei oferte generoase de specialiști, întotdeauna piața "celor mai dotați" rămâne deschisă, marile firme și centre de cercetare recrutând permanent "vârfurile" ce dovedesc un potențial creativ deosebit. Există agenții de „vânătoare de capete”. În plus, recrutarea directă prin internet favorizează plecarea din țară a elitei intelectuale în domeniile IT&C.

În prezent, România face încă eforturi prea puține pentru această categorie de copii și tineri supradotați care se manifestă în multe domenii ale științei.

În perioada 1980-2000, au emigrat din România cca 608 mii de persoane, din care 53% în perioada primului deceniu de tranziție, cu un flux mediu anual de aprox. 29 mii de persoane. Media anuală în perioada de tranziție a fost ușor mai ridicată, respectiv 29.073 de persoane. Din totalul celor ce au emigrat în perioada 1990-2000, aproape 16% au părăsit țara în anul 1990. În ultimul an al analizei (anul 2000) au emigrat 4,6% din totalul emigranților perioadei de tranziție (**graficul nr. 22**).

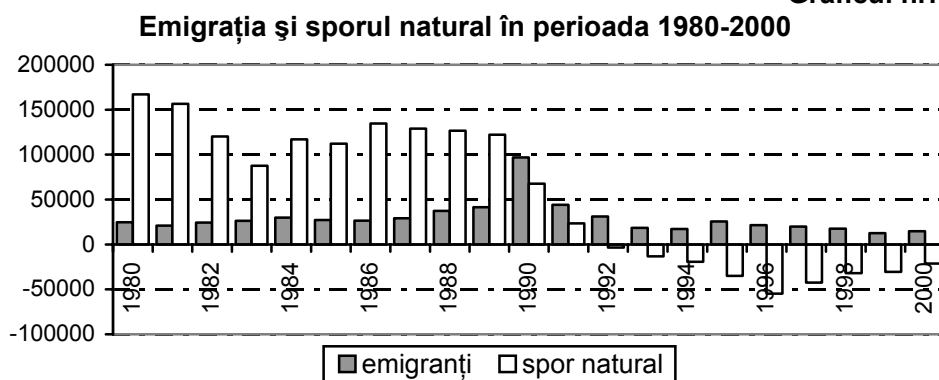
Este de remarcat faptul că numărul emigranților a depășit sporul natural pozitiv doar în 1990 și 1991 și a fost mai mare în valoare absolută decât acesta în următorii doi ani. După 1994, pierderea anuală de populație prin emigrație este inferioară sporului natural (negativ).

Emigranții au ca destinație cu predilecție țările dezvoltate ale lumii. În timp ce primele 10 țări de emigrație ale lumii sunt țări dezvoltate, primele 10 țări de imigrație nu sunt toate dezvoltate (*Migration Policy*, 2/2003)¹. Cele mai importante fluxuri de lucrători înalt calificați au vizat țările cu cele mai mari venituri: SUA (în

¹ În perioada 1970-1995, în topul țărilor primitoare s-au situat SUA, cu 16,7 milioane de imigranți, și Federația Rusă, cu 4,1 milioane, pe când între primele țări donatoare s-au situat Mexic (6 milioane emigranți), Bangladesh și Afganistan (4,1 milioane).

1999, 370 mii de persoane), Japonia (în 2000, 129 mii de persoane), Canada (2000, 86,2 mii). Dintre țările europene care au atras cele mai importante contingente de lucrători calificați și supercalificați se numără: Regatul Unit cu 39 mii de persoane în 2000 și Germania cu 11,8 mii de persoane în perioada 2000-2001.

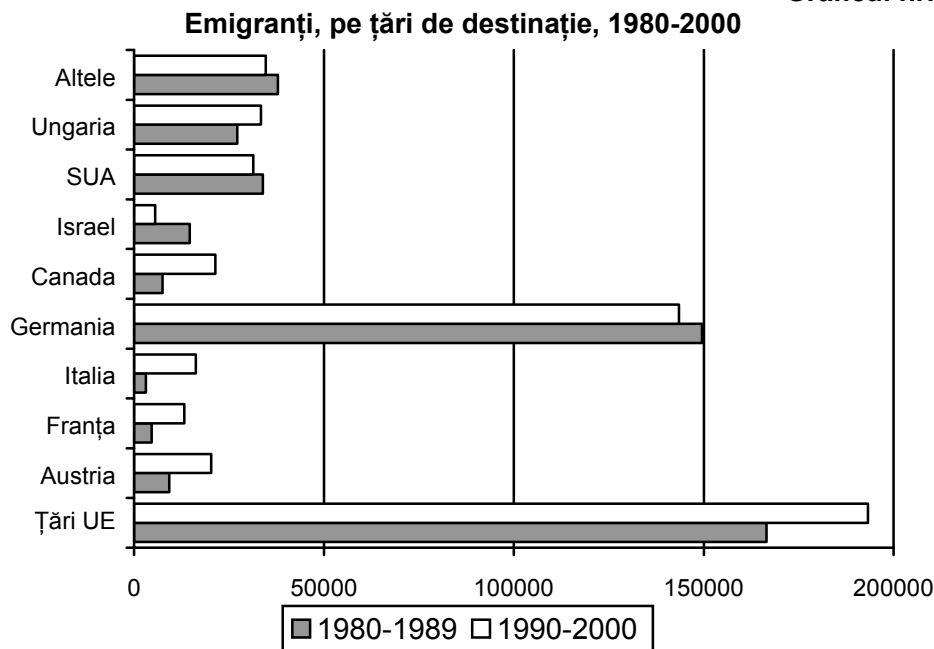
Graficul nr. 22

Sursa: Anuarul statistic al României, 2001.

Emigranții din România au avut ca destinații țări din Europa, Asia, America, Australia. Cea mai mare parte a fluxurilor au vizat țările membre UE (două cincimi din total), în special Germania, apoi SUA, Ungaria și Canada (graficul nr. 23).

Graficul nr. 23

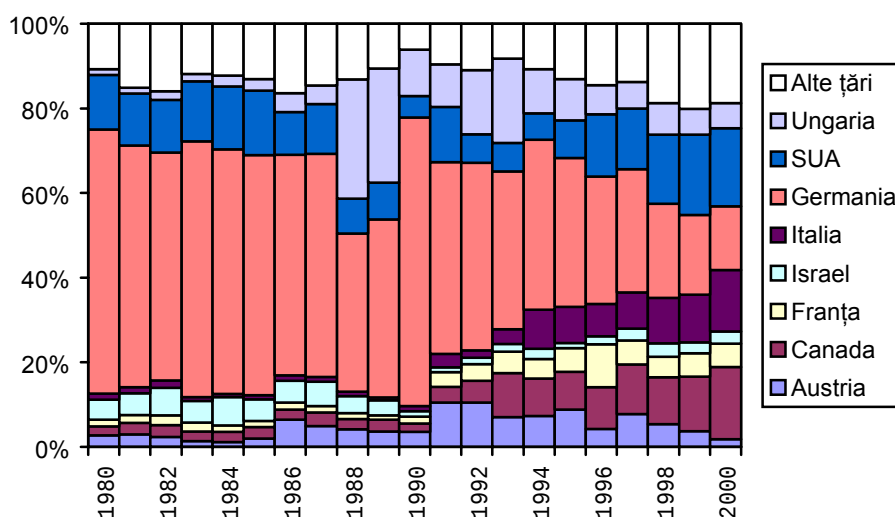

Sursa: Date INS.

În perioada 1980-1989, principalele țări de destinație erau Germania, cu 50-60% din total, și SUA, cu 10-15%. Aceste fluxuri au avut la bază orientările politice din acea perioadă, care permiteau repatrierea etnicilor germani, precum și relațiile bilaterale cu unele state (de ex., cu SUA). Alte destinații reprezentau cca 1-3% din contingentele anuale (Austria, Canada, Franța, Italia, Ungaria) ori 5-7% (Israel) (**anexa nr. 30**). După 1990, structura emigranților a suferit modificări, în sensul relativei echilibrări a proporțiilor. Scad fluxurile către Germania la o treime din total până în 1995-1996 și apoi la 15% în 2000 și spre Israel (la cca jumătate), crescând cele spre Canada, Italia, SUA (la cca 15-20%), precum și cele spre Ungaria. De remarcat că emigrația în Ungaria a avut o perioadă de boom încă înainte de revoluție (27-28% în 1987-1988 din totalul anual de emigranți), urmată fiind de o perioadă de încă 5 ani cu ponderi de 10-20%. După 1995, fluxul spre Ungaria se temperează, scăzând în ultimii 2 ani analizați la cca 6% (**graficul nr. 24**).

Graficul nr. 24

Structura emigranților pe țări de destinație, 1980-2000

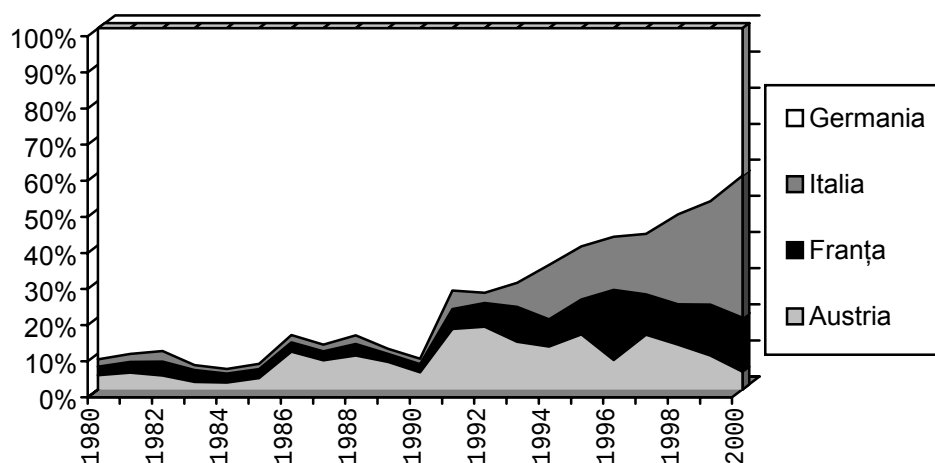

Sursa: Date INS.

În ceea ce privește emigrația pe țări de destinație membre UE, sunt de remarcat următoarele:

- de la un flux de peste 80% din emigranți în Germania până în 1990 la cca o treime în 2000;
- creșterea importantă a proporției fluxurilor cu destinația Italia (**graficul nr. 25**);
- schimbarea tendinței de emigrare după 1990 spre zona de sud și vest a spațiului UE, țări ca Franța și Italia înregistrând cea mai mare proporție a fluxurilor migrației din România în ultima parte a intervalului și în special după 1995 (**graficul nr. 26**).

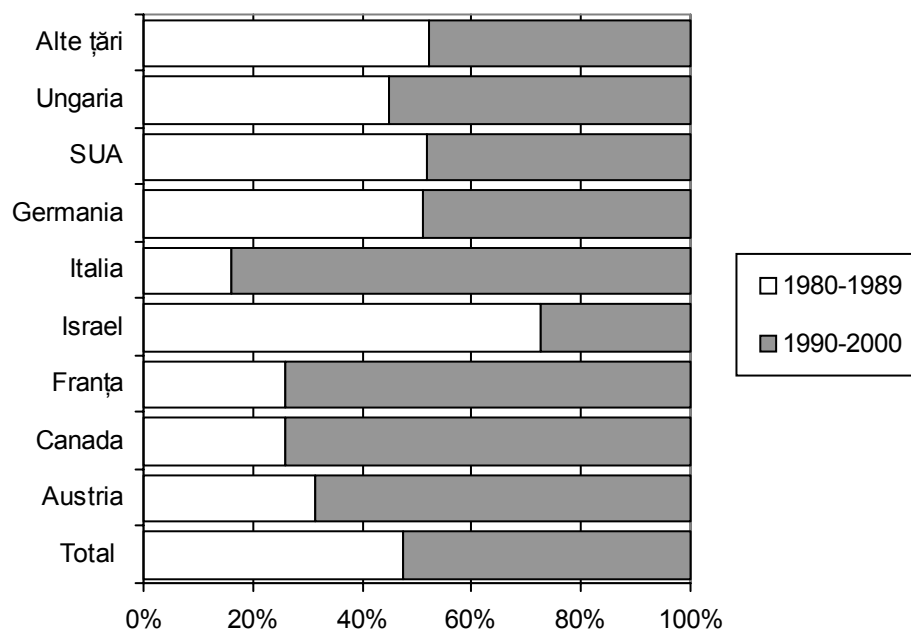
Graficul nr. 25

Sursa: Date INS.

Graficul nr. 26

Structura emigranților din România, pe intervale de timp și țări de destinație

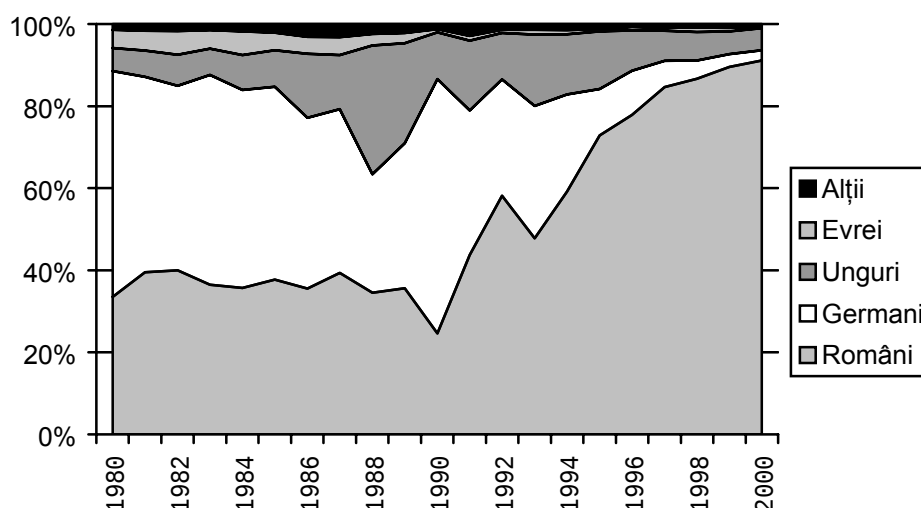

Sursa: Prelucrări pe baza datelor INS.

Un factor important care a contribuit la direcționarea fluxurilor de emigrație spre anumite țări îl reprezintă originea etnică a persoanelor (**graficul nr. 27**).

Graficul nr. 27

Emigrația pe naționalități (grupuri etnice), 1980-2000

Sursa: Prelucrări pe baza datelor INS.

Fără a dispune de date analitice privind structura etnică a migrației pe țări de destinație, putem afirma că a existat o relație strânsă între naționalitatea și țara de destinație a emigranților din România, cu deosebire în perioada 1980-1989 și în primii ani ai tranziției. În anul 1980, spre exemplu, 55,07% din emigranți erau de origine germană, iar în Germania au emigrat 62,38% din total, 4,4% erau evrei și au emigrat în Israel 4,78% etc. În 1990, proporțiile sunt asemănătoare, respectiv 62% germani și 68% emigrează în Germania, 0,8% evrei și emigrează 1,37% în Israel, 11,4% unguri și emigrează în Ungaria 11%. În ultimii ani ai perioadei analizate, această interdependență se alterează treptat, emigrează în proporție de 90% persoane de naționalitate română și tot mai puțini etnici germani, unguri sau evrei, cu toate că sub aspect demografic nu au apărut modificări importante în structura populației României pe grupuri etnice. Dacă avem în vedere aceleași trei grupe de exemple, atunci, la nivelul anului 2000, s-a înregistrat următoarea situație: din totalul emigranților, 2,5% erau germani și au plecat în Germania de 6 ori mai multe persoane (15% din total); 0,45% erau evrei și au plecat de 6 ori mai mulți în Israel (2,93% din total). Singura legătură care pare să se păstreze este cea dintre persoanele de origine maghiară (5,34%) și cei emigrați în Ungaria (5,97%); acest caz particular se poate explica prin faptul că Ungaria se poate compara cu România sub mai multe aspecte: țară în tranziție, un nivel de trai (deși mai ridicat decât în România) mult inferior Germaniei sau altor țări de emigrație. La aceasta se mai adaugă și vecinătatea celor două țări care face ca problema migrației temporare și definitive să nu fie așa de importantă pentru persoanele care nu au legături strânse de rudenie cu cetățeni din Ungaria (anexele 30 și 31).

5.4. Repatriații - avantaj sau pierdere pentru țara de origine?

Problema repatrierilor și, implicit, a avantajelor personale și naționale constituie un subiect destul de sensibil și în același timp controversat. Abordarea acestei probleme și mai ales implicațiile socio-economice și chiar politice depind în mare măsură de statutul persoanelor repatriate, respectiv dacă sunt emigranți legali, ilegali, dacă au solicitat și li s-a refuzat statutul de refugiat sau azilant. Și pe acest segment al migrației internaționale dispunem de puține informații privind mișcarea migratorie de revenire a persoanelor originare din România. Din această cauză ne vom referi în continuare la persoanele legal emigrate care, după o perioadă de ședere într-o altă țară, din varii motive, se reîntorc în România.

Persoanele repatriate sunt reprezentate de două categorii:

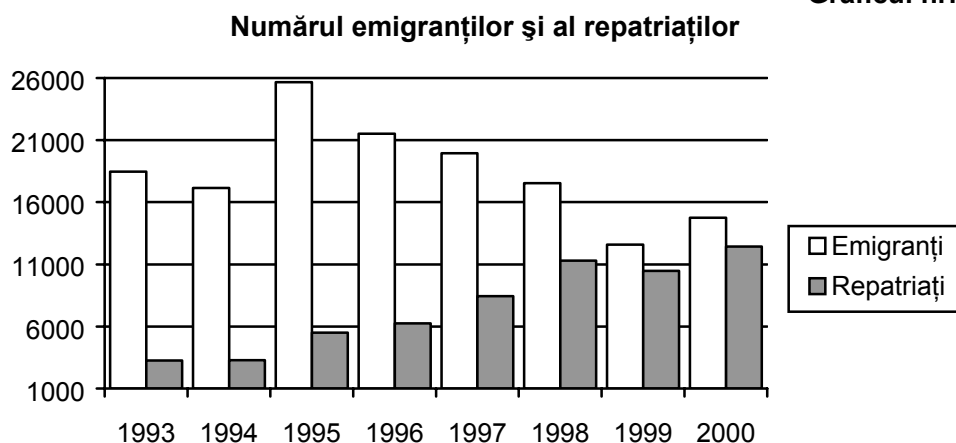
- pe de o parte, cei care și-au stabilit domiciliul în străinătate, au desfășurat o activitate productivă profitabilă (ca salariați, liber profesioniști sau oameni de afaceri) și care se reîntorc în România, din motive personale/familiale sau pentru a-și dezvolta afacerea; alții se reîntorc la retragerea din activitate, fiind beneficiari ai sistemelor de asigurare din țările în care au lucrat sau beneficiind de economii confortabile pentru un trai peste medie în România. Mulți dintre aceștia continuă să aibă dublă cetățenie, unii inițiază afaceri în țară, alții doar își cheltuiesc o parte din veniturile obținute în străinătate. Aceste persoane generează efecte pozitive în plan economic și social;
- pe de altă parte, se reîntorc persoane care, din varii motive, nu s-au putut acomoda sau nu s-au realizat profesional așa cum și-au dorit. La revenirea în țară, mulți dintre aceștia solicită sprijinul familiei sau al prietenilor pentru a se reintegra în societate și, într-o primă fază, sunt în principal consumatori ai unor resurse existente în țară. Pot genera probleme economice și sociale, dar în același timp se pot reintegra treptat, determinând efecte pozitive.

Ca mărime, numărul persoanelor repatriate este în creștere (**graficul nr. 28**). În anul 2000 față de 1993, numărul acestora a crescut de aproape 4 ori, ajungând să reprezinte 85% din totalul emigranților.

Potrivit datelor statistice pentru anul 2000, mai mult de jumătate din repatriați sunt bărbați și tot în aceeași proporție sunt și persoanele cu vârste cuprinse între 18 și 40 de ani. Copiii reprezintă aproape 16% din total, iar cei peste 50 de ani, 17%. Deci se poate aprecia că peste două treimi din cei repatriați reprezintă persoane în vârstă de muncă, care, în mare parte, pot (re)intra pe piața muncii, ca ofertanți sau solicitanți de muncă.

Dintre cei ce se reîntorc, cei mai mulți sunt români (97,5% în 2000), fiind urmați de unguri cu 1,4%, germani, evrei (0,5% fiecare) sau alte naționalități.

Graficul nr. 28

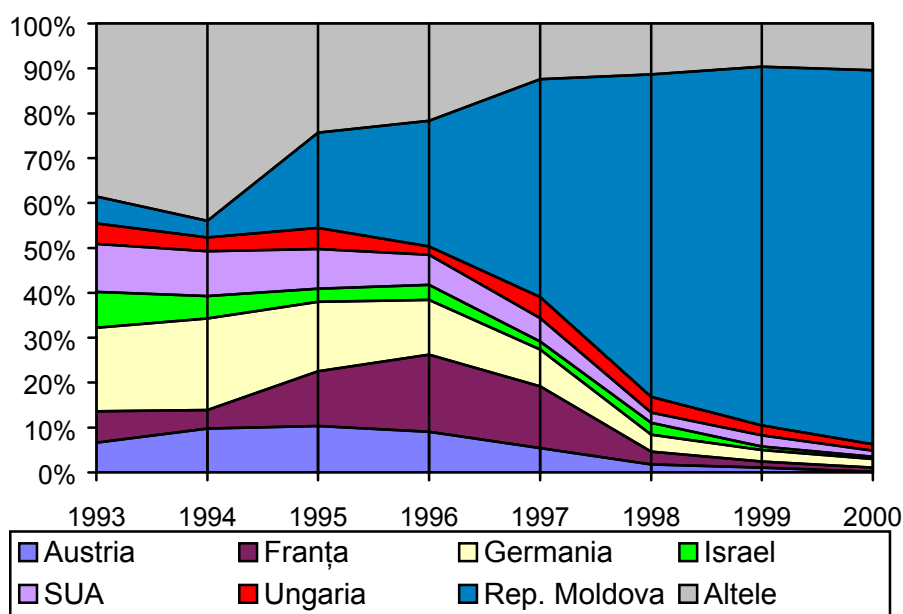

Sursa: Anuarul statistic al României, 1999, 2001, INS.

Principalele țări din care se repatriază sunt: Republica Moldova (83% din total în anul 2000), Germania (cca 2%), SUA, Ungaria (în jur de 1,4% fiecare), Franța, Israel, Austria etc. (graficul nr. 29).

Graficul nr. 29

Structura repatrierilor, după țara din care s-au repatriat

Sursa: Anuarul statistic al României, 1999, CNS, 2000.

5.5. Azilanții și refugiații - segment “conjunctural” al migrației internaționale

Solicitanții de azil și refugiații reprezintă o categorie foarte diversificată de persoane, din punct de vedere al pregătirii profesionale, al apartenenței politice, religioase, al profilului moral, al capacității de adaptare și integrare într-un nou mediu etc. Fluxurile de azilanți provin cu deosebire din Asia, Africa și spațiul CSI.

Fluxurile de azilanți și refugiați au dimensiuni și mobilitate specifice, motivația pentru migrație depinde de evoluția raporturilor individ-societate și de caracterul/particularitățile regimurilor politice din țările de origine.

Azilanții și refugiații reprezintă în prezent cca 14,9 milioane la nivel mondial, în scădere față de anul 1993, când numărul acestora a fost de 16,3 milioane de persoane (USCR, *World Refugee Report*, 2002). În Europa, refugiații numărau, în anul 2000, 2,3 milioane de persoane, la care se adăugau 375 mii de azilanți și 163 mii de refugiați repatriați. Potrivit acestor date, Europa se situează pe locul 3, după Asia și Africa.

Lipsa unor informații detaliate privind caracteristicile demografice și socio-profesionale ale solicitanților de azil și refugiaților ne obligă în această fază a cercetării la o prezentare sintetică a situației acestora în ultimii ani.

Cererile de azil la nivelul statelor membre UE însumează aprox. 400 mii anual. Pe țări, cel mai important număr de cereri s-a înregistrat în ultimii 3 ani (2000-2002) în Regatul Unit (92-110 mii anual) și Germania (71-88 mii anual), Franța (40-50 mii), Olanda și Belgia. La nivelul Europei Centrale, solicitările de azil au fost în jur de 35-45 mii anual.

Ca de altfel orice țară a lumii, România cunoaște cele două tipuri de fluxuri de azilanți și refugiați, respectiv de intrare și de ieșire. În perioada comunistă, preponderente au fost fluxurile de ieșire. După revoluție, acestea s-au temperat, căpătând amplasare fluxurile de intrare.

5.5.1. Fluxuri de ieșire

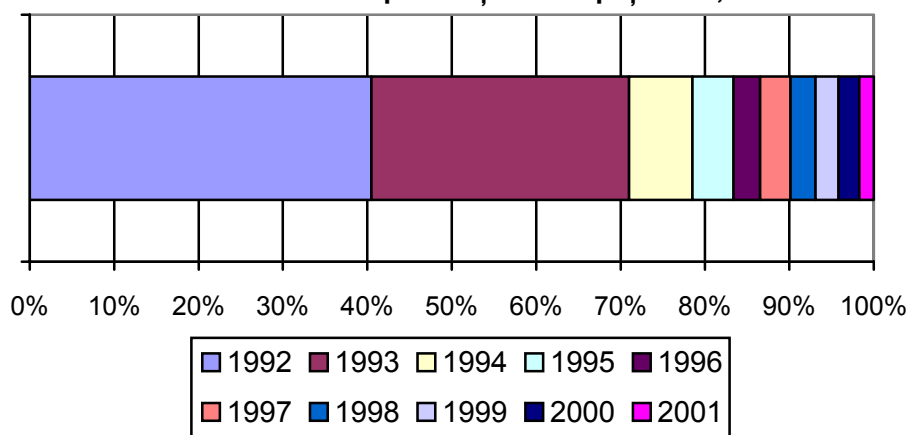
Persoanele din România care au solicitat azil în țări membre UE, în perioada 1992-2001, situează țara noastră în topul primelor 10 țări de origine a solicitanților de azil. Cu un total al perioadei de 285 mii de persoane, România ocupă locul doi, după Iugoslavia (680 mii de persoane), fiind urmată de Turcia (283 mii) și Irak (239 mii) (**anexa nr. 32**).

În evoluție anuală, se constată că perioada de vârf a fost reprezentată de anii 1992, cu 40% (115.556 de cereri), și 1993, cu 30% din totalul cererilor perioadei (87.145 de cereri). Numărul solicitărilor de azil a scăzut an de an, ajungând în 2001 să reprezinte 1,7% din total (4.907 cereri) (**graficul nr. 30**).

Evoluția anuală a numărului de cereri evidențiază schimbări importante ale ierarhiei pe țări (graficul nr. 31). Dacă în primii doi ani România deținea locul doi, în anii 1996-1998 “cade” pe locul 7, iar în 2000-2001 se situează pe locul 10.

Graficul nr. 30

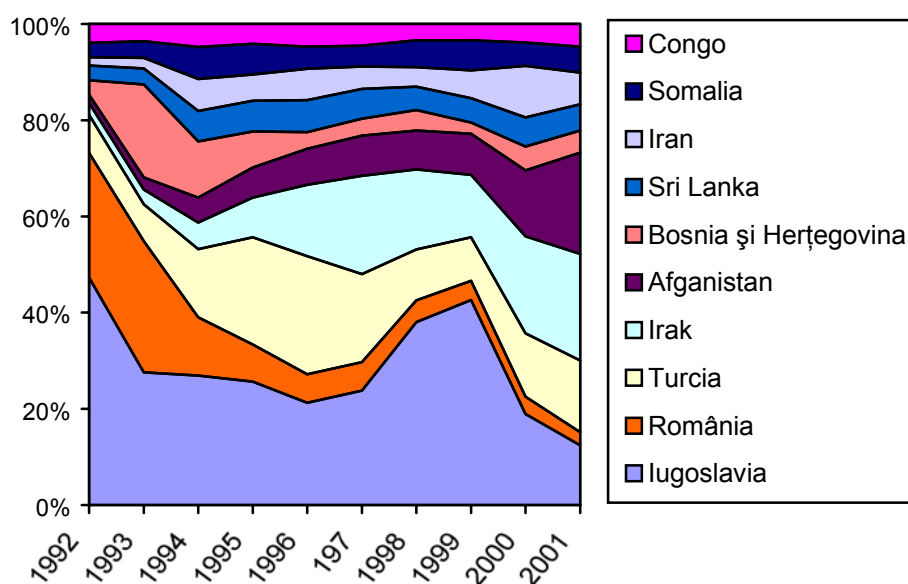
Structura cererilor de azil pentru țări din spațiul UE, 1992-2001

Sursa: UNHCR, Population Data Unit, PGDS.

Graficul nr. 31

Solicitanții de azil

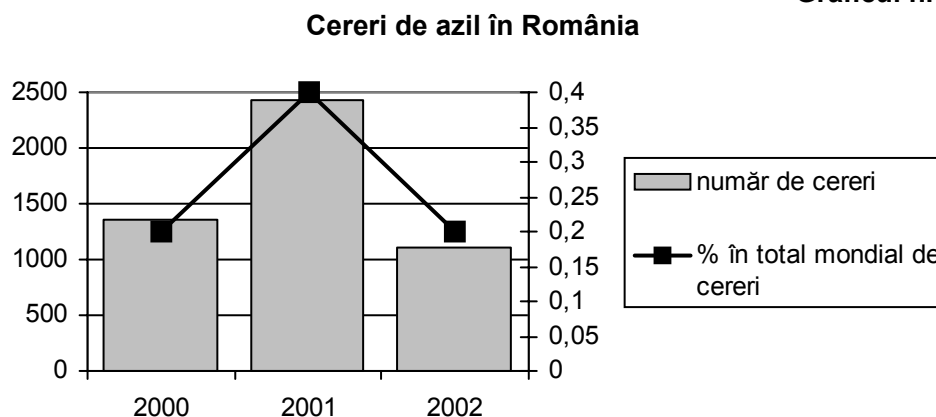
Sursa: UNHCR, Population Data Unit, PGDS.

Este de remarcat că ponderea cererilor de azil din România, Iugoslavia și Bosnia-Herțegovina scade simțitor, pe parcursul perioadei analizate, crescând importanța migrației azilanților din Irak, Afganistan, Turcia și Iran.

5.5.2. Fluxuri de intrare

În România, în ultimii 3 ani, cererile de azil s-au ridicat la 4.905, din care 1.108 în 2002¹ (**anexa nr. 33** și **graficul nr. 32**), ceea ce reprezintă cca 0,2% din totalul mondial de cereri.

Graficul nr. 32

Sursa: UNHCR Geneva (Population Data Unit/PGDS).

Evoluția anuală este oscilantă, de mică amplitudine, dacă ne comparăm cu Cehia (8.481 în 2002), Ungaria (6.412 în 2002), Polonia (5.153 în 2002) sau Bulgaria (2.888 în 2002). Această lipsă de interes provine mai ales din nivelul mai redus de trai și mai ales din faptul că reforma în domeniu este întârziată, cu deosebire din punct de vedere al implementării și funcționalității.

Rata cererilor de azil la 1000 de locuitori este în România de 0,1, față de 0,8 la nivel european și 0,6 pe plan mondial. În comparație cu țările amintite mai sus, acest indicator are valori de 5 ori mai reduse față de Bulgaria, de 9 ori față de Polonia, de 11 ori față de Ungaria și 14 ori față de Cehia.

¹ Sursa datelor: UNHCR Geneva, *Population Data Unit/PGDS*.

Capitolul 6. PARTICULARITĂȚI SOCIO-DEMO-ECONOMICE ALE EMIGRAȚIEI DIN ROMÂNIA

Fluxurile migratorii sunt importante pentru o țară nu numai sub aspectul dimensiunii globale și al dinamicii, dar și al atributelor calitative ale acestora. Creșterea sau descreșterea migrației poate să influențeze deopotrivă pozitiv și negativ structurile demo-socio-economice ale țărilor implicate (de origine, de tranzit și de destinație). Totuși trebuie subliniat faptul că impactul cel mai puternic asupra mediului economic și social îl au fluxurile de emigrație. Luând ca exemplu cazul României, putem afirma că, până în prezent, deși fluxurile de emigrație au scăzut simțitor, impactul acestora asupra mediului economic este important tocmai datorită particularităților populației migrante.

6.1. Caracteristici ale fluxurilor de emigrație

Pe baza datelor statistice disponibile, vom încerca o caracterizare a fluxurilor de emigrație din punct de vedere demografic (sex), demo-economic (vârstă) și socio-economic (nivel de pregătire profesională, profesii). Prin evidențierea mai ales a modificărilor structurale, vom putea surprinde în complexitate fenomenul emigrației din România, identificând factorii cu influență preponderentă pe perioade și subperioade.

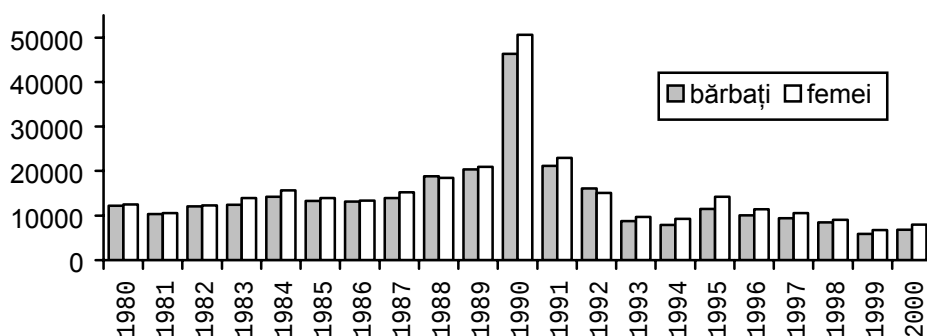
6.1.1. Emigrația pe sexe

Structura pe sexe a fluxurilor anuale ale emigrației ne evidențiază o serie de caracteristici, între care mai importante sunt:

- preponderența femeilor, atât pe total perioadă, cât și în fiecare an, cu două excepții, 1988 și 1992, când bărbații au fost ușor mai numeroși în fluxul anual de emigrație (**graficul nr. 33 și anexa nr. 34**). Pe întreaga perioadă au plecat cu 21.159 mai multe femei decât bărbați (cu 7,2% mai multe). O explicație a numărului mai mare de femei o constituie emigrarea pentru constituirea unei familii în străinătate prin căsătorie;
- diferența între numărul de femei și bărbați este între 163 de persoane în 1986 și 4.259 de persoane în 1990. Procentual, femeile au fost mai numeroase decât bărbații în 1995, când numărul acestora a fost cu 23,7% mai mare; în ansamblu, după 1990 (excepție făcând doar anul 1992), **raportul femei/bărbați are valori mai ridicate**, fiind în medie de 110-115% (**graficul nr. 34**);
- **o tendință de stabilizare a emigrației pe sexe**, mai evidentă după 1995, în jurul a 15 mii de persoane anual, din care cca 55% femei;

- ridicarea restricțiilor privind vizele nu a fost însoțită, așa cum se anticipa, de fluxuri sporite de emigranți, însă **se menține ca tendință mobilitatea mai mare a sexului feminin** pe plan internațional, asociată fiind (așa cum am prezentat la imigrația pentru muncă în țările UE) și cu o cerere externă mai mare de forță de muncă feminină, care este mai slab plătită comparativ cu bărbații.

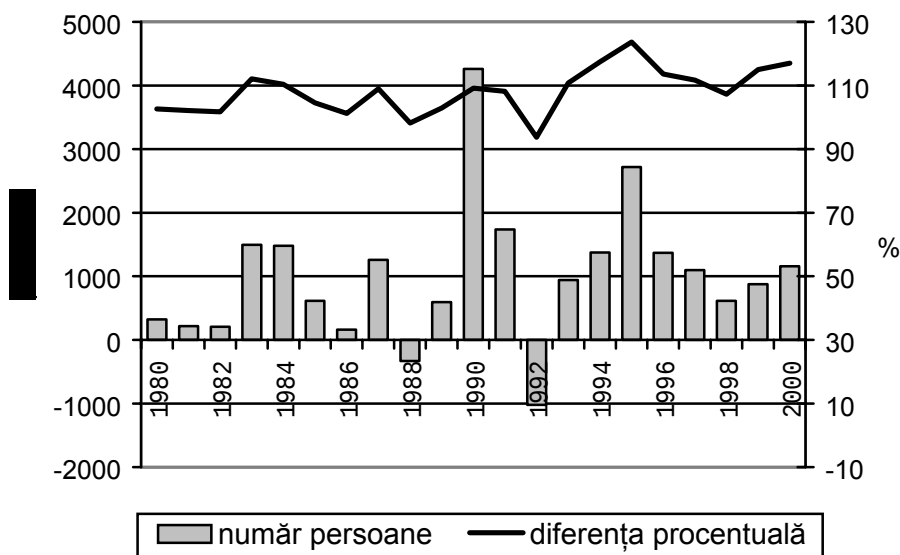
Graficul nr. 33

Sursa: Date INS.

Graficul nr. 34

Preponderența emigrației feminine

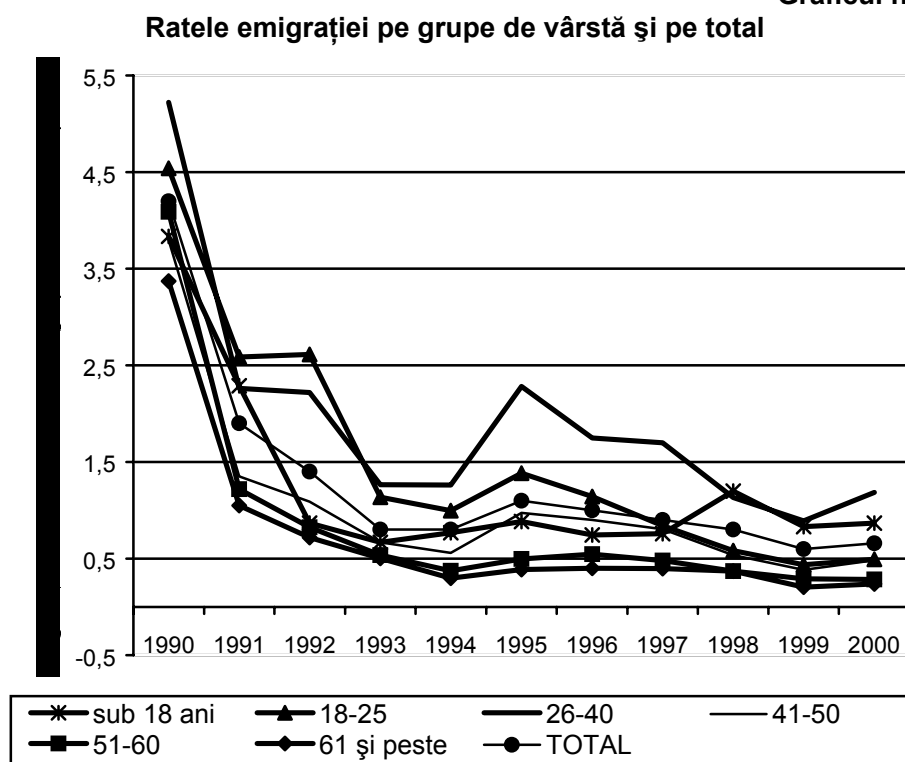
Sursa: Calculat pe baza datelor INS.

6.1.2. Emigrația pe grupe de vârstă

O caracteristică importantă a emigrației, mai ales din perspectiva posibilelor implicații asupra pieței muncii, o reprezintă structura pe grupe de vârstă. Emigrația copiilor, a tinerilor și a persoanelor mature reprezintă, potențial, o pierdere pentru economia națională, pe seama capacității de muncă care nu se folosește în țara de origine. Pe de altă parte, emigrația persoanelor vârstnice poate, de asemenea, constitui o problemă, dacă avem în vedere transferurile asociate de resurse financiare din sistemul de protecție socială (pensii etc.).

O primă remarcă care se impune pentru definirea importanței fluxurilor de emigrație pe grupe de vârstă o reprezintă **rata specifică a emigrației (graficul nr. 35). Grupele de vârstă între 18 și 40 de ani** au avut ratele cele mai ridicate, la care s-au adăugat după 1997 și tinerii până la 18 ani. Aceasta semnifică **o dinamică relativ mai accentuată a pierderii de potențial de muncă** decât a mediei pe total populație emigrantă. Incapacitatea mediului economic și a societății în general de a-și păstra potențialul de muncă va avea repercusiuni importante pe termen mediu și lung, efectele nefavorabile asociindu-se cu procesul tot mai accentuat de îmbătrânire demografică.

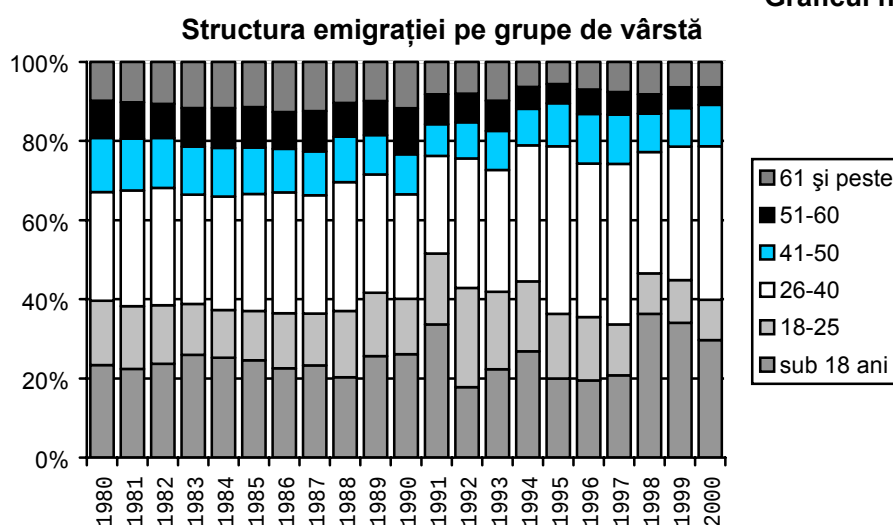
Graficul nr. 35

Sursa: Calculat pe baza datelor INS.

În ceea ce privește structura anuală a emigrației pe grupe de vârstă, aceasta confirmă tendința de exod a tinerilor, evidențiată prin ratele de migrație (**anexa nr. 35 și graficul nr. 36**). În perioada 1980-1989, emigranții de peste 41 de ani au fost mai numeroși, fiind urmați de cei cu vârsta de până la 18 ani, ceea ce semnifică o tendință de emigrație a familiilor cu părinți relativ tineri și cu copii minori. În perioada tranziției, grupele relativ tinere ale populației au fost mai mobile, opțiunea acestora pentru emigrație având ca substrat căutarea unui loc de muncă și posibilitatea de a se realiza profesional și financiar în străinătate. Acest fenomen, evident, a fost și este **nefavorabil** pentru structura ocupării pe vârste în România.

Graficul nr. 36

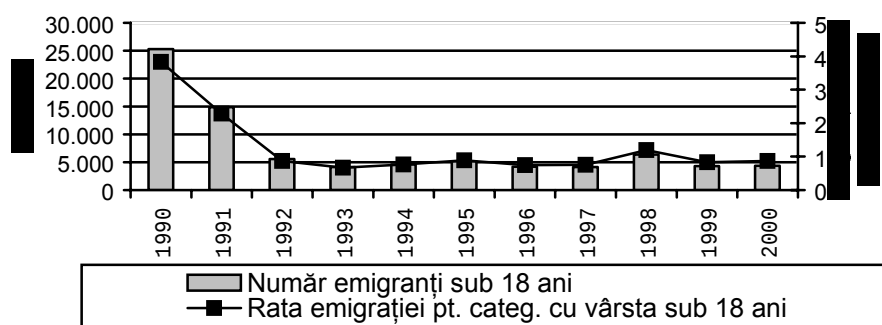
Dacă încercăm o analiză comparativă pe grupe de vârstă a dinamicii numărului absolut de persoane migrante și a ratei specifice a emigrației, se evidențiază următoarele aspecte:

- în ultimii ani, la toate grupele de vârstă, se înregistrează o **diminuare semnificativă a efectivelor** comparativ cu perioada 1990-1991. Singura excepție o constituie grupa de vârstă 26-40 de ani, ale cărei efective în 1995 au depășit ușor nivelul înregistrat în 1991; aceeași grupă de vârstă înregistrează și dinamica cea mai lentă de reducere a emigranților;
- grupele de vârstă cu potențialul de muncă cel mai ridicat sunt și cele care au o variație anuală mai accentuată a efectivelor (**graficul nr. 37**);
- **după 1998 se remarcă o schimbare de orientare a comportamentului migratoriu al populației**: persoanele peste 50 de ani se reduc numeric în contingentele anuale de emigranți, pe când celelalte grupe de vârstă înregistrează o ușoară tendință de creștere, mai accentuată pentru grupa de 26-40 de ani;
- variațiile anuale tot mai atenuate dovedesc, practic, instaurarea unei tendințe de "**stabilizare**" a nivelurilor relative ale emigrației, la toate

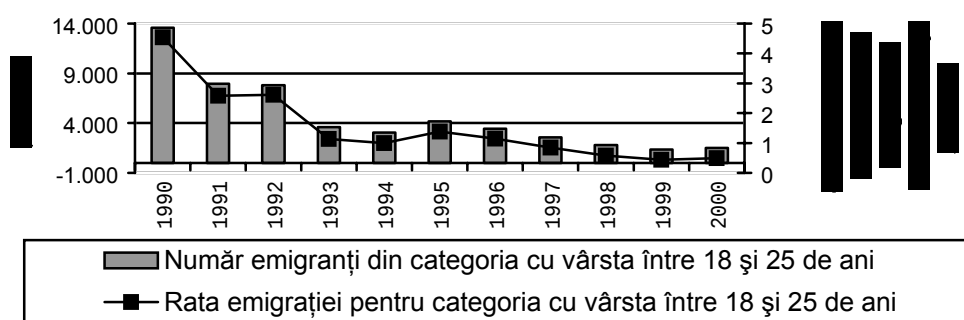
grupele de vârstă, desigur în condițiile diferențierii nivelurilor respective pe categorii de vârstă.

Graficul nr. 37

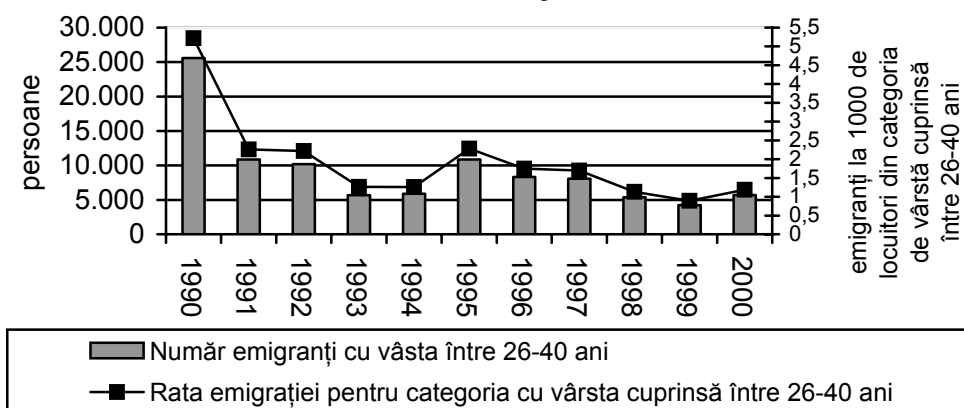
Numărul emigranților și rata emigrației pentru categoria cu vârsta sub 18 ani

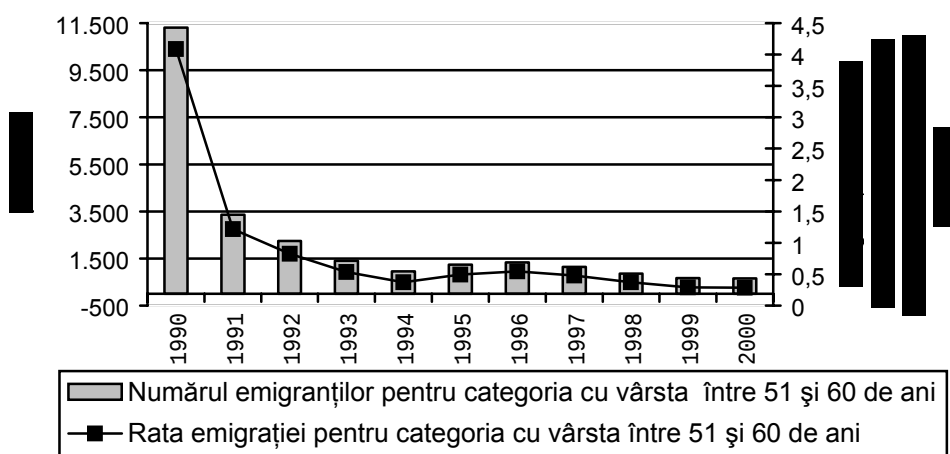
Numărul emigranților și rata emigrației pentru categoria cu vârsta între 18 și 25 de ani

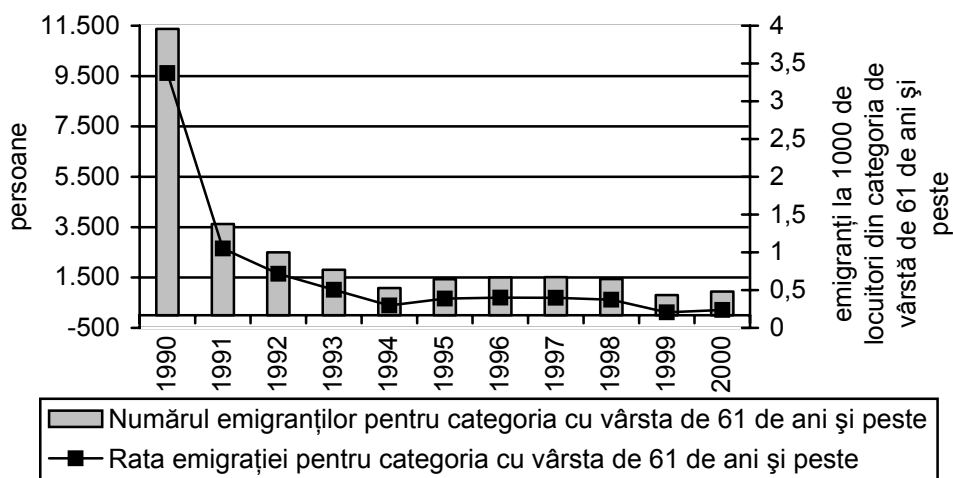
Numărul emigranților și rata emigrației pentru categoria cu vârsta între 26 și 40 de ani

Numărul emigranților și rata emigrației pentru categoria cu vârsta între 51 și 60 de ani

Numărul emigranților și rata emigrației pentru categoria cu vârsta de 61 de ani și peste

Sursa: Calcule pe baza datelor INS.

6.1.3. Structuri educaționale ale emigrației

Așa cum am subliniat încă de la începutul capitolului precedent, dimensiunile migrației sub aspect cantitativ nu sunt foarte însemnate. Ceea ce este însă foarte important și chiar îngrijorează se referă la **calitatea profesională a emigranților, care este superioară mediei naționale.**

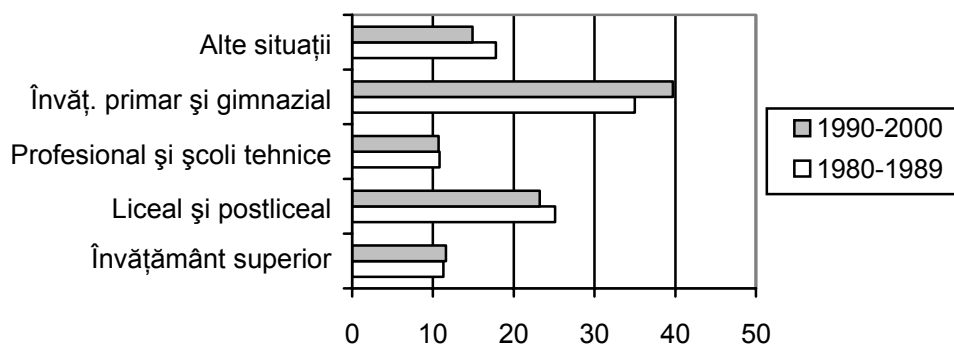
Fluxurile de emigrație din România s-au caracterizat întotdeauna ca având un nivel relativ ridicat de educație și pregătire profesională, prin aceasta înțelegând atât educația prin școală a tinerilor, cât și experiența profesională a celor în vârstă de muncă. **Cererea de forță de muncă calificată de pe piața internațională a reprezentat un factor important în definirea atributelor de pregătire profesională/de educație a emigranților din România, cu deosebire în perioada de tranziție.** Cu toate acestea, nu trebuie să ometem faptul că, în multe cazuri, **dorința de confort financiar a prevalat**, mulți tineri acceptând locuri de muncă inferioare pregătirii profesionale, nu numai temporar (până la completarea/echivalarea studiilor), ci definitiv, irosindu-se astfel un însemnat potențial de muncă și creativ în domeniul de specializare ales în perioada educației prin sistemul de învățământ. Acest fapt este cu atât mai grav cu cât, spre deosebire de perioada comunistă, când accesul la facultate era restricționat ca număr și profiluri educaționale, după 1990, boom-ul sistemului de învățământ superior a permis alegerea liberă a viitoarei profesii.

Cel mai mare număr de emigranți în cele două perioade analizate s-a înregistrat în cazul absolvenților de învățământ primar și gimnazial (39,7% din total perioadă), fiind urmat de absolvenții de învățământ mediu, cca o treime. Absolvenții de învățământ superior au reprezentat 11,6%.

În perioada de tranziție au plecat mai multe persoane cu pregătire primară și gimnazială (o parte însemnată fiind copii) și absolvenți de învățământ superior. Absolvenții de învățământ mediu și-au redus ponderea cu cca 2 puncte procentuale, fiind reprezentați în special de forța de muncă matură, cu experiență în meseria/profesia practică, care emigrează cu familia (**graficul nr. 38**).

Graficul nr. 38

Emigranți pe niveluri de pregătire

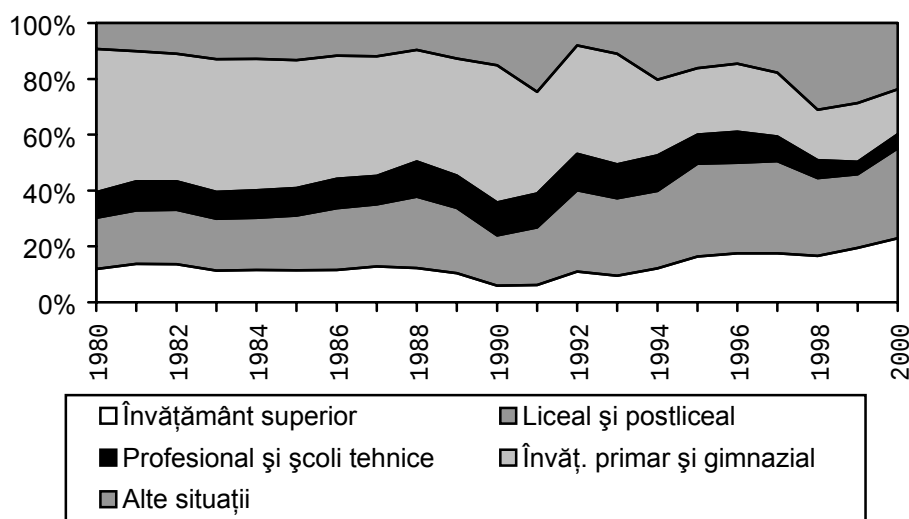
Sursa: Calculat pe baza datelor INS.

Dacă asociem acestor structuri și repartiția anuală a emigranților după același criteriu, atunci aprecierile se nuanțează (**graficul nr. 39 și anexa nr. 36**). Faptul că cele mai dinamice grupe sunt cele aflate la extremele ierarhiei după nivelul de educație poate să ne conducă la următoarele raționamente:

- în perioada comunistă, criteriile de emigrare erau preponderent de altă natură decât cele ce vizau nivelul de pregătire/educație, dar fără ca acesta să fie exclus (politic, reîntregirea familiei, etnic, condiții social-economice etc.); emigrația celor cu pregătire medie și superioară se intensifică în ultimii ani ai existenței regimului socialist, în principal datorită degradării accentuate a condițiilor de viață și restricționării puternice a libertății de manifestare personală, profesională și nu numai;
- după 1990, deși în țările dezvoltate există o cerere însemnată pentru locuri de muncă necalificate sau slab calificate, în condiții dificile și remunerate la un nivel relativ scăzut, ponderea persoanelor apte de muncă, dar cu nivel redus de pregătire se reduce simțitor; parțial, locul acestora este luat de cei cu pregătire medie și chiar superioară;
- variația anuală a fluxurilor de emigrație reprezintă rezultatul acțiunii unui complex de factori interni (nivel de trai în descreștere, inflație, instabilitate economică etc.) și mai ales externi (cererea de forță de muncă pe piața internațională, modificările legislative în statele de primire etc.);
- interesul statelor dezvoltate pentru emigranții cu studii superioare din țările mai slab dezvoltate precum România crește simțitor, cu deosebire în ultimii ani;
- în termeni relativi, propensiunea spre emigrație a celor cu studii superioare a fost mai redusă în primii ani după revoluție comparativ cu cei având studii medii sau gimnaziale. Parțial, acest comportament se poate justifica prin percepția diferită a acestora, poate ceva mai prudentă, privind “mirajul Occidentului”. Ulterior, în perioada 1995-1997, apare din nou un val al emigrărilor celor cu studii superioare. De această dată, între argumentele principale care au determinat o asemenea orientare, amintim: situația dificilă din mediul economic și social, asociată cu intrarea pe piața muncii a primelor generații de absolvenți ai învățământului superior după 1990, care s-au bucurat de o mai mare deschidere în ceea ce privește conținutul curriculei școlare și care, confruntându-se cu dificultățile reale de pe piața muncii, descurajați, au optat pentru emigrație. După 1997, contingentele anuale sunt în scădere; se poate chiar aprecia că, în anumite limite, asistăm în ultimii ani la o epuizare relativă a stocului de persoane înalt calificate care doresc să emigreze și care acționează în acest sens. Cauzele pot fi multiple: informațiile privind situația reală de pe piața internațională a muncii sunt mai abundente și mai complete (și mai realiste), acțiunea unor firme străine și mixte în România oferă o variantă alternativă atractivă de ocupare, considerând că pot să se realizeze profesional și material în țară, extinderea sistemelor moderne de ocupare (e-munca etc.) care nu mai fac necesară schimbarea domiciliului etc.

Graficul nr. 39

Emigrația pe niveluri de pregătire, 1980-2000

Sursa: Calculat pe baza datelor INS.

6.1.4. Emigrația pe profesii

Asocierea informațiilor de structură a emigrației pe niveluri de pregătire profesională cu cele privind gama meseriilor și profesiilor celor ce părăsesc temporar sau definitiv România completează imaginea exportului de capital uman. Putem astfel să apreciem pierderea de potențial de muncă și să estimăm costurile brute suportate de societate. Trebuie menționat faptul că aceste costuri nu se transformă în beneficii potențiale pentru țara primitoare decât în măsura în care emigranții din România prestează o activitate potrivit pregătirii dobândite în țara de origine, ceea ce se întâmplă doar parțial, adesea ca excepție. În felul acesta, asistăm la un proces de irosire a unor resurse financiare și umane importante - considerăm că reprezintă un lux prea mare atât pentru țara de origine, cât și pentru cel ce acceptă această subutilizare a propriului potențial creativ și de muncă. Se poate vorbi chiar de un efect negativ, de neacceptat, al existenței în actuala formă a societăților democratice.

Informațiile statistice de care dispunem ne permit să apreciem că persoanele ce emigrează au diverse meserii și profesii (**anexa nr. 37**). Este dificil să vorbim de o specializare; nici informația statistică disponibilă nu ne permite acest lucru, deoarece include în grupa "alții" cea mai mare parte a emigranților (85,9% din totalul perioadei 1980-2000).

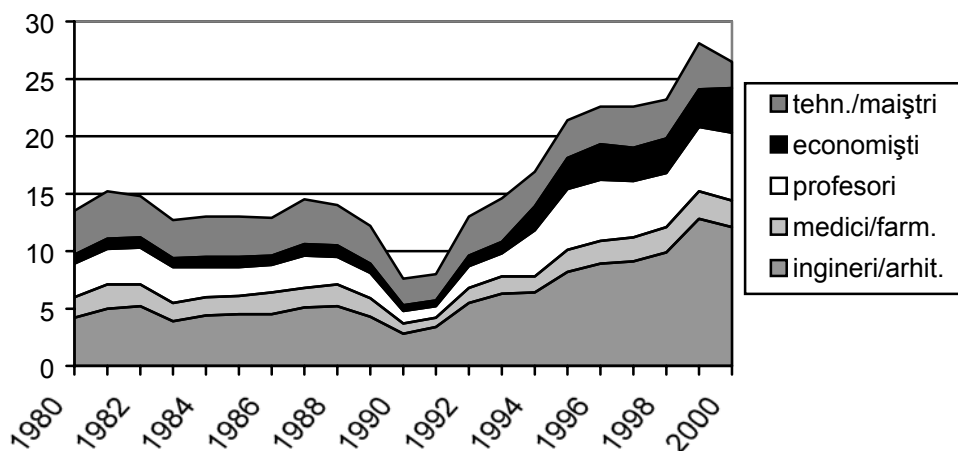
Evidențele statistice prezintă separat câteva grupe de profesii - ingineri/arhitecți, medici/farmacисти, profesori, economiști, tehnicieni/maiștri - care, în opinia noastră, oferă doar o imagine orientativă și mult prea limitativă asupra specializă-

rilor profesionale a celor ce emigrează. De asemenea, nu este foarte clar, de exemplu, conținutul primei grupe, ca și cel al economiștilor, deoarece în prezent avem specializări de tipul inginer-economist, informatician - care uneori este asimilat inginerilor și alteori nu - profesorii pot fi de oricare din specializările prezentate statistic separat etc. Dar, chiar și în aceste condiții, o serie de considerații se impun:

- pe total perioadă analizată, au emigrat cca 32.500 de ingineri/arhitecți, din care 60% în perioada tranziției, aproape 16.800 de profesori (din care 54% după 1990), 9.500 de medici/farmacisti (din care 47% după 1990) și 7.507 economiști (din care două treimi după 1990) (**anexa nr. 37**).
- din totalul emigranților, 5,3% au fost ingineri, cca 3% tehnicieni și profesori și sub 2% medici și economiști;
- pentru toate categoriile de profesii evidențiate separat crește proporția acestora în total emigranți, atingând ponderi maxime în 1999 (inginerii 12,8%, tehnicienii 4% și medicii 2,4%) sau în 2000 (profesorii 5,9% și economiștii 3,9%) (**graficul nr. 40**);

Graficul nr. 40

**Proporția emigranților de diferite profesii
în total, 1980-2000**

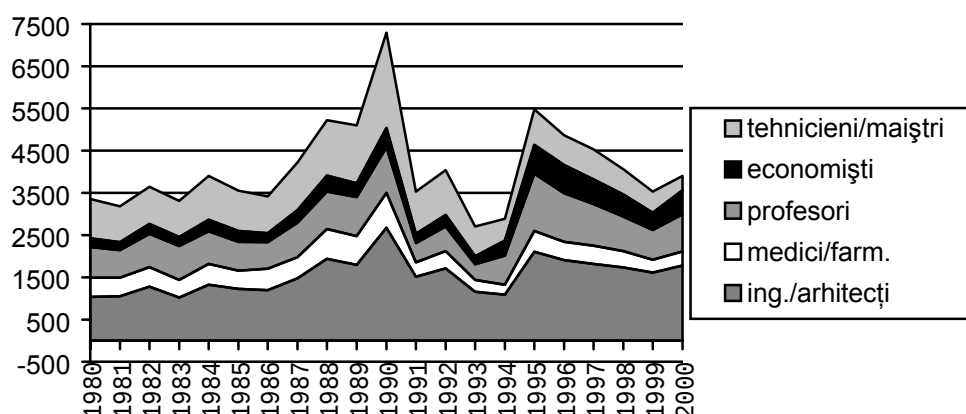

Sursa: Calculat pe baza datelor INS.

- există o relativă legătură între profesie, nivelul de instruire, calitatea sistemului de învățământ, sistemul sau procedurile de recunoaștere/echivalare a diplomelor și propensiunea spre emigrație; cel mai mare număr de emigranți, atât în perioada 1980-1989, cât și în 1990-1999, a fost cel al **inginerilor și arhitecților**, care, parțial, se poate explica prin nivelul de pregătire al școlii românești în acest domeniu, respectiv compatibilitatea cu cerințele piețelor specifice din țările dezvoltate (**graficul nr. 41**);

Graficul nr.41

Emigranți, pe unele profesii, 1980-2000

Sursa: Date INS.

- se remarcă o creștere substanțială a cererii pieței externe pentru economiști (de 8 ori față de 1990), a profesorilor (de 5 ori) și a inginerilor/arhitecților (de 4 ori); putem vorbi în acest caz de o relativă schimbare a opțiunilor în ceea ce privește cererea piețelor externe. În plus, pentru economiști, se poate vorbi, pe de o parte, de o compatibilizare a conținutului pregătirii în această profesie cu cerințele economiei de piață, dar și, pe de altă parte, de o relativă saturare a pieței românești cu ofertanți de muncă cu pregătire economică, cifrele de școlarizare pentru învățământul superior economic crescând foarte mult în primii ani ai tranziției (cu deosebire în învățământul superior privat).

6.2. Tendințe

Emigrația a reprezentat și continuă să reprezinte unul din factorii, cel puțin pe termen scurt și mediu, ce contribuie la **reducerea numărului absolut al populației țării** - fenomen care, deși este considerat pozitiv de unii demografi, pe termen mediu și lung, este o restricție cu impact negativ asupra resurselor umane și nu numai.

Migrația internațională a creierelor continuă. Dacă în primii ani ai tranziției exodul specialiștilor a vizat în special persoanele care erau recunoscute ca valori încă din perioada comunistă, atât în țară, cât și în străinătate, în prezent brain shopping-ul începe de pe băncile facultății, evaluându-se potențialul creativ al celor mai buni studenți.

În secolul XXI, ocuparea va cunoaște forme specifice, munca la domiciliu va atenua într-o oarecare proporție fluxurile migratorii, dezavantajele schimbării domiciliului și a țării fiind înlocuite treptat de dezavantajele izolării și reducerii contactelor sociale; rețelele de comunicații moderne permit operativitate, dar

schimbă programul de muncă, îl flexibilizează, uneori chiar până la extrem (salariații fiind la dispoziția angajatorilor 24 de ore din 24, mai ales dacă există diferențe mari de fus orar între sediul central al firmei, domiciliul salariatului și locul de muncă în cazul în care este angajat la o filială etc.).

Spectrul motivațional al emigrației se schimbă, internaționalizarea piețelor și perspectiva integrării în piața UE determinând o altă percepție asupra schimbării domiciliului. Libertatea crescândă a circulației persoanelor atenuează semnificația motivațiilor, precum (re)întregirea familiei, revenirea/mutarea în spații cu o mare omogenitate etnică a locuitorilor. În plus, pentru România, evoluțiile economiei din ultimii ani și integrarea în NATO ne relevă o altă perspectivă asupra dezvoltării economico-sociale din viitorii ani, care poate demonetiza emigrația pe considerente de condiții de viață, dezvoltare culturală, dezvoltare umană.

Capitolul 7. EFECTE. DILEME ȘI PARADOXURI ALE MIGRAȚIEI EXTERNE

7.1. Migrația externă - între speranță și scepticism

Migrația externă este una dintre cele mai complexe și dezbătute probleme actuale și poate și una dintre cele mai puțin cunoscute, deopotrivă cantitativ și calitativ, un proces cu o istorie îndelungată declanșat cu secole în urmă. Ca fenomen și proces, privită statistic sau dinamic, aceasta implică **costuri** și **beneficii**, în funcție de condiții concrete generale (recesiune sau creștere) atât pentru țara exportatoare (de plecare, de origine), cât și pentru cea importatoare (de primire, gazdă). Este vorba nu numai de costuri și beneficii globale care se regăsesc într-o formă sau alta în plusul sau minusul de productivitate, PIB sau în deficitul de dezvoltare umană durabilă, ci și de costuri individuale însemnate, psihologice, de adaptare/readaptare, date fiind modelele culturale, organizaționale, în general de mediu ambiant schimbate (amiabile sau mai puțin amiabile față de forța de muncă străină), capacitatea și viteza de integrare într-o altă cultură, într-o altă civilizație sau mediu economico-social, într-un nou sistem de valori și coduri nu numai economice și sociale, ci și etice, culturale, tradiționale și, nu în ultimul rând, politice.

Escaladarea actelor teroriste, mai cu seamă după 11 septembrie 2001, frământările care amenință într-o anumită măsură o sciziune între poziția americană și cea europeană ridică probleme în plus, favorizează sau chiar impune înăsprirea regimului de intrare într-o țară sau alta a forței de muncă străine, ca și controale cu mult mai riguroase la frontieră, ceea ce, cel puțin pe termen scurt sau mediu, va influența mișcarea externă a persoanelor. Există susținători fervenți ai valențelor migrației externe și ai liberei circulații a lucrătorilor, după cum există, chiar în era globalizării și a noii economii, sceptici, în final, **câștigători** și **perdanți** la scară individuală și societală cel puțin pe termen scurt și chiar mediu. Și aceasta este una din **dilemele** și **paradoxurile** migrației externe contemporane, relevante pentru situațiile actuale, atât de diferite într-o lume care poartă totuși marca integrării și globalizării.

Sigur că, în situație de dezechilibru, fie ea sub forma deficitului, fie sub cea a excedentului de forță de muncă, este un mecanism de (re)echilibrare cel puțin parțială a pieței muncii. Într-o asemenea situație, atât "țara exportatoare de forță de muncă sau de șomaj" din țara cu excedent de populație în vârstă de 15-64 de ani, cât și "importatorul din țările cu deficit global, dar mai ales structural de forță de muncă, de șomaj" vor câștiga; dar, în fiecare caz în parte, structurile de ocupare și de producție se vor ajusta într-un anume fel și interval de timp corespunzător evoluției cererii agregate de bunuri și servicii. S-ar putea să se ajungă la o anumită concentrare a forței de muncă de înaltă calificare în anumite

spații geografice, indiferent de unde provine aceasta, și, respectiv, o concentrare în alte zone a forței de muncă slab educate și calificate. Altfel spus, o nouă segregare introdusă, paradoxal, de noile tehnologii, ceea ce contravine deopotrivă drepturilor și libertății omului stabilite prin Carta Națiunilor Unite, modelului social european și, în ultimă instanță, principiilor constructive și funcționale ale strategiei europene a ocupării, nemaivorbind de dezvoltarea umană sustenabilă. Dilema este mare, iar răspunsul de o dificultate greu de estimat. Oricum, te duce cu gândul la repetarea - evident, la altă scară ca proporții și impact - pe care omenirea a mai parcurs-o în decursul existenței sale. Teoretic, poate că răspunsul este simplu, **de la segregare la coeziune economică și socială**. Dar cu ce **costuri**, pe ce **perioade de timp** etc., etc.

Este dificil a face o analiză completă a efectelor și, în baza ei, a face predicții cu privire la mișcarea externă a forței de muncă, intensitatea acesteia, costurile și beneficiile pe care le implică într-o țară sau alta aderarea/lărgirea UE. Informațiile statistice oficiale sunt insuficiente, înregistrând doar o parte a mișcării externe a forței de muncă, iar în spatele cifrelor se ascund în fapt oameni, cu personalitățile, aspirațiile, potențialitățile, satisfacțiile și insatisfacțiile lor, ceea ce face și mai dificilă evaluarea efectelor, a aspectelor lor calitative necuantificabile.

În principal, statistica înregistrează emigrația definitivă, cu schimbarea domiciliului, corespunzătoare definiției "clasice", "tradiționale". În fapt, așa cum am menționat, mobilitatea externă temporară a persoanelor pentru diverse scopuri (muncă, studii, afaceri, turism, ca și cea transfrontalieră) este cu mult mai diversificată ca forme, proporții și efecte. Există, reamintim, un lucru bine cunoscut și o mișcare pentru muncă **necontrolată** deopotrivă în țara de origine, ca și în cea de destinație. Pe acest fond al penuriei de informații valide, credibile și controlabile, este posibil ca fața "nevăzută a lunii" să aibă dimensiuni mai mari și efecte mai difuze. În același timp, diferitele tipuri de anchete prin sondaj - chiar și cele mai sofisticate - pot fi manipulate, exagerând situațiile de fapt, inclusiv propensiunea spre migrare, într-un sens sau altul. **Dimensiunea politică** a migrației externe într-un asemenea context poate căpăta valențe importante, depărtându-se mai mult sau mai puțin de realitate, introducând termeni nerealii și dând naștere la decizii neadecvate, cu impact pe piețele muncii și ale educației.

Ceea ce ni se pare demn de reținut din start este faptul că, dincolo de o analiză globală a efectelor, este nevoie ca fiecare dintre aceste efecte economice și sociale, multe dintre ele măsurabile, să fie analizate și separate pentru țara de origine și pentru cea țintă/gazdă. În felul acesta, concluziile se vor nuanța și se va evidenția, poate, mai bine risipa de potențial uman de cea mai bună calitate în țările cu un nivel de dezvoltare mai redus, cum este și România, dar cu o forță de muncă nu numai numeroasă și apreciată în general ca fiind bine calificată și mai ales motivată pentru a lucra în străinătate din cauza condițiilor economice încă precare din țară, fapt recunoscut atât de experți români, cât și străini.

Vom porni în analiza noastră de la schema lui Straubharr (2001) cu privire la efectele economice ale **migrației externe**. La prima vedere, schema s-ar putea să fie convingătoare, întrucât surprinde multitudinea efectelor economice globale. Apreciem însă că analiza individualizată a **migrației lucrătorilor necalificați** sau

a lucrătorilor manuali și, respectiv, “a exodului creierelor” sau “a câștigului creierelor” ar fi fost și mai relevantă, deoarece, dacă astăzi se duce o “bătălie” între țările mai bogate și cele mai sărace, aceasta se poartă pe frontul “exodului”, respectiv, “câștigului de creiere” și mult mai puțin pentru muncitori necalificați și specializați, care sunt mai abundenți, mai ieftini, gata oricând să ocupe locuri de muncă refuzate de forța de muncă autohtonă din țările gazdă, în condiții discriminatorii în raport cu aceasta. Dar și în această din urmă situație - mai mult chiar decât în cea anterioară, mai ales în condiții de șomaj în țările importatoare de forță de muncă - pot să apară conflicte între lucrătorii străini și cei autohtoni, ce pot fi cu ușurință manipulate politic.

Și câteva precizări privind dilemele cu care diferitele grupe de țări se confruntă:

A. țările primitoare/gazdă

- accentuate procese de îmbătrânire demografică la nivel global și de companii, care pun probleme de echilibru structural pe piața muncii occidentale. În condițiile în care creșterea demografică este mică sau chiar nulă, soluția cea mai lesnicioasă, mai puțin costisitoare, în opinia unor specialiști (Jean-François Léger, 2002), este **recurgerea la imigrație**;
- în profesii și ocupații de vârf, legate de noua tehnologie, de crearea “celelaltei mai competitive economii a cunoașterii și comunicațiilor” la orizont 2010, se resimte tot mai puternic **penuria** de forță de muncă. Soluția este aceeași, iar metodele de atragere variate (internet, vânatoare de capete, recrutare de studenți și doctoranzi etc.), cu atât mai mult cu cât mai puțini tineri din țările din est își fac studiile în vest. O bună parte a acestora nu mai revin în țările de origine, din cauza insuficienței locurilor de muncă corespunzătoare pregătirii și potențialului lor productiv, creativ, în condiții de remunerare corectă a performanței. Paradoxal, în propria lor țară sunt considerați **supracalificați** (!), capacitatea lor intelectuală creatoare rămâne nevalorizată, în timp ce în țările de “adopte” sunt considerați forță de muncă de elită.

B. țările de origine, din care pleacă:

- criza economică apărută înainte de 1990, tranziția la economia de piață cu reformele pe care le implică, calitatea deficitară a unor politici în ce privește resursa umană au condus la șomaj, neutilizare cronică a potențialului uman, descurajare. Lipsa de locuri de muncă în țară a indus firesc - pe căi legale și ilegale - fie plecarea definitivă, fie migrația circulatorie pentru a munci o perioadă în străinătate și a asigura, pe această cale, venituri pentru familie, pentru educația copiilor, pentru investiții. **Motivația exclusivă este economică, diferențele mari de venit/salariu**, indiferent de condițiile de muncă și viață, nu sunt întotdeauna dintre cele mai bune. În mod firesc sau, mai bine zis, “forțat” de dificultățile de adaptare rapidă, aceștia se constituie în adevărate enclave nu numai etnice, ci și pe grupe de populație provenite din țările estice, mai apropiate ca model cultural, deși nu lipsesc nici conflictele dintre acestea, accentuate uneori de comportamente discriminatorii ale angajatorilor. Iar dacă nu (mai) găsesc locuri de muncă, există riscul

asocierii la unele rețele de tip mafiot. O dată cu încheierea de **acorduri bilaterale**, situația în relația cu unele țări s-a mai îmbunătățit, în altele însă mai puțin (Israel, de exemplu). Și aceasta, în ciuda existenței unei legi cu privire la protecția românilor care lucrează în străinătate;

- chiar dacă în România rata de șomaj a tinerilor cu pregătire superioară nu este foarte mare (a crescut însă în ultimii ani), aceștia resimt cel mai acut lipsa locurilor de muncă la terminarea studiilor. După căutări, tatonări, nu de puține ori singura alternativă rămâne plecarea pentru a căuta și găsi un loc de muncă în străinătate (Steliana Perț, Constantin Ciutacu și alții). Dar nu totdeauna aceasta echivalează cu folosirea competențelor lor. Așa cum, în plan intern, migrarea din ocupații înalt calificate, dar slab remunerate spre alte activități mai profitabile este o **risipă** de capital uman, tot astfel se întâmplă și în cazul migrației externe. Există o parte vizibilă și alta invizibilă a aisbergului din punctul de vedere al costurilor și efectelor la scară societală și individuală. În final, cea care pierde este **competitivitatea produselor naționale** pe piața internă a UE și nu numai, ca și structura exporturilor românești în care predomină produse cu încărcătură sciento-intensivă redusă. Această anomalie a fost sesizată și de unii experți străini, buni observatori și cunoscători ai mediului economic și ai politicilor economice din țările din est. Astfel, Wilfried H. Lang, observator pentru Europa de Sud-Est, într-un interviu acordat *României libere* din 26 septembrie 2002, face o serie de remarcă pe cât de tăioase, pe atât de adevărate, remarcă care îndeamnă la reflecție, la schimbări calitative în ce privește utilizarea capitalului uman. Unele dintre acestea au legătură nemijlocită cu “exportul” de forță de muncă în general, dar mai ales cu “exodul creierelor”, cu care este, printre altele, puternic confruntată România. Pornind de la observația reală că - din lipsa resurselor financiare și a unor mari investitori - România a intrat într-o “dublă morișcă”, într-un cerc vicios, acesta menționează “...nu sunt bani pentru a face investiții și a crea locuri de muncă, iar pentru că nu sunt locuri de muncă, nu există putere de cumpărare și, de aceea, nu există bani de cheltuială la buget. ...În loc să se preocupe de crearea de locuri de muncă corespunzătoare pentru specialiști și personalul calificat pe care-l are în țară, în vederea exportului de produse finite create de aceștia, ea (România, n.n.) **exportă în mod gratuit materia cenușie existentă**, adică face cadou țărilor occidentale **tot ce are ea mai valoros și mai util**” (Wilfried H. Lang, 2002, s.n.). Comentarii în plus sunt de prisos. Trebuie să existe voința politică de a pune în valoare factorul cel mai abundent și creativ pe care-l avem. Iar această problemă prioritară - poate o prioritate absolută pentru a depăși marasmul în care ne zbatem - nu este (de fapt, nu a fost niciodată) de competența unui singur minister sau a două-trei ministere, ci este o problemă politică în soluționarea căreia este necesar să se implice întregul guvern, toate structurile sale sociale, toți actorii sociali, cu atât mai mult cu cât există și sprijin extern în acest sens.

7.2. Efecte economice contradictorii

Chiar dacă ne cantonăm doar la analiza mai de detaliu a unor efecte economice, ipoteza asupra multitudinii și conexiunilor nu se schimbă. În plus - așa cum am mai arătat în studiul nostru - fiecare dintre aceste efecte se manifestă pe termen scurt, mediu și lung. Au însemnate efecte de antrenare, cu intensitate diferită, răspunzând unor priorități, la rândul lor, variate. Mai mult, unele dintre aceste efecte se întâlnesc, se intersectează, rezultatul final fiind sau trebuind să fie creșterea economică sustenabilă și umană (**schema nr. 1**).

Care sunt deci efectele migrației externe, așa cum apar ele din schema prezentată. Vom încerca o sumară lămurire a acestora, ca și surprinderea unor dileme și/sau paradoxuri pentru cele două grupe de țări: țări de plecare, țări de origine și, respectiv, țări de primire, gazdă (care nu totdeauna corespunde cu țara **țintă**, aceasta presupunând uneori un traseu mai lung, traversând mai multe țări). Efectele le vom privi în două ipostaze: A) **stoc** al migrației externe (partea stângă a schemei) și B) **fluxuri** ale migrației externe (dreapta schemei).

În ambele cazuri, efectele se manifestă pe trei **paliere** pe care îndrăznim să le denumim **primare, secundare, terțiare** (sau efecte de ordinul I, II, III).

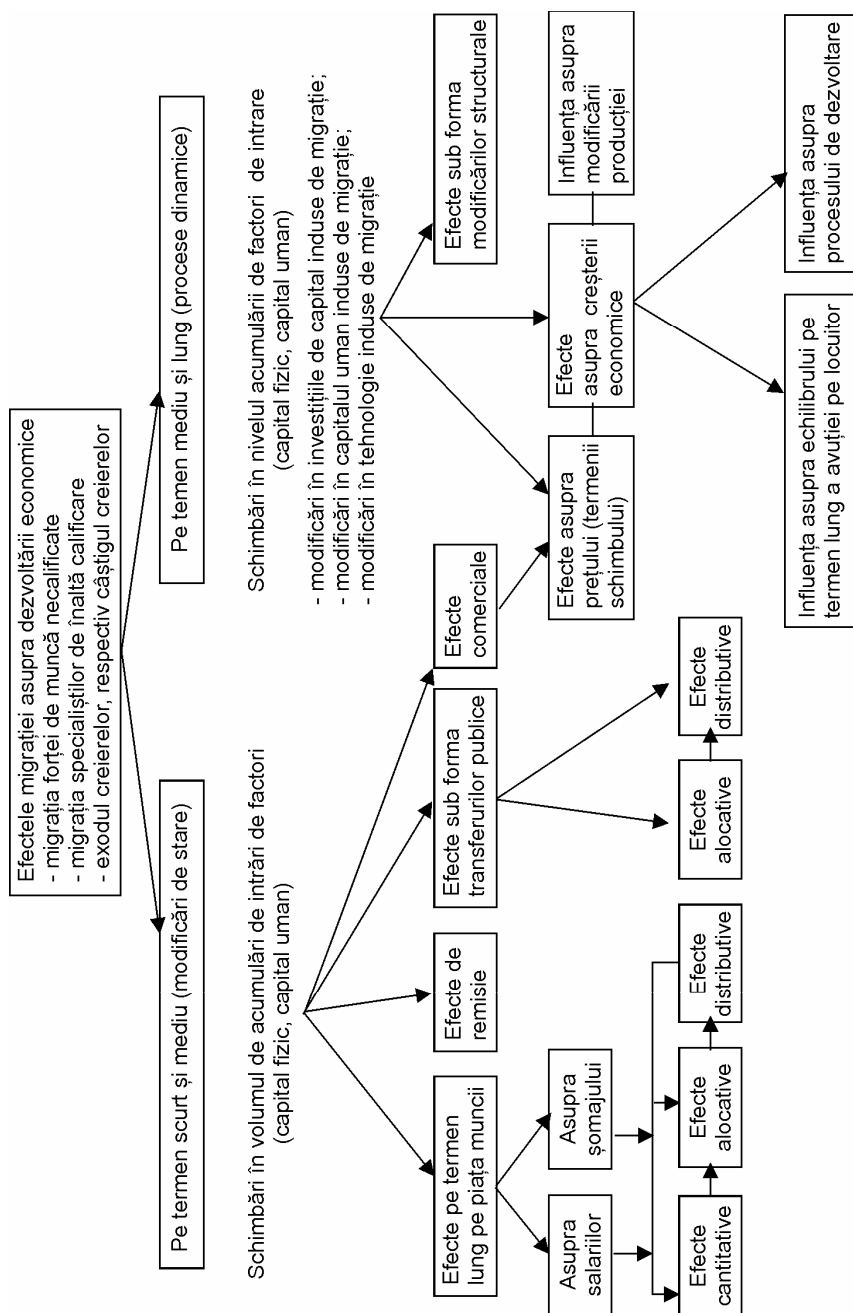
A. În ce privește stocul de populație migrantă, principalele efecte sunt:

I. În faza primară:

a) Schimbări în volumul **acumulării** prin intrarea de noi factori de producție și, respectiv, plecarea acestora. Este vorba, de capital fizic, cât mai ales, în cazul nostru, de **capital uman**. Astfel, la început (faza I), țările care **exportă capital uman** fizic pierd o parte a acestuia, pe care o cedează voit sau nu, gratuit sau cu cost subevaluat, țărilor importatoare. În acest fel, poate fi o **pierdere netă** de **capital uman, de competență** pentru țara de plecare pentru care țara respectivă (statul, familia, individul) a făcut investiții ale căror roade se vor manifesta și culege în **țara importatoare**, reflectându-se în rata de creștere economică și calitatea acesteia, în acoperirea unor deficite de calificări, în sporirea veniturilor globale și individuale. Sub aspect pur **economic**, aici apare un **paradox**: investiția în factorul uman este făcută de o țară, iar beneficiile revin, de regulă, **gratuit** altei țări. Sigur că termenul de gratuit poate să pară prea dur, având în vedere cel puțin faptul că o **investiție de adaptare/dezvoltare** face și țara gazdă, iar Internetul, în mod virtual, apropie oamenii și culturile, inclusiv organizaționale. Dar oricum, țara gazdă câștigă mai mult pe termen scurt, mediu și chiar lung. Pe de altă parte, în plan individual, persoana migrantă beneficiază de un venit incomparabil mai mare decât cel pe care l-ar fi obținut în țară pentru o muncă de valoare egală.

Schema nr. 1

Migrația externă și dezvoltarea economică

Sursa: Straubharr Killian, *Don't go west! Thoughts on the Planned Transition Period on Labor Movement for EU Enlargement Candidates*. 2001 ([http: www.europe2002.org/in_peco_documentsStraubhaar2001.html](http://www.europe2002.org/in_peco_documentsStraubhaar2001.html)).

b) **Atenuarea vitezei de îmbătrânire demografică** a populației din **țările gazdă**, forța de muncă migrantă fiind o forță de muncă mai tânără, cu capacitate ridicată de a învăța, munci și adapta. Pe de altă parte, în **țările de plecare** procesul de îmbătrânire demografică se accentuează și pe calea migrației externe. Privit la nivel european, și acesta este dacă nu un **paradox**, cel puțin o dilemă, un factor într-o măsură mai mică decât se speră de reechilibrare demografică pentru piața internă a UE, dar dezechilibrant pentru piața muncii din țara care exportă forță de muncă, în care procesele de îmbătrânire demografică se accentuează în perioada de tranziție, la începutul căreia România beneficia de un anumit avans/avantaj.

II. În faza secundară:

Efectele în această fază se multiplică, raportându-se atât la aspecte **economice**, cât și **sociale**, și anume:

a) Efecte pe piața muncii, care privesc deopotrivă **ocuparea/șomajul și salariile**. În acest context, este de observat că **migrația externă**, pe ambele piețe ale muncii, fie din țara exportatoare, fie din cea importatoare, poate avea concomitent rol echilibrant, decongestionant, de reducere a gradului de încordare al acestor piețe ale muncii, a presiunii exercitate fie de oferta de forță de muncă în excedent, fie de cererea de forță de muncă deficitară în anumite segmente profesionale și de calificare sau regionale.

În **țările de plecare**, este evident faptul că migrația forței de muncă, controlată sau necontrolată, **reduce presiunea ofertei de forță de muncă** pe o piață a muncii marcată încă de disfuncționalități și rigidități. Rata relativ redusă de șomaj din România în anii 2001-2002 se explică, printre altele, și prin impactul migrației externe realizate în condiții mai avantajoase și protectoare decât înainte, ca urmare a acordurilor bilaterale încheiate cu diverse țări.

La aceasta, credem că am putea adăuga și câștigul profesional, plusul de competență pe care lucrătorii migranți care intră într-un alt mediu de muncă și se adaptează pot să le obțină. Acestea pot deveni elemente ale progresului în carieră utilizate la reîntoarcerea în țară.

În **țările de primire - gazdă** - efectele pot fi **contradictorii**. Pe de o parte, acoperă nevoile de forță de muncă din anumite profesii, calificări devenite de ani buni deficitare. Pe de altă parte, cu deosebire pentru muncile de complexitate mai redusă, se pun probleme de **recrutare, selecție**. Nu totdeauna și oricând - date fiind și diferențele de cultură organizațională, de mediu etc. - soluția folosirii lucrătorilor migranți este și cea mai bună, cu atât mai mult cu cât poate da naștere la stări conflictuale cu forța de muncă autohtonă care pleacă din activitate sau rămâne în șomaj, știut fiind faptul că, în cele mai multe cazuri, lucrătorii migranți sunt gata să accepte condiții de muncă și salarizare inferioare celor solicitate de cei autohtoni. Aceasta este una din dilemele care se depășește cu dificultate sau ar putea fi interpretată și ca un paradox, în condițiile în care în **țara de primire** există șomaj (șomeri) și locuri de muncă disponibile care - din rațiuni comporta-

mentale, de cost/competitivitate - sunt oferite forței de muncă venite din alte spații geografice.

b) **Efecte asupra salariilor.** Și în acest caz, fenomenele par a fi diferite pentru cele două grupe de țări.

Pentru țările de plecare, este bine cunoscut faptul că motivația migrației din țările din Europa Centrală și de Est, inclusiv România, este de departe economică: lipsa de locuri de muncă, dimensiunea mică a salariului pentru muncă sensibil egală cu cele din UE, diferențele de salarii descurajante, mari discrepante regionale, o politică de impozite și taxe asupra salariilor agresivă, descurajantă atât în ce privește performanța, cât și investiția pentru crearea de noi locuri de muncă. Încercările timide de reducere a fiscalității pe salarii nu conduc și nu pot conduce la rezultatele scontate atâta vreme cât o serie de probleme legate de ajustare structurală, de corupție, colectare a veniturilor, arierate, eșalonări/scutiri de datorii ale marilor consumatori de resurse trenează, mărindu-și volumul de la o guvernare la alta ca un bulgăre de zăpadă în rostogolire.

În general, este bine cunoscut faptul că **lucrătorii migranți**, cu deosebire migranții ilegali, dar nu numai, **acceptă condiții de muncă și salarizare sub baremurile acordate sau cerute de forța de muncă autohtonă.** Este explicabil un asemenea comportament, întrucât, într-o perioadă de câteva luni, obțin venituri cu mult superioare celor pe care le-ar fi putut obține în țară. Astfel, potrivit unui sondaj de opinie realizat de CURS în colaborare cu Societatea Academică Română, majoritatea celor care au lucrat temporar în străinătate după 1990 au în prezent o firmă sau o afacere proprie. Am putea spune că acumularea resurselor necesare inclusiv unei culturi antreprenoriale își spune cuvântul. Efectul benefic se resimte la scară locală, regională, societală și, evident, individuală. Dintr-o persoană fără loc de muncă sau cu un loc de muncă precar a devenit un om de afaceri care-și asigură pentru el și pentru familia lui un trai decent; la rândul lui, bugetul statului câștigă, nemaivorbind de faptul că se creează locuri de muncă.

În **țările-gazdă**, pentru angajator, salariile plătite lucrătorilor migranți - chiar și atunci când există acorduri bilaterale care includ clauza de tratament egal - sunt un mecanism important de reducere a costului salarial total și unitar, de sporire a competitivității pe seama reducerii masei salariilor. Este un avantaj care nu poate fi neglijat, în condițiile concurenței tot mai ascutite pe piețele externe și ale unei potențiale recesiuni induse de situația politică.

c) **Efectul de remisie, de transferare în țară a unor importante sume de bani în valută,** în parte, lucrătorilor migranți care lucrează în străinătate. Din această perspectivă, au un aport de seamă la sporirea rezervei valutare, la întreținerea familiei, susținerea consumului, relansarea cererii agregate pe piața internă, la creșterea economisirii și investițiilor. După unele estimări făcute pe baza informațiilor BNR, în anul 2002, valoarea remisiilor a fost de circa 2 miliarde dolari SUA (**anexa nr. 38**).

Aici este necesară o precizare: **sumele remise**, transferurile bănești nu sunt atât transferuri ale persoanelor emigrante (cu schimbarea domiciliului), ci mai ales ale celor **plecați temporar la muncă în străinătate.** De aceea, apreciem că

trebuie interpretate cu prudență, dacă nu în ceea ce privește volumul remisiilor intrate în țară, atunci în ce privește valoarea remisieii pe persoană.

Tocmai de aceea, făcând abstracție de această caracteristică care nu poate fi neglijată, ne concentrăm analiza în continuare asupra **impactului** fluxului de transferuri bănești asupra **contului curent** și, respectiv, asupra unor **indicatori macroeconomici**¹.

Tabelul nr. 4

**Fluxul de transferuri bănești (remisii). Impactul lor asupra deficitului
contului curent, 1990-2000**

Indicatorul	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Total remisii înregistrate (mil. dolari SUA)	102	69	122	116	234	392	613	662	858	722	1074
Deficitul contului curent în lipsa remisiilor (mil. dolari SUA)	-3.439	-1.081	-1.687	-1.290	-6.62	-2.166	-3.183	-3.000	-3.826	-3.732	-2.474
Deficitul contului curent în lipsa remisiilor (% PIB)	8,9	3,7	8,6	4,8	2,3	5,0	9,1	7,8	9,6	5,9	7,2

Sursa: Daniel Dăianu ș.a.; calculat pe baza datelor BNR.

Este evidentă, nici nu necesită prea multe comentarii, contribuția transferurilor (remisiilor) bănești ale celor care au lucrat în străinătate asupra contului curent. Dacă ne referim la anul 1990, de exemplu, deficitul ar fi fost mai mare cu 3.439 milioane dolari SUA, reprezentând 8,9% din PIB. În anul 2000, deficitul ar fi fost superior cu 2.474 milioane dolari SUA, ajungând la 7,2% din PIB.

Cât privește incidența asupra unor **indicatori macroeconomici**, aceasta este, de asemenea, semnificativă. Ne vom limita la prezentarea acestei influențe doar la nivelul anului **2000**, pentru care dispunem de date.

Tabelul nr. 5

**Transferuri (remisii), volum și relevanță pentru economia României,
în anul 2000**

Total (mil. dolari SUA)	În % din PIB	În % din export	În % din import	În % din fluxurile de investiții străine directe	În % din rezerva valutară*
1.074	3,7	10,4	8,9	100,8	44,3

* Fără rezerva de aur.

Sursa: Daniel Dăianu și alții (2001); calculat pe baza datelor BNR.

Cele aproape 1.080 milioane dolari SUA trimiși/aduși în țară de cei care au lucrat în străinătate au reprezentat 3,7% din PIB, 10,4% din export, 8,9% din

¹ În acest scop, vom folosi informațiile care circulă în literatura de specialitate.

import, 44,3% din rezerva valutară; au fost superioare cu 0,8 p.p. investițiilor străine directe. Acestea au o dinamică crescătoare comparativ cu 1998 (753 milioane dolari SUA, 7,9% din export, 5,8% din import). Dintre țările candidate din est, inclusiv cele invitate la integrare pentru anul 2004, pare că România (a doua țară ca mărime), urmată de Polonia, înregistrează din migrarea externă pentru muncă influențele cele mai mari asupra unor indicatori macroeconomici relevanți.

În anul 2002, efectul remisiilor - având în vedere sporirea numărului de persoane care au plecat, în baza acordurilor/convențiilor individuale, la muncă în străinătate, în condiții de mai bună protecție și securitate a muncii, pe perioade ce merg de la 3 luni la 2 ani și chiar mai mult - respectiv suma totală a remisiilor se situează în jur de 2.000 milioane dolari SUA. Ca atare, impactul asupra indicatorilor macroeconomici, a vieții familiei, a consumului și cererii pe piața internă sunt fără îndoială superioare.

Aceste influențe favorabile nu trebuie, în opinia noastră, să transforme România într-o **mare exportatoare de forță de muncă**. Soluția problemei ocupării forței de muncă - în consens cu liniile directoare ale strategiei europene a ocupării - trebuie căutată și găsită în interiorul țării, concomitent cu pregătirea condițiilor necesare pentru **libera circulație a lucrătorilor români**, în perspectiva anilor 2010-2012, dacă luăm în considerare actuala poziție și documentele recente ale UE (Copenhaga, 2002).

d) **Efectul de transfer public**. Acesta reprezintă o zonă fragilă, cu efect global, regional și local asupra bugetelor respective. În funcție de legislația în vigoare în țara-gazdă sau/și de prevederile din acordurile/convențiile bilaterale între state sau organisme specializate, va induce, cel mai probabil în țara de plecare, o anumită reducere a volumului **transferurilor pentru securitate socială** (prestațiilor) **publice**, ca urmare a diminuării numărului de contribuabili.

III. **Faza a III-a** - și ultima - este rezultanta efectelor combinate și cumulate ale celor din fazele anterioare. Ca și acestea, va avea intensități diferite pe zone, localități, regiuni, în directă legătură cu numărul celor plecați și volumul remisiilor. În principal, aceste efecte cumulate îmbracă trei forme:

a) **cantitative** - ca volum și valoare, după caz;

b) **alocative** sub diverse aspecte, dintre care patru ni se par cele mai relevante: ale (re)alocării forței de muncă pe teritoriu, profesii, calificări; ale investițiilor și de aici, ale localizării/delocalizării unor activități producătoare de bunuri și servicii; ale veniturilor la nivelul familiilor în care cel puțin un membru lucrează temporar în străinătate; ale modelului și cheltuielilor de consum;

c) din efectul alocativ, în strânsă legătură cu el, derivă la nivelul diferitelor comunități și între comunități efectul **(re)distributiv**. Acesta se referă, în speță: la formarea, dimensiunea și raporturile relative de salarii; la întărirea capacității de economisire, a funcției de investire - care devine un atribut al deținătorului de capital; la crearea de noi locuri de muncă.

B. Cât privește efectele induse de dinamica proceselor migratorii asupra dezvoltării economice, sunt de remarcat două caracteristici. **Prima** dintre acestea este legată de faptul că, asemănător stocului migrației, prima **zonă de influență** este cea a acumulării, respectiv sporirea inputului de factori concomitent cu mo-

dificarea calitativă a acestora. **A doua** - și poate cea mai semnificativă - privește ansamblul efectelor pozitive, dependent de structura migrației capitalului uman. Dacă predominant ca valoare a competențelor este "exodul de creiere", este evident cine pierde și cine câștigă pe termen lung. Dar care sunt principalele incidente?

a) deplasări în volumul, structura și calitatea **acumulării**, prin noi inputuri de factori de producție, între aceștia, alături de capitalul fizic, un loc de primă mărime deținând **capitalul uman** și cel **tehnologic**;

b) de aici modificări **structurale** (palierul II) în ce privește **producția** (localizări avantajoase pentru țările gazdă și delocalizări dezavantajoase pentru țările de plecare); cu deosebire pentru populația rămasă, există riscul dispariției unor activități și al pierderii locului de muncă mai ales pe termen scurt. De aici nevoia de acompaniament social (AS), cuplată cu politici de susținere a creării de locuri de muncă, de reconversie, de mobilitate ș.a.;

c) efecte asupra **creșterii economice** rezultate din noua alocare și noul nivel de competitivitate realizat; efectul se resimte mai ales în țările importatoare de forță de muncă și numai după un timp și în anumite condiții în cele exportatoare de capital uman;

d) în termeni de schimb, se produc modificări ale prețurilor relative, de regulă favorabile economiilor mai puternice, competitive;

e) în fine, efectul creșterii economice (al ratei de creștere) se transmite, în ultimă instanță, asupra:

- stării de echilibru și al avuției/locuitor, înainte de toate în țările de primire și doar în plan secund și în cele de plecare, evident, având în vedere și punctul de start. Există întrunite condițiile ca diferențele de dezvoltare să sporească, și nu să se reducă;
- incidența asupra dezvoltării umane durabile. Procesul poate avea loc în ambele grupe de țări, dar, fără nici un dubiu, în proporții și cu viteze diferite, chiar dacă noua economie și globalizarea permit, cel puțin teoretic, o diseminare mai rapidă a noilor cuceriri ale științei și tehnicii, unele dintre acestea adresându-se unei mase tot mai mari de oameni, după cum același cuplaj poate conduce și la noi segmentări.

Pe termen lung și foarte lung, deși are o largă circulație sloganul că pierderile inițiale vor fi recuperate prin avantaje viitoare, în ceea ce privește efectele migrației externe, acesta nu este suficient de clar și convingător. Apare și aici un **paradox** sau poate un **cerc vicios**, care comportă riscuri mari mai ales pentru țările mai puțin dezvoltate care exportă forță de muncă. S-ar putea ca pentru acestea perioada de preaderare să nu fie prea fastă sub aspectul dezvoltării, formării, menținerii și folosirii capitalului uman pentru dezvoltarea propriei țări, pentru atenuarea diferențelor de dezvoltare, iar riscurile vor apărea ceva mai târziu, atât în plan economic, cât și uman și social.

Realitatea este însă mai crudă. Mișcarea migratorie externă este un proces cu dublu tăiș, contradictoriu prin natura sa pentru țările implicate în acest proces. Poate fi și este în prezent, pentru cele 15 țări membre ale UE, în care libera circulație este un fapt împlinit, un mecanism de convergență și complementaritate

a economiilor integrate, de întărire a funcționalității pieței interne. Și, de ce nu, la nivelul dezbaterilor academice, nu ar putea îndeplini aceeași funcție și pentru țările candidate? După experiențele de până acum, din multe și variate rațiuni de natură diferită, între care interesele economice și politice la un moment dat se situează pe primul plan, efectul de complementaritate cu țările candidate abia este căutat și se va realiza - dacă se va realiza - într-o perspectivă mai îndepărtată. Cea mai lesnicioasă cale de evitare a unor riscuri nedorite ar fi căutarea convergenței acolo unde complementaritatea se dovedește o utopie.

Pe de altă parte, procesele migrării externe, mai ales dacă depășesc un anumit prag considerat optim și acceptabil pentru ambele grupe de țări, dimpotrivă, pe calea pierderii de capital uman, a unei investiții ale căror rezultate urmează să fie culese, pot atrage după ele încetinirea dezvoltării, adâncirea segmentării și diferențelor în interiorul și exteriorul țării de origine, de plecare. Iar comportamentul **selectiv** (explicabil) și **discriminatoriu** (inexplicabil, nesusținut de normele juridice și directivele UE) al angajatorilor vine și accentuează acest proces, "pune bomboana pe colivă".

Acestea sunt unele din rațiunile pentru care migrarea externă controlată și necontrolată trebuie analizată în toată complexitatea sa, încercând - ce-i drept, este greu, întrucât cererea de forță de muncă se formează pe o altă piață - să găsim **zone de complementaritate** ocupațional-profesionale în care toți cei implicați să câștige. Țările sărace vor deveni tot mai sărace, formând periferia, iar cele mai bogate tot mai bogate, risipind bogăția. Capacitatea mai redusă de ocupare (*employability*) a țărilor candidate comparativ cu cea din țările membre ale UE devine un handicap și un risc pentru acestea în pregătirea pentru aderare. În relația est-vest, sub aspectul migrației forței de muncă înalt calificate, relevant apare faptul că cei mai puțin dezvoltați îi ajută pe cei dezvoltați, contribuie efectiv la prosperitatea vestului. Întrebarea care se pune și care cere un răspuns este următoarea: cine pe cine ajută?, cu ce costuri financiare și umane și cum?

Răspunsul este subînțeles, tulburător, dacă nu chiar cutremurător pentru viitor. Soluția: pregătirea atentă pentru aderare, ceea ce implică și negocierea temeinică a tuturor dosarelor, inclusiv a dosarului privind "libera circulație a persoanelor și lucrătorilor".

Probleme se pun și pentru țările-gazdă, de destinație. Îmbătrânirea demografică de care am amintit nu se poate soluționa decât parțial prin imigrație, dacă dificultățile de **recrutare** și **selecție** se mențin.

O altă problemă importantă pentru libera circulație a forței de muncă - circumscrisă compatibilizării și recunoașterii competențelor - este cea lingvistică. **Cunoașterea limbii** țării în care urmează să lucrezi este un plus important în procesul de selecție și funcționare a relațiilor umane. Această condiție este foarte fermă pentru Germania și nu numai. După cum se pun probleme de calificare și recunoaștere a calificării, de vechime în profesia, meseria respectivă.

7.3. Concluzii. Întrebări

1. După 1989, ca urmare directă a eliminării restricțiilor privind emigrarea și mișcarea migratorie temporară pentru muncă, a "liberalizării migrației amânate" și a

deschiderii, poate premature, a frontierelor, dimensiunile, sensurile, intensitatea mișcării migratorii externe s-au schimbat brusc. Acest lucru a condus la externalități și internalități simultan pozitive și negative, cel puțin pe termen scurt și mediu.

2. România a devenit concomitent parțial o țară de **imigrație temporară**, cu caracter tranzitoriu pentru persoane care foloseau teritoriul României doar ca "o bază de lansare" spre alte spații geografice, în special spre țările vest-europene și se înscriau pe sensul est → vest, sud → est → vest; parțial o țară de imigrare (!) pentru cetățenii români emigranți în perioadele anterioare, care se întorceau "acasă". Într-un anumit sens, poate fi asociată unei imigrații de **revenire definitive**. În fine, tot în cadrul mișcării migratorii externe se încadrează localizarea în România a unor firme străine sau a unora cu participare străină care, în mod firesc, au atras și migrarea unor lucrători străini, de la manageri până la muncitori. Oricum, fără a dispune de o statistică, apreciem că numărul acestora este în creștere. Facem aici abstracție de personalul misiunilor diplomatice sau consulare, al organismelor internaționale rezidente în România, ca și de diferiți consultanți, experți fie ei guvernamentali, fie implicați în diferite proiecte de cercetare sau guvernamentale.

Cel puțin la începutul anilor '90, România a fost și o țară de puternică **emigrație**. Este adevărat că fluxurile migratorii de acest gen au fost în scădere, iar efectul demografic, de asemenea.

Așadar, în sinteză, mobilitatea internațională a persoanelor și lucrătorilor a îmbrăcat, în principal, următoarele forme:

a) emigrație - plecare definitivă din țară, cu sau fără păstrarea cetățeniei române;

b) migrație temporară cu caracter circulatoriu pentru muncă, care, la rândul ei, poate îmbrăca forma de imigrație, de migrație externă temporară, caracteristica **definitorie** acestora fiind deplasarea pentru muncă, fără schimbarea locului de rezidență; aceasta este realizată fie pe bază de **acorduri bilaterale** între țări, fie ca rezultat al localizării în România a unor activități ale unor companii străine.

3. Potențialul migrator extern al României - în ciuda unor scenarii adesea tulburătoare, dacă nu catastrofice - judecând prin prisma datelor și a tendințelor deja cristalizate, cu o marjă importantă de stabilitate, este relativ redus: numărul **emigranților** după explozia din anii 1990/1991 tinde să scadă, cu ușoare oscilații, de la un an la altul, iar soldul migratoriu extern tinde să scadă puternic de la -86,8 mii de persoane în 1990 la mai puțin de -5,6 mii de persoane în 1998, continuând să scadă, tinzând a deveni nulă (Dorel Gheorghiu, 2000).

În schimb, **migrația pentru muncă** în străinătate a sporit, tinzând - pe măsură ce se creează un cadru instituțional propice - să crească. Fiind vorba de o mișcare temporară - cu durată ce poate merge de la câteva luni până la câțiva ani - și circulatorie, totodată cu posibilități de revenire, este metodologic dificil de a măsura proporțiile unor asemenea mișcări. După unele estimări care nu par a fi exagerate, această formă de migrație ar cuprinde anual circa 100-150 mii de persoane care lucrează în principal în țările UE și în Israel, dar și în SUA, Canada, Australia.

Migrația externă necontrolată pare să aibă proporții mai mari. Riscăm o estimare potrivit căreia stocul acestora s-ar putea ridica la 400 sau chiar 5-600 mii de persoane, cele mai multe dintre acestea cu calificări și niveluri de instruire mai reduse, însoțite, cel mai adesea, de membrii familiei. În fapt, aceștia fac și **obiectul remisiilor de persoane către România** din țările în care au emigrat. Există și acorduri bilaterale în acest sens (Germania, Franța, Israel), concomitent cu măsurile din legislația românească care vizează minimizarea fluxurilor migratorii externe necontrolate.

4. Există importante diferențe regionale în ce privește emigrația, imigrația și mișcarea migratorie pentru muncă, după cum există diferențe apreciabile în ce privește localizarea migrației pentru muncă, cea mai mare parte a acesteia concentrându-se în București și în partea de vest a țării.

5. În ce privește fluxurile **migratorii** spre România, s-a produs, de asemenea, o modificare. Dacă imediat după 1990 și o lungă perioadă după aceea principalul flux venea dinspre N-E spre centru (București) sau spre vest, în ultimul timp fluxul principal vine dinspre sud-est (Bulgaria, Turcia) circa 49%, cel dinspre N-E (dinspre spațiul ex-sovietic, asiatic și african) fiind în jur de 43%, restul venind direct din nord spre vest (Ucraina), județele din nordul țării cu tendințe de deplasare spre vest (Ungaria, Austria etc.).

6. S-au făcut însemnate progrese instituționale cu deosebire după anul 2000. În ansamblu, acestea - chiar dacă locuri goale mai sunt - vizează pregătirea României în perioada de preaderare pentru a putea să-și asume după aderare și din perspectiva liberei circulații a forței de muncă răspunderile care-i revin ca țară membră. Deși în acest domeniu România **nu** a solicitat o perioadă tranzitorie, CE consideră că aceasta va avea o durată de **minimum 2 ani și maximum 5 ani** după aderare (*Raport Regulier*, 2002).

7. Întrebarea fundamentală care frământă mediul academic, de afaceri și guvernamental este dacă România ar trebui să devină o **țară exportatoare de forță de muncă, înainte de toate, de creiere**. Răspunsul nu este ușor de găsit atâta vreme cât mediul economic și social intern nu va deveni mai sănătos și mai performant, mai amiabil, mai echitabil. Egalitatea în fața legii, egalitatea de oportunități și tratament nu vor deveni valori, norme de conviețuire socială, atâta vreme cât corupția nu va fi strangulată, atâta vreme cât acquis-ul comunitar preluat și transpus nu va fi aplicat. România, care dispune de un însemnat potențial de muncă (circa 15 milioane de persoane în vârstă de 15-64 de ani), trebuie să-și concentreze preocupările, eforturile investiționale spre crearea de locuri de muncă de bună calitate, pentru forță de muncă performantă, cu calificări înalte, comparabile cu cele din UE. **Competitivitatea de piață** de care vorbesc atât de mult economiștii trebuie să apară și să se manifeste și pe **piața educației și a formării profesionale continue**, poate una dintre cele mai extinse piețe. În plus, cooperarea cu românii care lucrează în străinătate poate fi un puternic impuls în direcția performanței, iar sistemul de educație în reformare ar trebui să fie mult mai orientat spre noile tehnologii ale informației și comunicațiilor, educația și formarea profesională pe tot parcursul vieții (life-long learning, LLL) să devină, în fapt, prioritate a politicii educaționale.

Iată de ce pregătirea pentru integrare și din perspectiva competitivității pe piața internă a UE implică cu necesitate continuarea eforturilor în câteva direcții esențiale:

- compatibilizarea conținuturilor (curricula) învățării pe tot parcursul vieții (atenție la componenta lingvistică);
- “redescoperirea” dorinței, a impulsului de a învăța continuu;
- sporirea responsabilității companiilor în ceea ce privește reconversia profesională și ocuparea;
- continuarea negocierilor și realizarea de înțelegeri în ce privește recunoașterea și echivalarea studiilor, ca și transferul unor drepturi sociale.

Atenția și acțiunile de pregătire a potențialilor funcționari internaționali este un început bun, dar este limitat, marcat de nonselectivitate pe bază de competență, și este oricum prea puțin în raport cu sarcinile și răspunderile pe care România trebuie să și le asume după aderare. Terenul lor de lucru nu va fi Bruxelles-ul, ci România. Numai prin educație continuă, atent focalizată pe nevoi mai ales complementare, aportul României dintr-unul cantitativ va deveni unul calitativ, performant. Iar performanțele interne se vor găsi în performanțe ale UE. Altfel, riscăm să rămânem doar un membru al UE de ordinul al II-lea, situat nu doar geografic la periferia UE (granița de est), ci și din punctul de vedere al capacității de asumare a obligațiilor ce revin țărilor membre ale UE.

Altă problemă-întrebare este de ordin metodologic, statistic, de cooperare și colaborare intra și interinstituțională. Este vorba, pe de o parte, de **instrumentarul metodologic**, de **colectare, prelucrare și difuzare a informațiilor** într-o concepție i-aș spune integrată - demo-economico-educational-socială. Pe de altă parte - subliniem separat această dimensiune, deși este cuprinsă și în prima - este nevoie de cunoașterea numărului de imigranți și de a face distincția necesară, de fond, între **imigranți și repatriați**.

Problemele la care ne-am referit și altele care se regăsesc în acțiuni inițiate de MMSS și ANOFM (PNAO) (sporirea ponderii măsurilor active, o serie de noi legi, Codul muncii, programe de măsuri active etc.) sunt destinate a întări **capacitatea serviciului public de ocupare**, astfel încât, după aderare, să poată participa cu succes la SERVICES EUROPEENS DE L'EMPLOI (EURES). Oricum, întreaga problematică a liberei circulații a forței de muncă se leagă intim de SEO, PNAO, ca instrumente de pregătire a aderării - care nu intră doar în competența unui minister sau a altuia, ci a guvernului în ansamblul său, cu atât mai mult cu cât președinția greacă a UE a inițiat acțiuni pentru elaborarea celei de a doua strategii europene pentru ocupare (2003-2008), a PNAO anuale ale fiecărei țări, astfel încât obiectivele stabilite la Lisabona (în martie 2000) să devină realitate atât în ce privește competitivitatea, societatea cunoașterii și informației, cât și în ce privește ocuparea, egalitatea de șanse și tratament, justiția socială, pe scurt, întărirea - prin educație de calitate, muncă performantă, competitivitate, distribuție performantă și dreaptă totodată - a coeziunii sociale a Uniunii Europene largite.

Există evident și riscuri, mari purtători de furtuni distrugătoare care ar putea îndepărta atingerea țărilor amintite. Dar să sperăm că rațiunea, ca de fiecare dată, va fi învingătoare, iar dezvoltarea umană durabilă - o realitate pentru generațiile care vin.

ANEXE

Anexa nr. 1

Populația pe grupe de vârstă la 1 iulie, 1970-2000

- persoane -

Anii	Total populație	Grupe de vârstă				
		sub 15 ani	15-24 ani	25-49 ani	50-59 ani	peste 60 ani
1970	20.252.541	5.251.891	3.309.333	7.197.325	1.815.185	2.678.807
1971	20.469.658	5.247.889	3.436.821	7.201.554	1.817.870	2.765.524
1972	20.662.648	5.248.746	3.530.676	7.204.667	1.835.266	2.843.293
1973	20.827.525	5.248.277	3.601.109	7.207.397	1.861.297	2.909.445
1974	21.028.841	5.284.384	3.611.958	7.242.423	1.904.648	2.985.428
1975	21.445.698	5.445.329	3.534.115	7.344.921	2.085.521	3.035.812
1976	21.445.698	5.445.329	3.534.115	7.344.921	2.085.521	3.035.812
1977	21.657.569	5.560.308	3.469.044	7.387.714	2.232.430	3.008.073
1978	21.854.622	5.681.050	3.391.652	7.424.395	2.408.962	2.948.563
1979	22.048.305	5.811.521	3.309.949	7.486.892	2.533.970	2.905.973
1980	22.201.387	5.921.713	3.185.539	7.553.861	2.597.774	2.942.500
1981	22.352.635	6.030.605	3.069.352	7.602.694	2.664.252	2.985.732
1982	22.477.703	6.069.248	3.006.501	7.640.471	2.707.395	3.054.088
1983	22.553.074	5.814.259	3.204.924	7.674.400	2.737.144	3.122.347
1984	22.624.505	5.674.393	3.314.630	7.692.242	2.751.371	3.191.869
1985	22.724.836	5.602.637	3.408.037	7.690.931	2.762.093	3.261.138
1986	22.823.479	5.552.912	3.476.889	7.670.026	2.779.006	3.344.646
1987	22.940.430	5.553.854	3.554.884	7.629.752	2.793.445	3.408.495
1988	23.053.552	5.553.848	3.639.884	7.572.979	2.802.251	3.484.590
1989	23.151.564	5.527.531	3.737.382	7.526.262	2.804.955	3.555.434
1990	23.206.720	5.468.676	3.853.479	7.457.165	2.794.434	3.632.966
1991	23.185.084	5.328.833	3.974.870	7.442.216	2.730.385	3.708.780
1992	22.788.969	5.102.253	3.993.599	7.250.853	2.664.111	3.778.153
1993	22.755.260	4.947.467	3.847.770	7.521.014	2.596.492	3.842.517
1994	22.730.622	4.802.763	3.801.043	7.680.926	2.544.533	3.901.357
1995	22.680.951	4.644.441	3.785.274	7.815.912	2.474.355	3.960.969
1996	22.607.620	4.499.749	3.797.047	7.892.637	2.409.021	4.009.166
1997	22.545.925	4.375.793	3.792.500	7.948.734	2.360.398	4.068.500
1998	22.502.803	4.300.170	3.750.234	8.011.757	2.320.073	4.120.569
1999	22.458.022	4.214.951	3.680.716	8.055.280	2.342.524	4.164.551
2000	22.435.205	4.098.080	3.617.215	8.116.633	2.383.227	4.220.050

Sursa: Calcule realizate pe baza informațiilor din Anuarul demografic al României, 2001, INS, București, 2001.

Anexa nr. 2

Structura populației pe grupe de vârstă la 1 iulie

Total populație =100%

Anii	Grupe de vârstă				
	sub 15 ani	15-24 ani	25-49 ani	50-59 ani	60 ani și peste
1970	25,9	16,3	35,5	9,0	13,2
1971	25,6	16,8	35,2	8,9	13,5
1972	25,4	17,1	34,9	8,9	13,8
1973	25,2	17,3	34,6	8,9	14,0
1974	25,1	17,2	34,4	9,1	14,2
1975	25,4	16,5	34,2	9,7	14,2
1976	25,4	16,5	34,2	9,7	14,2
1977	25,7	16,0	34,1	10,3	13,9
1978	26,0	15,5	34,0	11,0	13,5
1979	26,4	15,0	34,0	11,5	13,2
1980	26,7	14,3	34,0	11,7	13,3
1981	27,0	13,7	34,0	11,9	13,4
1982	27,0	13,4	34,0	12,0	13,6
1983	25,8	14,2	34,0	12,1	13,8
1984	25,1	14,7	34,0	12,2	14,1
1985	24,7	15,0	33,8	12,2	14,4
1986	24,3	15,2	33,6	12,2	14,7
1987	24,2	15,5	33,3	12,2	14,9
1988	24,1	15,8	32,8	12,2	15,1
1989	23,9	16,1	32,5	12,1	15,4
1990	23,6	16,6	32,1	12,0	15,7
1991	23,0	17,1	32,1	11,8	16,0
1992	22,4	17,5	31,8	11,7	16,6
1993	21,7	16,9	33,1	11,4	16,9
1994	21,1	16,7	33,8	11,2	17,2
1995	20,5	16,7	34,5	10,9	17,5
1996	19,9	16,8	34,9	10,7	17,7
1997	19,4	16,8	35,3	10,5	18,0
1998	19,1	16,7	35,6	10,3	18,3
1999	18,8	16,4	35,9	10,4	18,5
2000	18,3	16,1	36,2	10,6	18,8

Sursa: Calcule realizate pe baza informațiilor din Anuarul demografic al României, 2001, INS, București, 2001.

Evoluția numărului de migranți

Anii	Persoane
1970	293.337
1971	310.946
1972	338.150
1973	375.107
1974	375.094
1975	299.413
1976	346.140
1977	343.366
1978	353.466
1979	317.394
1980	333.884
1981	324.852
1982	300.128
1983	253.892
1984	231.422
1985	196.058
1986	238.505
1987	199.555
1988	208.658
1989	192.900
1990	786.471
1991	262.903
1992	293.182
1993	240.231
1994	266.745
1995	289.491
1996	292.879
1997	302.579
1998	276.154
1999	275.699
2000	244.507

Sursa: Anuarul demografic al României, INS, București, 2001.

Anexa nr. 4

Intensitatea migrației* pe grupe de vârstă

- ‰ -

Anii	Total	Grupa de vârstă(ani)										
		Sub 15 ani	15-19 ani	20-24 ani	25-29 ani	30-34 ani	35-39 ani	40-44 ani	45-49 ani	50-54 ani	55-59 ani	60 și peste
1970	14,5	7,8	20,7	44,1	34,2	21,6	14,1	10	7	6,3	6,1	5,1
1971	15,2	8,9	20,4	45,7	36	22	14,5	10,5	7,4	6,5	6,5	5,3
1972	16,4	12,1	20,3	48,2	37,1	22,4	14,3	10,4	7,6	6,6	6,8	5,3
1973	18	13,5	19,5	53,4	45,1	26,4	15,9	10,9	7,7	6,4	6,1	5,2
1974	17,8	13,2	19	54,5	46,4	25,3	15,1	10,3	7,5	6,2	5,8	4,9
1975	14,1	11,3	14,9	41,8	36,7	19,5	11,7	8	5,8	4,6	4,3	3,4
1976	16,1	12,6	16,1	48,3	44,7	22,6	13,3	8,9	6,4	4,9	4,3	3,2
1977	15,9	12,1	15	47,4	44,1	22,7	13,3	8,6	6,3	5,1	4,4	3,2
1978	16,2	12,3	15	49,1	43,9	22,7	13,4	9,3	6,6	5,4	4,3	3,5
1979	14,4	9,7	13,5	47,3	41,1	20,9	11,7	8	5,6	4,5	3,6	2,6
1980	15	10,2	13,8	50,6	43,6	21,8	12,1	8,1	5,7	4,5	3,8	2,7
1981	14,5	8,8	14,1	52	43,6	21,5	11,1	7,7	5,5	4,4	3,5	2,8
1982	13,4	7,6	13,8	48,5	40,4	20,2	11	7,4	5,2	4,2	3,3	2,5
1983	11,3	7,3	10,9	41	33,4	16,9	9,5	6	4,1	3,2	2,7	2
1984	10,2	7,4	9,3	37	29,8	15,6	8,7	5,3	3,7	2,9	2,4	1,8
1985	8,6	6,1	8	32	25,5	13,2	7,6	4,7	3,1	2,5	2,2	1,6
1986	10,4	12,3	8,3	32,4	27,6	15,2	8,7	4,9	3,2	2,6	2,1	1,5
1987	8,7	9,2	7,5	28,8	23,9	12,6	7,1	4,3	2,9	2,3	1,9	1,4
1988	9,1	9,8	7,5	26,5	24,9	13,3	7,5	4,7	3,1	2,5	2	1,5
1989	8,3	8,8	6,4	23,9	23,8	12,8	6,8	4,5	2,7	2,1	1,8	1,2
1990	33,9	35,9	24,1	65,4	95,5	67	36,3	24,2	16,2	11,8	9,7	5,9
1991	11,3	10,6	9,4	30,6	30,1	18	10,1	7,1	5	4,2	3,8	2,6
1992	12,9	11,4	9,2	32,5	34	22	12,7	9,2	6,8	5,8	5	4,1
1993	10,6	9,9	8,3	27	26,1	17,6	10,2	7,2	5,2	4,6	4	3,3
1994	11,7	12	9,1	28,3	28,8	20	11,4	7,8	5,7	4,6	4,1	3,2
1995	12,8	15	10,3	26,1	26,7	20,7	13,2	9,2	6,9	5,8	4,9	3,9
1996	13	13,5	10,7	25,3	27,3	21,3	13,8	10,1	8	6,7	6,1	4,7
1997	13,4	16,2	11,4	23,1	27,3	24,3	15,6	10,6	7,6	6,2	5,1	3,7
1998	12,3	13,1	11	22,6	25,7	20,5	13,5	9,9	7,6	6,6	5,4	3,9
1999	12,3	12,2	11,7	23,5	24,2	20,3	13,9	10,8	8,4	7,4	5,6	3,6
2000	10,9	10,6	9,6	19,7	20,4	17,7	12,7	10,6	8,3	7,4	5,7	3,6

*) Migranți la 1000 de locuitori din grupa de vârstă respectivă.

Sursa: Anuarul demografic al României, INS, București, 2001.

Structura populației migrante pe grupe de vârstă

Anii	Grupe de vârstă				
	sub 15 ani	15-24 ani	25-49 ani	50-59 ani	60 de ani și peste
1970	14,0	35,4	42,2	3,8	4,6
1971	15,0	35,5	40,9	3,8	4,7
1972	18,8	35,0	38,1	3,6	4,5
1973	18,9	34,4	39,5	3,1	4,1
1974	18,6	35,0	39,4	3,1	3,9
1975	20,2	33,9	39,5	3,0	3,5
1976	19,9	33,4	41,1	2,8	2,8
1977	19,6	32,6	41,8	3,1	2,8
1978	19,8	32,0	42,0	3,3	2,9
1979	17,8	33,7	43,0	3,2	2,4
1980	18,1	32,6	43,8	3,3	2,4
1981	16,3	33,1	44,8	3,3	2,5
1982	15,3	32,5	46,2	3,4	2,6
1983	16,6	32,0	45,7	3,2	2,4
1984	18,2	30,9	45,3	3,2	2,5
1985	17,3	31,2	45,5	3,3	2,6
1986	28,5	25,9	40,8	2,8	2,1
1987	25,6	28,1	41,0	3,0	2,4
1988	26,0	28,2	40,3	3,0	2,4
1989	25,2	29,1	40,6	2,8	2,3
1990	25,0	22,2	46,3	3,8	2,7
1991	21,5	31,0	39,6	4,1	3,7
1992	19,8	28,8	41,2	4,9	5,3
1993	20,4	27,8	42,0	4,6	5,3
1994	21,7	26,0	43,6	4,1	4,6
1995	24,1	23,4	42,5	4,5	5,4
1996	20,7	23,2	44,5	5,3	6,4
1997	23,4	21,7	45,6	4,4	4,9
1998	20,3	23,2	45,7	5,0	5,8
1999	18,6	24,1	46,3	5,5	5,5
2000	17,7	22,3	47,3	6,5	6,1

Sursa: Calcule realizate pe baza informațiilor din Anuarul demografic al României, 2001, INS, București, 2001.

Anexa nr. 6**Repartizarea pe perioade a fluxurilor migratorii ale populației în cadrul
fiecărei grupe de vârstă analizate***total pe categorii de vârstă = 100*

Perioade	Total migranți	Grupe de vârstă				
		sub 15 ani	15-24 ani	25-49 ani	50-59 ani	60 ani și peste
1970 - 1979	35,8	32,6	41,3	34,0	31,2	34,7
1980 - 1989	26,5	26,5	27,5	27,0	22,2	17,3
1990 - 2000	37,7	40,8	31,2	39,0	46,6	48,0
1970-2000	100	100	100	100	100	100

Sursa: Calcule realizate pe baza informațiilor din Anuarul demografic al României, 2001, INS, București, 2001.

Anexa nr. 7**Situația migrației interne pe sexe și categorii de vârstă, în anii 1970, 1973,
1989, 1990 și 2000**

Ani	Sexe	Sub 15 ani	15-9 ani	20-24 ani	25-29 ani	30-34 ani	35-39 ani	40-44 ani	45-49 ani	50-54 ani	55-59 ani	60 ani și peste
1970	Masculin	21.207	8.978	26.111	24.438	18.587	11.639	8.184	4.677	2.316	3.031	6.262
	Feminin	19.845	28.521	40.089	19.409	15.386	10.278	6.644	4.487	2.392	3.479	7.377
1973	Masculin	36.486	7.550	38.506	35.178	21.550	14.061	9.603	5.945	3.303	2.017	6.723
	Feminin	34.386	28.705	54.385	23.904	15.019	10.775	7.129	4.986	3.620	2.728	8.548
1989	Masculin	25.255	2.996	14.924	19.316	12.776	6.237	3.354	1.811	1.645	1.076	1.987
	Feminin	23.300	9.237	28.947	15.205	10.062	5.303	2.682	1.645	1.407	1.337	2.398
1990	Masculin	103.344	17.444	46.188	66.145	65.250	34.235	18.842	10.442	8.607	6.358	9.527
	Feminin	92.890	27.770	83.014	67.021	49.131	28.225	15.878	8.916	8.386	6.790	12.068
2000	Masculin	22.405	5.614	11.947	14.934	14.938	8.152	9.107	7.076	5.374	3.245	6.874
	Feminin	20.902	10.407	26.592	21.998	17.544	8.129	7.747	6.149	4.412	2.843	8.118

Sursa: Anuarul demografic al României, INS, București, 2001.

Populația pe sexe la 1 iulie

- persoane -

Anii	Total	Masculin	Feminin
1970	20.252.541	99.45.027	10.307.514
1971	20.469.658	10.056.431	10.413.227
1972	20.662.648	10.156.420	10.506.228
1973	20.827.525	10.243.280	10.584.245
1974	21.028.841	10.347.995	10.680.846
1975	21.245.103	10.460.119	10.784.984
1976	21.445.698	10.564.943	10.880.755
1977	21.657.569	10.677.731	10.979.838
1978	21.854.622	10.777.854	11.076.768
1979	22.048.305	10.875.027	11.173.278
1980	22.201.387	10.953.637	11.247.750
1981	22.352.635	11.029.625	11.323.010
1982	22.477.703	11.091.465	11.386.238
1983	22.553.074	11.128.723	11.424.351
1984	22.624.505	11.165.086	11.459.419
1985	22.724.836	11.214.313	11.510.523
1986	22.823.479	11.261.467	11.562.012
1987	22.940.430	11.319.082	11.621.348
1988	23.053.552	11.374.681	11.678.871
1989	23.151.564	11.422.472	11.729.092
1990	23.206.720	11.449.147	11.757.573
1991	23.185.084	11.435.286	11.749.798
1992	22.788.969	11.200.695	11.588.274
1993	22.755.260	11.176.390	11.578.870
1994	22.730.622	11.156.807	11.573.815
1995	22.680.951	11.123.977	11.556.974
1996	22.607.620	11.080.933	11.526.687
1997	22.545.925	11.041.414	11.504.511
1998	22.502.803	11.012.110	11.490.693
1999	22.458.022	10.984.529	11.473.493
2000	22.435.205	10.968.854	11.466.351

Sursa: Anuarul demografic al României, INS, București, 2001.

Anexa nr. 9

Structura populației migrante pe sexe

Ani	Total	Masculin		Feminin	
		nr. persoane	%	nr. persoane	%
1970	293.337	135.430	46,2	157.907	53,8
1973	375.107	180.922	48,2	194.185	51,8
1989	192.900	91.377	47,4	101.523	52,6
1990	786.471	386.382	49,1	400.089	50,9
2000	244.507	109.666	44,9	134.841	55,1

Sursa: Calcule realizate pe baza informațiilor din Anuarul demografic al României, 2001, INS, București, 2001.

Anexa nr. 10

Populația pe medii la 1 iulie

Anii	Urban		Rural	
	mii persoane	% din total	mii persoane	% din total
1970	7.465	36,9	12.788	63,1
1971	7.620	37,2	12.850	62,8
1972	7.777	37,6	12.886	62,4
1973	7.939	38,1	12.889	61,9
1974	8.143	38,7	12.886	61,3
1975	8.339	39,3	12.906	60,7
1976	8.556	39,9	12.890	60,1
1977	9.518	43,9	12.140	56,1
1978	9.779	44,7	12.076	55,3
1979	9.886	44,8	12.162	55,2
1980	10.172	45,8	12.029	54,2
1981	10.485	46,9	11.868	53,1
1982	10.872	48,4	11.606	51,6
1983	11.054	49,0	11.499	51,0
1984	11.142	49,2	11.483	50,8
1985	11.370	50,0	11.355	50,0
1986	11.540	50,6	11.283	49,4
1987	11.771	51,3	11.169	48,7
1988	11.962	51,9	11.092	48,1
1989	12.312	53,2	10.840	46,8
1990	12.609	54,3	10.598	45,7
1991	12.552	54,1	10.633	45,9
1992	12.367	54,3	10.422	45,7
1993	12.406	54,5	10.349	45,5
1994	12.428	54,7	10.303	45,3
1995	12.457	54,9	10.224	45,1
1996	12.411	54,9	10.197	45,1
1997	12.405	55,0	10.141	45,0
1998	12.348	54,9	10.155	45,1
1999	12.303	54,8	10.155	45,2
2000	12.244	54,6	10.191	45,4

Sursa: Calcule realizate pe baza informațiilor din Anuarul demografic al României, 2001, INS, București, 2001.

Anexa nr. 11

Structura fluxurilor migrației interne pe medii

total persoane migrante = 100%

Anii	Urban-urban	Rural - urban	Total stabiliți în urban	Urban - rural	Rural - rural	Total stabiliți în rural
1970	20,0	37,5	57,5	10,9	31,6	42,5
1971	19,0	41,4	60,4	9,8	29,8	39,6
1972	17,2	39,4	56,6	10,9	32,5	43,4
1973	17,2	42,7	59,9	10,4	29,7	40,1
1974	18,0	48,1	66,1	8,9	25,0	33,9
1975	15,8	45,1	60,9	9,9	29,1	39,1
1976	17,7	52,4	70,2	7,2	22,6	29,8
1977	17,5	54,6	72,2	7,1	20,7	27,8
1978	18,8	56,3	75,1	6,9	18,1	24,9
1979	19,9	60,8	80,7	5,4	13,9	19,3
1980	19,5	63,4	82,9	4,8	12,2	17,1
1981	19,0	65,3	84,3	4,5	11,2	15,7
1982	19,3	62,6	81,8	5,5	12,7	18,2
1983	20,0	61,4	81,4	5,4	13,2	18,6
1984	20,5	58,5	79,0	6,3	14,7	21,0
1985	20,0	57,4	77,5	6,5	16,1	22,5
1986	18,1	50,6	68,7	7,6	23,7	31,3
1987	19,1	53,1	72,2	7,0	20,7	27,8
1988	18,0	52,5	70,5	6,5	23,0	29,5
1989	19,2	55,4	74,6	6,4	18,9	25,4
1990	18,1	69,8	88,0	3,5	8,5	12,0
1991	20,2	50,3	70,5	10,1	19,4	29,5
1992	24,3	39,2	63,5	13,7	22,8	36,5
1993	25,4	35,0	60,4	14,6	25,0	39,6
1994	25,6	30,5	56,1	18,4	25,5	43,9
1995	26,1	25,1	51,2	20,8	28,0	48,8
1996	27,4	24,7	52,1	23,4	24,5	47,9
1997	25,0	22,6	47,6	26,8	25,6	52,4
1998	26,0	22,0	48,0	28,5	23,6	52,0
1999	26,5	21,0	47,6	30,7	21,7	52,4
2000	23,7	19,5	43,2	33,8	23,0	56,8

Sursa: Calcule realizate pe baza informațiilor din Anuarul demografic al României, 2001, INS, București, 2001.

Anexa nr.12

Structura populației ocupate pe sectoarele economiei naționale, 1970-2000

- % -

Sector	1970	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985
Primar	49,3	46,6	44,2	42,2	40	38,1	35,9	34,7	32,8	31	29,8	29,3	29	29,3	29,2	28,9
Secundar	30,8	32,8	34,5	36,1	37,7	38,7	40,2	41,5	42,5	43,8	43,8	43,8	44,2	44,3	44,2	44,5
Terțiar	19,9	20,6	21,3	21,7	22,3	23,2	23,9	23,8	24,7	25,2	26,4	26,9	26,8	26,4	26,6	26,6

- % -

Sector	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Primar	28,7	28,6	28,4	27,9	29,0	29,7	32,9	35,9	36,4	34,4	35,4	37,5	38,0	41,2	41,4
Secundar	44,7	44,8	44,7	45,1	43,5	39,9	37,1	35,8	34,4	33,6	34,3	32,0	30,7	28,4	27,3
Terțiar	26,6	26,6	26,9	27	27,5	30,4	30,0	28,3	29,2	32,0	30,3	30,5	31,3	30,4	31,3

Sursa: Calcule realizate pe baza informațiilor din Anuarul demografic al României, 2001, INS, București, 2001.

Anexa nr. 13**Soldul migratoriu net urban-rural***persoane*

Anii	SOLD urban-rural	Sosiți în urban din rural	Plecați din urban în rural	Indice sold 1970=100
1970	78.293	110.127	31.834	1,00
1971	98.232	128.765	30.533	1,25
1972	96.118	133.105	36.987	1,23
1973	121.372	160.197	38.825	1,55
1974	147.002	180.465	33.463	1,88
1975	105.366	135.028	29.662	1,35
1976	156.702	181.523	24.821	2,00
1977	163.121	187.636	24.515	2,08
1978	174.721	199.017	24.296	2,23
1979	175.920	193.039	17.119	2,25
1980	195.383	211.572	16.189	2,50
1981	197.614	212.130	14.516	2,52
1982	171.408	187.772	16.364	2,19
1983	142.091	155.818	13.727	1,81
1984	120.628	135.290	14.662	1,54
1985	99.859	112.563	12.704	1,28
1986	102.717	120.761	18.044	1,31
1987	91.983	106.035	14.052	1,17
1988	95.967	109.569	13.602	1,23
1989	94.494	106.932	12.438	1,21
1990	521.422	549.132	27.710	6,66
1991	105.789	132.360	26.571	1,35

Anii	SOLD urban-rural	Sosiți în urban din rural	Plecați din urban în rural	Indice sold 1970=100
1992	74.701	114.954	40.253	0,95
1993	48.910	84.063	35.153	0,62
1994	32.344	81.327	48.983	0,41
1995	12.500	72.710	60.210	0,16
1996	3.683	72.267	68.584	0,05
1997	-12.588	68.491	81.079	-0,16
1998	-17.998	60.620	78.618	-0,23
1999	-26.620	57.986	84.606	-0,34
2000	-34.938	47.693	82.631	-0,45

Sursa: Calcule realizate pe baza informațiilor din Anuarul demografic al României, 2001, INS, București, 2001.

Anexa nr. 14

Soldul migratoriu net* pe regiuni, în perioada 1970-2000

persoane

Regiunea	Soldul net migratoriu															
	1970	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985
Nord-Est	-10.605	-11.541	-11.425	-14.850	-16.202	-10.882	-18.328	-18.444	-19.802	-19.484	-20.590	-20.279	-18.389	-14.627	-13.724	-10.976
Sud-Est	344	-1.290	-2.064	-618	-807	-1.528	32	-765	-1.181	977	-671	-923	-860	-648	-2.750	-1.117
Sud	-2.539	-7.815	-7.674	-15.877	-16.164	-3.241	-3.333	-15.461	-15.507	-10.189	-12.396	-11.847	-10.433	-7.197	-7.872	-3.816
Sud-Vest	-1.958	-2.203	-1.331	-819	-1.723	-227	-3.115	-5.071	-5.399	-4.842	-5.164	-4.888	-3.954	-2.863	-2.340	-1.841
Vest	4.016	2.127	1.775	2.033	3.724	6.962	8.718	7.855	8.529	7.180	6.748	8.266	8.325	6.574	5.536	7.391
Nord-Vest	-1.724	-2.003	-1.417	-1.943	-2.165	-2.262	-4.389	-1.994	-2.474	-2.215	-1.570	-2208	-2.268	-1.952	-782	-1.539
Centru	-1.245	392	309	644	1.400	360	4.339	4.514	6.822	8.091	8.137	6.928	4.894	3.733	3.502	2.268
București	13.738	22.336	21.827	31.437	31.937	10.818	16.077	29.366	29.012	20.476	25.430	24.951	22.685	16.980	18.434	9.633

	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Nord-Est	-13.666	-12.199	-15.725	-11.973	-97.167	-19.851	-16.538	-10.593	-6.835	-3.757	-5.537	-1.176	-1.637	-1.099	-1.247
Sud-Est	1.206	1.037	4.931	606	2.177	-435	-383	524	-326	400	153	766	1.101	141	-503
Sud	-4.273	-4.397	-4.187	-3.610	-75.198	-9.398	-5.864	-4.248	-3.096	-1.504	-1.041	394	263	1.040	2.038
Sud-Vest	-2.602	-2.032	-2.742	-2.244	-27.918	-4.101	-3.609	-1.340	-706	-860	49	-164	-131	667	576
Vest	9.499	7.962	9.174	6.261	50.420	14.016	12.073	7.084	5.720	5.349	5.362	997	923	258	1.934
Nord-Vest	-2.948	-1.994	-2.237	-1.368	-15.203	-3.646	-3.702	-2.102	-2.336	-2.17.0	-1.837	-2.138	-1.555	-1.074	-1.205
Centru	2.545	2.327	1.567	2.884	23.005	4.730	4.680	1.673	1.374	-8	875	122	-849	-809	-18
București	10.242	9.298	9.220	9.444	139.874	18.682	13.336	9.002	6.206	2.550	1.976	1.199	1.885	906	-1.575

**) calculat ca diferență între sosiți și plecați.*

Sursa: Calcule realizate pe baza informațiilor din Anuarul demografic al României, 2001, INS, București, 2001.

Anexa nr. 15

Indicele de evoluție a soldului migratoriu net, pe județe (1970=100)

- % -

Regiunea	1970	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985
Nord-Vest	100,0	116,2	82,2	112,7	125,6	131,2	254,6	115,7	143,5	128,5	91,1	128,1	131,6	113,2	45,4	89,3
SUD-VEST	100,0	112,5	68,0	41,8	88,0	11,6	159,1	259,0	275,7	247,3	263,7	249,6	201,9	146,2	119,5	94,0
Sud	100,0	307,8	302,2	625,3	636,6	127,6	131,3	608,9	610,8	401,3	488,2	466,6	410,9	283,5	310,0	150,3
NORD-EST	100,0	108,8	107,7	140,0	152,8	102,6	172,8	173,9	186,7	183,7	194,2	191,2	173,4	137,9	129,4	103,5
SUD-EST	100,0	-375,0	-600,0	-179,7	-234,6	-444,2	9,3	-222,4	-343,3	284,0	-195,1	-268,3	-250,0	-188,4	-799,4	-324,7
Centru	100,0	-31,5	-24,8	-51,7	-112,4	-28,9	-348,5	-362,6	-548,0	-649,9	-653,6	-556,5	-393,1	-299,8	-281,3	-182,2
Vest	100,0	53,0	44,2	50,6	92,7	173,4	217,1	195,6	212,4	178,8	168,0	205,8	207,3	163,7	137,8	184,0
București	100,0	162,6	158,9	228,8	232,5	78,7	117,0	213,8	211,2	149,0	185,1	181,6	165,1	123,6	134,2	70,1

Regiunea	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Nord-Vest	171,0	115,7	129,8	79,4	881,8	211,5	214,7	121,9	135,5	125,9	106,6	124,0	90,2	62,3	69,9
Sud-Vest	132,9	103,8	140,0	114,6	1425,8	209,4	184,3	68,4	36,1	43,9	-2,5	8,4	6,7	-34,1	-29,4
Sud	168,3	173,2	164,9	142,2	2961,7	370,1	231,0	167,3	121,9	59,2	41,0	-15,5	-10,4	-41,0	-80,3
Nord-Est	128,9	115,0	148,3	112,9	916,2	187,2	155,9	99,9	64,5	35,4	52,2	11,1	15,4	10,4	11,8
SUD-EST	350,6	301,5	1433,4	176,2	632,8	-126,5	-111,3	152,3	-94,8	116,3	44,5	222,7	320,1	41,0	-146,2
Centru	-204,4	-186,9	-125,9	-231,6	-1847,8	-379,9	-375,9	-134,4	-110,4	0,6	-70,3	-9,8	68,2	65,0	1,4
Vest	236,5	198,3	228,4	155,9	1255,5	349,0	300,6	176,4	142,4	133,2	133,5	24,8	23,0	6,4	48,2
București	74,6	67,7	67,1	68,7	1018,2	136,0	97,1	65,5	45,2	18,6	14,4	8,7	13,7	6,6	-11,5

Sursa: Calcule realizate pe baza informațiilor din Anuarul demografic al României, 2001, INS, București, 2001.

Soldul net migratoriu* pe județe persoane

- persoane -

Județul	1970-1974	1996-2000	Județul	1970-1974	1996-2000
Alba	-6.273	-3.628	Giurgiu	-8.105	1.782
Arad	5.344	11.979	Gorj	-877	500
Argeș	4.936	-1.404	Harghita	1.297	-1.051
Bacău	-12.794	-278	Hunedoara	-5.702	-11.504
Bihor	867	1.543	Ialomița	-9.416	1.525
Bistrița-Năsăud	-4.191	-4.417	Iași	-1.123	1.720
Botoșani	-19.655	-1.599	Ilfov	10.838	5.137
Brașov	10.710	-775	Maramureș	3.515	-8.066
Brăila	-1.852	2.220	Mehedinți	1.087	419
Buzău	-9.539	-771	Mureș	-5.804	2711
Caraș-Severin	1.918	-1.668	Neamț	-4.310	-2.604
Călărași	-15.657	1.840	Olt	-4.817	-2.604
Cluj	1.056	4.662	Prahova	-2.753	-1.100
Constanța	12.356	5.008	Satu-Mare	-3.151	901
Covasna	826	-66	Sălaj	-7.348	-2.432
Dâmbovița	-2.829	370	Sibiu	744	2.130
Dolj	288	2.854	Suceava	-7.667	-2.742
Galați	6.407	-1.448	Teleorman	-16.245	-319

Județul	1970-1974	1996-2000
Timiș	12.115	10.667
Tulcea	-3.772	-1.433
Vaslui	-19.074	-5.193
Vâlcea	-3.715	-172
Vrancea	-8.035	-1.918
București	110.437	-746

*) Calculat ca sosiri-plecări din județul respectiv.

Sursa: Calcule realizate pe baza informațiilor din Anuarul demografic al României, INS, București, 2001.

Anexa nr. 17

Cetățeni străini cu rezidență temporară în România*

- în persoane -

Cetățenie	Total	Asist. tehnică	Afaceri	Training					Profesori	Scopuri umanitare, culte	Alte scopuri
				An pregăt.	Elevi	Studenți	Doctori	Speciali- zare			
Total din care:	61879	6105	28740	702	3195	1286 6	482	527	537	2800	5925
Albania	716	10	29	37	159	434	4	16	1	3	23
Algeria	74	4	22	0	2	2	13	2	0	0	29
Australia	156	41	49	0	2	5	0	0	4	21	34
Austria	505	153	224	0	7	8	0	1	7	32	73
Belgia	242	49	95	0	1	8	1	1	6	18	63
Brazilia	89	2	21	1	2	2	0	0	0	35	26
Bulgaria	410	47	46	33	7	221	3	12	2	3	36
Canada	512	245	104	1	3	17	0	0	9	58	75
China	6.722	75	6.415	38	20	13	8	8	4	3	138
Cipru	174	26	80	3	1	43	0	0	0	0	21
Croația	70	31	23	0	0	1	0	0	1	3	11
Cehia	110	58	14	0	1	2	0	0	9	2	24
Danemarca	145	41	54	0	0	1	0	2	0	20	27
Egipt	726	21	434	5	7	111	5	5	1	0	137
Anglia	1.339	512	299	0	3	15	0	1	55	284	170
Franța	1.361	473	420	0	16	21	0	8	23	106	294
Germania	2.722	697	1.142	3	30	157	9	11	62	254	357
Grecia	5.199	211	544	19	8	4.165	15	27	4	6	120
Olanda	474	161	179	0	2	1	0	3	1	62	65
Ungaria	254	57	67	1	4	38	0	2	2	17	66
Iordania	1.645	22	1.157	12	3	188	28	17	0	1	217
Irak	2.248	9	2.016	3	29	16	18	3	20	0	134
Iran	2.102	31	1.481	12	4	182	14	116	5	0	257

Cetățenie	Total	Asist. tehnică	Afaceri	Training					Profesori	Scopuri umanitare, culte	Alte scopuri
				An pregăt.	Elevi	Studenti	Doctori	Specializare			
Israel	1.057	117	304	32	14	452	5	7	1	8	117
Italia	4.584	1.149	2.598	0	8	22	1	2	14	350	440
Japonia	183	83	20	2	1	4	2	0	3	5	63
Coreea	432	172	56	1	16	4	5	0	4	58	116
Liban	2.007	27	1.598	9	34	79	3	20	18	1	218
Libia	125	7	26	3	34	5	2	18	1	0	29
Macedonia	169	16	14	29	6	93	3	1	2	0	5
Maroc	416	7	35	32	2	303	7	9	0	0	21
Moldova	6.897	20	69	87	2.537	3.810	227	75	5	0	67
N. Zeelandă	38	10	6	0	0	0	0	0	3	12	7
Norvegia	85	24	10	0	0	5	0	3	2	15	26
Palestina	448	3	174	7	6	169	4	20	0	0	65
Polonia	134	24	26	0	0	8	1	21	8	17	48
Rusia	160	25	73	0	2	26	3	1	0	1	29
Siria	3.351	32	2.595	24	22	169	12	28	22	0	447
Spania	183	53	66	0	1	7	0	4	16	18	18
Suedia	352	45	148	0	4	36	1	4	3	40	71
Elveția	354	53	68	0	2	3	1	1	4	74	48
Tunisia	86	9	19	4	1	43	1	4	0	1	4
Turcia	5.187	345	4.236	6	41	38	0	2	62	24	433
Ucraina	1.247	36	44	254	77	696	18	10	0	5	107
SUA	2.325	437	174	3	23	63	3	1	139	1097	385
Yemen	162	17	39	3	1	57	4	19	0	0	22
Iugoslavia	1.034	108	33	0	17	271	26	26	0	7	246

* Include diverse categorii de emigranți: experți pentru asistență tehnică, oameni de afaceri, elevi, studenți, studii doctorale, stagii de specializare, profesori, scopuri umanitare etc.

Sursa: OECD - SOPMI - Corespondentul pentru România; date Ministerul de Interne.

Anexa nr. 18

PERMIS DE MUNCĂ

Fila 1

sect.0	verso
ROMÂNIA	
Ministerul Muncii și Solidarității Sociale	
PERMIS DE MUNCĂ	
Seria.....Nr.....	Este salariat la.....
Numele.....	
Prenumele.....	Cu sediul în
Data nașterii.....	
Locul nașterii.....	În funcția
Cetățenia.....	
Pașaport Seria..... Nr.	
Eliberat de	
Valabil până la	Data emiterii

Fila 2

sect.0	verso
Anul.....	Anul
Viza Viza	Viza Viza
Semestrul I Semestrul II	Semestrul I Semestrul II
Anul.....	Anul
Viza Viza	Viza Viza
Semestrul I Semestrul II	Semestrul I Semestrul II

Sursa: MMSS.

Anexa nr. 19

**Acorduri bilaterale între România și alte țări privind migrația externă
temporară**

Data încheierii acordului/ convenției	Acord/convenție
31.07.1990	Convenția cu RFG pentru lucrători detașați și lucrători implicați în realizarea unor proiecte
12.05.1992	Convenția cu Germania pentru lucrători pentru o durată prestabilită (predeterminată)
13.09.1999	Acord între MMPS și Oficiul Federal de Forță de Muncă din Germania pentru stagii de scurtă durată de calificare și, respectiv, de limbă
25.11.1999	Acord cu Elveția privind ucenicia
09.05.2000	Acord cu Ungaria privind lucrătorii sezonieri
19.07.2001	Acord cu Portugalia pentru contracte de lucru pe perioade determinate
20.07.2001	Acord cu Luxemburg pentru schimburi de ucenici
23.01.2002	Acord cu Spania pentru fluxuri regulate și organizate de lucrători

Sursa: Informații MMSS.

Imigrația în Uniunea Europeană, în perioada 1995-1999

Țara de origine	Țări de imigrație														
	Belgia	Ger- mania	Dane- marca	Spania	Fin- landa	Franța	Grecia	Italia	Luxem- burg	Olanda	Austria	Portu- galia	Suedia	Regatul Unit	Total
Belgia		2.026	130	889	13	409	111	357	1.164	1.727	150	109	81	2.211	9.377
Germania	3.126		1.556	4.567	166	635	908	2.477	696	4.769	6.278	603	992	7.849	34.622
Danemarca	408	2.697		232	60	83	166	182	146	362	194	31	1.301	3.500	9.362
Spania	1.098	7.535	432		45	530	42	968	117	1.002	288	501	212	3.926	16.696
Finlanda	411	3.241	385	441		62	119	162	94	403	260	32	2.981	1.634	10.225
Franța	6.943	14.637	641	1.895	87		476	1.891	1.766	1.701	657	386	470	14.517	46.067
Grecia	620	17.894	103	38	28	83		736	74	595	465	9	231	8.163	29.039
Irlanda	317	4.042	135	138	15	119	40	167	86	566	113	23	111	1.457	7.329
Italia	2.665	40.905	488	1.427	67	851	367		543	1.238	1.288	193	253	4.655	54.940
Luxemburg	211	570	1	15	1	15	5	30		18	32	6	2	0	906
Olanda	6.702	7.201	617	851	54	199	268	459	255		538	233	318	2.922	20.617
Austria	215	11.087	126	237	15	67	144	420	43	308		27	75	1.721	14.485
Portugalia	1.601	24.592	83	1.127	7	1.973	16	334	2.080	704	455		62	1.695	34.729
Suedia	578	3.558	1.312	463	677	137	246	523	142	563	407	58		3.034	11.698
Regatul Unit	2.824	13.924	1.338	3.465	178	864	1.175	1.296	363	4.565	931	572	930		32.425
Total țări UE	27.719	153.909	7.347	15.785	1.413	6.027	4.083	10.002	7.569	18.521	12.056	2.783	8.019	57.284	332.517
Bulgaria	166	6.850	69	228	19	127	1.533	960	22	171	629	12	100	563	11.449
Cehia	94	8.736	84	49	14	55	116	432	23	220	1.316	5	49	1.041	12.234
Estonia	29	1.156	235	6	706	4	11	32	20	24	11	0	176	0	2.410
Ungaria	198	14.903	120	37	55	89	127	367	71	361	2.009	8	165	937	19.447
Letonia	28	2.014	249	5	27	6	26	52	5	37	32	1	102	518	3.102
Lituania	39	2.596	297	13	25	19	72	44	3	87	30	2	85	145	3.457
Polonia	990	74.967	547	349	28	692	470	2.809	64	1.215	5.325	9	696	351	88.512
România	407	18.355	172	528	35	489	944	5.259	54	349	1.657	19	271	636	29.175
Slovacia	81	7.331	30	27	7	40	53	380	10	149	1.694	0	32	2.291	12.125
Slovenia	21	3.100	13	8	1	12	8	180	4	24	670	2	14	0	4.057

Țara de origine	Țări de imigrație														
	Belgia	Ger- mania	Dane- marca	Spania	Fin- landa	Franța	Grecia	Italia	Luxem- burg	Olanda	Austria	Portu- galia	Suedia	Regatul Unit	Total
Total țări canditate	2053	140008	1816	1250	917	1533	3360	10515	276	2.637	13.373	58	1690	6482	185.968
Elveția	199	3.334	113	418	22	521	169	592	32	237	472	58	92	855	7.114
Norvegia	267	772	1.520	278	57	27	80	74	24	301	114	24	1.661	2.052	7.251
Algeria	386	1.755	42	563	25	11.411	20	2.536	14	174	115	6	61	142	17.250
Brazilia	309	3.934	167	751	16	387	80	2.320	36	591	262	678	183	728	10.442
Canada	452	2.041	233	65	61	583	145	192	32	554	207	47	194	4.244	9.050
Chile	115	542	45	379	8	72	19	254	5	72	28	9	338	113	1.999
Columbia	152	731	131	2.346	29	219	28	1.048	8	476	75	11	234	963	6.451
India	477	5.549	270	206	74	599	79	2.258	20	680	645	34	269	7.704	18.864
Iran	83	6.618	432	77	224	268	69	216	18	807	1.072	4	1.249	789	11.926
Irak	0	6.951	1.459	38	372	184	112	31	9	1.808	603	2	4.153	147	15.869
Japonia	864	5.185	249	102	58	870	60	621	47	1.291	299	39	266	6.606	16.557
Liban	107	2.382	132	33	7	536	178	178	4	62	47	4	239	33	3.942
Maroc	4.105	4.352	225	7.971	45	10.644	47	14.061	40	4.413	104	18	173	0	46.198
Pakistan	174	3.818	406	198	28	437	83	1.292	4	416	220	9	103	5.565	12.753
Filipine	477	2.313	203	387	52	566	160	5.425	25	553	393	15	279	1.895	12.743
Somalia	0	748	1.880	15	307	47	2	953	1	867	50	0	832	97	5.799
Thailanda	263	2.313	453	15	130	161	25	230	19	485	247	5	531	1.684	6.561
Tunisia	270	2.107	35	28	14	3.891	28	3.417	17	163	159	1	86	16	10.232
Turcia	1.612	60.592	1.172	30	150	4.922	204	409	26	5.272	6.345	7	807	1.880	83.428
Statele Unite	3.003	15.686	1.309	493	190	1.772	1.024	1.086	253	2.983	1.054	250	949	14.987	45.039
Alte țări	9.933	253.427	12.089	14.203	3.656	18.462	9.396	56.920	1.643	32.830	23.458	2.524	11.387	78.054	527.982
Total	53.020	679.067	31.728	45.631	7.855	64.139	19.451	114.630	10.122	76.193	61.398	6.586	33.795	192.320	1395.935

Sursa: Les Flux migratoires internationaux en Europe, Eurostat, New Cronos.

Anexa nr. 21

Contracte de muncă în străinătate

Țara	Anul	Contracte sezoniere		Contracte generice		Total
		număr	%	număr	%	
Germania	2002	19.350	99%	134	1%	19.484
	2003	...	-	...	-	2.635
Spania	2002	1.912	70%	804	30%	2.716
	2003	3.616	100	-	-	3.616
Elveția	2002	...	-	...	-	133
	2003	...	-	...	-	19
Israel	2002	...	-	...	-	852**

*Aprobate; se află în mediere încă 15 contracte.

**3012 contracte confirmate de Ambasada statului Israel la București, dar nu s-au obținut vize de lucru prin OMFM.

Sursa: Oficiul pentru Migrația Forței de Muncă, 2003.

Anexa nr. 22

Forța de muncă angajată în străinătate, pe sexe, în 2002

Țara	Anul	Tipul contrac-tului	Persoane ce au lucrat în străinătate pe bază de contract	din care			
				bărbați	%	femei	%
Germania	2002	sezonier	19.350	9.791	51	9.559	49
		generic	134	84	63	50	37
		total	19.484	9.875	51	9.609	49
	2003	total	2.635	870	33	1.765	67
Spania	2002	total	2.716	2.032	75	684	25
	2003	total	3.616	3.146	87	470	13
Elveția	2002	total	133	35	26	98	74
	2003	aprobate	19	3	16	16	84
		în mediere	15	5	33	10	67
Israel	2002	procesate de ANOFM	852	852	100	-	-

Sursa: Oficiul pentru Migrația Forței de Muncă.

Anexa nr. 23

Forța de muncă angajată în străinătate, pe grupe de vârstă

Țara	Anul	Total	Din care:			
			18-25 ani	26-35 ani	36-45 ani	Peste 45 ani
Germania	2002	19.350	3.886	9.406	4.509	1.549
	2003	134	...	...	...	...
Spania	2002	2.635	553	1265	632	185
	2003	2.716	1.765		761	190
		3.616	3.616			-
Elveția	2002	133	19 (14%)	114	-	-
	2003	19	-	19*	-	-
		15	3 (20%)	12*	-	-
Israel	2002	852	67 (8%)	389 (46%)	243 (29%)	153 (17%)

a) sezoniere; b) generice; c) aprobate; d) în mediere.

*26-30 de ani;

Sursa: Oficiul pentru Migrația Forței de Muncă.

Anexa nr. 24

Forța de muncă angajată în străinătate, pe domenii de activitate

Țara	Anul	Domenii de activitate (%)					
		Agricul-tură	Hoteluri+gastro-nomie	Expozanți	Sănătate	Construc-ții și industrie	Altele
Germania	2002	76	16	6	2	-	-
	2003	74	19	7	-	-	-
Spania	2002	70	-	-	-	30	-
	2003	100	-	-	-	-	-
Elveția	2002	2	20**	-	76	2*	-
	2003	-	-	-	18***	-	1****
	aprobată	-	-	-	11	-	-
	în mediere	3	1	-	-	-	-
Israel	2002	-	-	-	-	100*	-

* construcții.

** gastronomie.

***17 asistente medicale + 1 medic.

****1 economist.

Sursa: Oficiul pentru Migrația Forței de Muncă.

Anexa nr. 25**Persoane străine ce au lucrat în România pe bază de permise de muncă**

Tipuri de permise de muncă	2002		2003	
	număr	%	Număr	%
- permise noi	568	39	182	44
- permise prelungite	873	61	234	56
Total	1.441	100	416	100

Sursa: Oficiul pentru Migrația Forței de Muncă.

Anexa nr. 26**Persoane străine ce au lucrat în România pe bază de permise de muncă, pe sexe**

	2002		2003	
	număr	%	număr	%
- bărbați	1.132	79	365	88
- femei	309	21	51	12
Total	1.441	100	416	100

Sursa: Oficiul pentru Migrația Forței de Muncă.

Anexa nr. 27**Persoane străine ce au lucrat în România pe bază de permise de muncă, pe grupe de vârstă**

	2002		2003	
	număr	%	număr	%
18-25 ani	144	10	38	9
26-35 ani	589	41	183	44
36-45 ani	380	26	98	24
Peste 45	328	23	97	23
Total	1.441	100	416	100

Sursa: Oficiul pentru Migrația Forței de Muncă.

Anexa nr. 28**Persoane străine ce au lucrat în România pe bază de permise de muncă, pe domenii de activitate**

	2002		2003	
	număr	%	număr	%
- producție	519	36	144	35
- comerț	389	27	145	35
- jocuri de noroc	89	6	14	3
- cultură	96	7	19	4,5
- bănci	53	4	4	1
- servicii	124	9	45	11
- turism	21	1	2	0,5
- construcții	103	7	34	8
- telefonie/transporturi	47	3	9	2
Total	1.441	100	416	100

Sursa: Oficiul pentru Migrația Forței de Muncă.

Anexa nr. 29

Persoane străine ce au lucrat în România pe bază de permise de muncă, pe țara de proveniență

Țara de proveniență	2002		2003	
	număr	%	număr	%
Turcia	483	33,5	131	31,5
Franța	127	8,8	60	14,4
Liban	103	7,1	7	1,7
Grecia	76	5,3	17	4,1
Italia	69	4,8	26	6,3
China	65	4,5	14	3,4
Germania	61	4,2	17	4,1
India	59	4,1	3	0,7
Moldova	41	2,8	11	2,6
Siria	29	2,0	4	1,0
Ucraina	27	1,9	6	1,4
Marea Britanie	25	1,7	7	1,7
Ungaria	21	1,5	4	1,0
Israel	20	1,4	12	2,9
Rusia	18	1,2	4	1,0
Iugoslavia	17	1,2	4	1,0
Suedia	16	1,1	2	0,5
Finlanda	15	1,0		0,0
SUA	14	1,0	4	1,0
Bulgaria	14	1,0	8	1,9
Egipt	13	0,9	1	0,2
Austria	13	0,9	10	2,4
Iordan	10	0,7	3	0,7
Olanda	8	0,6	3	0,7
Spania	8	0,6	2	0,5
Japonia	6	0,4	2	0,5
Elveția	6	0,4	-	
Australia	6	0,4	1	0,2
Coreea	5	0,3	-	
Canada	5	0,3	2	0,5
Croația	4	0,3	-	
Belgia	4	0,3	3	0,7
Albania	4	0,3	-	
Pakistan	3	0,2	-	
Macedonia	3	0,2	2	0,5
Africa de Sud	4	0,3	3	0,7
Niger	3	0,2	-	
Danemarca	3	0,2	-	

Țara de proveniență	2002		2003	
	număr	%	număr	%
Palestina	3	0,2	1	0,2
Argentina	2	0,1	6	1,4
Kazahstan	2	0,1	-	
Malaiezia	2	0,1	-	
Ghana	2	0,1	1	0,2
Tanzania	1	0,1	-	
Maroc	1	0,1	-	
Slovacia	1	0,1	-	
Cap Verde	1	0,1	-	
Bosnia	1	0,1	-	
Venezuela	1	0,1	1	0,2
Sudan	1	0,1	-	
Cehia	1	0,1	-	
Armenia	1	0,1	-	
Brazilia	1	0,1	-	
Camerun	1	0,1	-	
Mauritania	1	0,1	-	
Congo	1	0,1	1	0,2
Malta	1	0,1	-	
Senegal	1	0,1	-	
Cuba	1	0,1	-	
Vietnam	1	0,1	3	0,7
Columbia	1	0,1	-	
Irlanda	1	0,1	1	0,2
Tunisia	1	0,1	-	
Ecuador	1	0,1	1	0,2
Filipine	1	0,1	-	
Benin	-		1	0,2
Cipru	-		1	0,2
Iran	-		6	1,4
Irak	-		1	0,2
Polonia	-		4	1,0
Serbia	-		1	0,2
Libia	-		4	1,0
Thailanda	-		10	2,4
Țări UE	426	29,6	148	35,6
CEE	37	2,6	16	3,8
Canada, SUA, Japonia	25	1,7	10	2,4
TOTAL	1.441	100	416	100

Sursa: Oficiul pentru Migrația Forței de Muncă.

Anexa nr. 30

Structura emigranților în funcție de țara de destinație

total emigranți = 100% în fiecare an

Anul	Austria	Canada	Franța	Israel	Italia	Germania	SUA	Ungaria	Alte țări
1980	2,70	2,13	1,59	4,78	1,40	62,38	12,91	1,37	10,73
1981	2,96	2,72	1,87	5,15	1,44	57,03	12,36	1,38	15,08
1982	2,34	2,81	2,35	6,50	1,71	53,80	12,53	2,03	15,94
1983	1,36	2,27	2,09	5,13	0,94	60,40	14,24	1,74	11,83
1984	1,16	2,37	1,53	6,70	0,81	57,76	14,85	2,59	12,23
1985	1,95	2,72	1,46	5,12	0,97	56,70	15,25	2,79	13,04
1986	6,43	2,44	1,61	5,19	1,24	52,07	10,13	4,47	16,42
1987	4,90	3,25	1,49	5,81	1,11	52,72	11,78	4,33	14,62
1988	4,14	2,47	1,43	3,98	1,03	37,38	8,21	28,23	13,12
1989	3,63	2,78	1,05	3,59	0,67	42,01	8,66	26,99	10,61
1990	3,57	1,95	1,68	1,27	1,17	68,22	5,08	10,97	6,10
1991	10,48	3,76	3,42	1,18	3,16	45,29	13,07	10,02	9,61
1992	10,54	5,11	3,96	1,49	1,69	44,34	6,74	15,17	10,96
1993	7,03	10,44	5,08	1,76	3,50	37,27	6,75	19,92	8,27
1994	7,33	8,88	4,59	2,43	9,21	40,13	6,29	10,38	10,77
1995	8,86	8,90	5,60	1,23	8,55	35,09	8,93	9,77	13,06
1996	4,25	9,86	10,13	1,94	7,62	30,04	14,78	6,90	14,48
1997	7,78	11,69	5,73	2,78	8,55	29,12	14,34	6,24	13,78
1998	5,37	11,09	4,82	3,21	10,70	22,23	16,35	7,45	18,77
1999	3,72	12,91	5,53	2,59	11,24	18,82	18,95	6,15	20,11
2000	1,83	17,07	5,48	2,93	14,52	15,02	18,46	5,97	18,71

Sursa: Date INS.

**Structura emigrației pe naționalități
(grupuri etnice), în perioada 1980-1999**

Anul	Romani	Germani	Unguri	Evrei	Alții
1980	33,49	55,07	5,62	4,40	1,43
1981	39,55	47,63	6,36	4,83	1,63
1982	40,00	44,94	7,61	5,75	1,70
1983	36,47	51,11	6,45	4,51	1,46
1984	35,68	48,25	8,50	5,78	1,78
1985	37,70	47,01	8,93	4,25	2,11
1986	35,50	41,62	15,63	4,10	3,14
1987	39,35	39,90	13,18	4,37	3,20
1988	34,56	28,78	31,43	2,81	2,43
1989	35,65	35,29	24,42	2,44	2,21
1990	24,64	61,98	11,39	0,77	1,22
1991	43,72	35,25	16,97	1,17	2,89
1992	58,12	28,42	11,31	0,72	1,44
1993	47,78	32,23	17,38	1,20	1,41
1994	59,17	23,71	14,63	1,03	1,45
1995	72,86	11,32	14,05	0,51	1,26
1996	77,89	10,75	9,78	0,89	0,69
1997	84,65	6,38	7,32	0,68	0,97
1998	86,69	4,42	6,94	1,13	0,82
1999	89,59	3,10	5,53	0,88	0,91
2000	91,09	2,54	5,34	0,45	0,59

Sursa: Prelucrări pe baza datelor CNS.

Anexa nr. 32

Cereri de azil pentru țări din Uniunea Europeană 1992-2001*

Țara	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	TOTAL
Iugoslavia	210.907	88.228	47.683	46.105	32.001	40.994	71.185	83.444	36.564	22.816	679.927
România	115.556	87.145	21.422	13.943	8.964	10.300	8.450	7.811	6.954	4.907	285.452
Turcia	35.240	24.388	25.019	40.055	36.918	31.466	19.797	17.629	25.472	27.294	283.278
Irak	11.085	9.892	9.789	14.806	22.295	35.173	31.216	25.328	38.852	40.577	239.013
Afganistan	7.660	7.920	9.185	11.166	11.344	14.515	15.117	16.778	26.474	38.620	158.779
Bosnia și Herțegovina	13.231	62.000	20.717	13.524	5.126	6.059	7.959	4.577	9.655	8.486	151.334
Sri Lanka	13.667	10.632	11.198	11.537	10.060	10.694	9.072	9.858	11.615	10.010	108.343
Iran	7.608	6.883	11.755	9.746	9.794	7.993	7.658	11.315	20.730	12.054	105.536
Somalia	13.551	11.155	11.728	11.498	6.892	7.397	10.425	12.285	9.401	9.871	104.203
Congo	17.373	11.435	8.526	7.412	7.111	7.845	6.383	6.637	7.407	8.614	88.743

**Notă: Țări membre UE: Austria, Belgia, Danemarca, Finlanda, Franța, Germania, Grecia, Irlanda, Italia, Luxemburg, Olanda, Portugalia, Spania, Suedia, Regatul Unit. Pentru Danemarca, datele includ cererile adresate ambasadelor. Pentru Germania, pentru 1995-1997, cereri redeschise.*

Sursa: UNHCR/Governments. Date culese de: UNHCR, Population Data Unit, PGDS.

Cereri de azil în perioada, 2000-2002

Țara de destinație	Număr total de cereri				Modificare '01-'02 (%)	Structură (%)			Cereri la 1000 locuitori			Ierarhie 2002	
	2000	2001	2002	Total		2000	2001	2002	2000	2001	2002	Total	Per capita
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
Austria	18.284	30.135	37.074	85.493	23,0	3,2	4,9	6,3	2,3	3,7	4,6	5	1
Belgia	42.691	24.549	18.805	86.045	-23,4	7,4	4,0	3,2	4,2	2,4	1,8	9	9
Bulgaria	1.755	2.428	2.888	7.071	18,9	0,3	0,4	0,5	0,2	0,3	0,4	24	23
Cipru	651	1620	956	3.227	-41,0	0,1	0,3	0,2	0,8	2,1	1,2	28	11
Cehia	8.787	18.087	8.481	35.355	-53,1	1,5	2,9	1,4	0,9	1,8	0,8	14	18
Danemarca	12.200	12.512	5.947	30.659	-52,5	2,1	2,0	1,0	2,3	2,4	1,1	19	14
Estonia	3	12	9	24	-25,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	37	36
Finlanda	3170	1.651	3	8.264	108,5	0,5	0,3	0,6	0,6	0,3	0,7	23	19
Franța	38.747	47.291	50.798	136.836	7,4	6,7	7,6	8,6	0,7	0,8	0,9	4	17
Germania	78.564	88.287	71.127	237.978	-19,4	13,6	14,2	12,1	1,0	1,1	0,9	3	16
Grecia	3.083	5.499	5.664	14.246	3,0	0,5	0,9	1,0	0,3	0,5	0,5	20	21
Ungaria	7.801	9.554	6.412	23.767	-32,9	1,3	1,5	1,1	0,8	1,0	0,6	16	20
Islanda	24	52	117	193	125,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,2	0,4	34	22
Irlanda	11.096	10.325	11.634	33.055	12,7	1,9	1,7	2,0	2,9	2,7	3,1	12	5
Italia	15.564	9620	7.281	32.465	-24,3	2,7	1,5	1,2	0,3	0,2	0,1	15	30
Letonia	4	14	30	48	114,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	36	35
Liechtenstein	11	112	91	214	-18,8	0,0	0,0	0,0	0,3	3,4	2,8	35	6
Lituania	199	256	294	749	14,8	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1	0,1	31	31
Luxemburg	628	686	1.043	2.357	52,0	0,1	0,1	0,2	1,4	1,6	2,4	26	7
Malta	71	116	474	661	308,6	0,0	0,0	0,1	0,2	0,3	1,2	30	12
Olanda	43.895	32.579	18.667	95.141	-42,7	7,6	5,2	3,2	2,8	2,1	1,2	10	13
Norvegia	10.842	14.782	17.480	43.104	18,3	1,9	2,4	3,0	2,4	3,3	3,9	11	2
Polonia	4.589	4.506	5.153	14.248	14,4	0,8	0,7	0,9	0,1	0,1	0,1	21	29

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
Portugalia	224	234	245	703	4,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	33	34
România	1.366	2.431	1.108	4.905	-54,4	0,2	0,4	0,2	0,1	0,1	0,0	25	33
Slovacia	1.556	8.151	9.739	19.446	19,5	0,3	1,3	1,7	0,3	1,5	1,8	13	10
Slovenia	9.244	1.511	702	11.457	-53,5	1,6	0,2	0,1	4,7	0,8	0,4	29	24
Spania	7.926	9.489	6.179	23.594	-34,9	1,4	1,5	1,1	0,2	0,2	0,2	17	28
Suedia	16.303	23.515	33.016	72.834	40,4	2,8	3,8	5,6	1,8	2,7	3,7	7	3
Elveția	17.611	20.633	26.217	64.461	27,1	3,0	3,3	4,5	2,5	2,9	3,7	8	4
Turcia	5.685	5.041	3.795	14.521	-24,7	1,0	0,8	0,6	0,1	0,1	0,1	22	32
Regatul Unit	98.900	92.000	110.700	301.600	20,3	17,1	14,8	18,8	1,7	1,5	1,9	1	8
Canada	37.858	42.746	33.442	114.046	-21,8	6,6	6,9	5,7	1,2	1,4	1,1	6	15
Statele Unite	63.700	86.400	81.100	231.200	-6,1	11,0	13,9	13,8	0,2	0,3	0,3	2	26
Australia	13.065	12.366	6.013	31.444	-51,4	2,3	2,0	1,0	0,7	0,6	0,3	18	25
Noua Zeelandă	1.551	1.601	997	4.149	-37,7	0,3	0,3	0,2	0,4	0,4	0,3	27	27
Japonia	216	353	250	819	-29,2	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	32	37
Uniunea Europeană	391.275	338.372	381.623	1.161.270	-1,7	67,7	62,5	65,0	1,0	1,0	1,0		
Europa de Est	419.763	423.951	425.528	1.269.242	0,4	72,6	68,3	72,4	1,1	1,1	1,1		
Europa Centrală	35.304	46.950	34.816	117.070	-25,8	6,1	7,6	5,9	0,3	0,5	0,3		
Alte țări din Europa	6.407	6.777	5.225	18.409	-22,9	1,1	1,1	0,9	0,1	0,1	0,1		
Europa	461.474	477.678	465.569	1.404.721	-2,5	79,9	76,9	79,3	0,8	0,9	0,8		
Alte țări*	116.390	143.466	121.802	381.658	-15,1	20,1	23,1	20,7	0,3	0,3	0,3		
TOTAL	577.864	621.144	587.371	1.786.379	-5,4	100,0	100,0	100,0	0,6	0,6	0,6		

Notă: Europa de Est, Uniunea Europeană plus Islanda, Liechtenstein, Norvegia, și Elveția.

Europa Centrală: Bulgaria, Cehia, Estonia, Ungaria, Letonia, Lituania, Polonia, România, Slovacia și Slovenia.

Alte țări din Europa: Cipru, Malta și Turcia.

Europa: toate țările înscrise în acest tabel.

*Alte țări din afara Europei: Australia, Canada, Japonia, Noua Zeelandă, Statele Unite.

Sursa: Governments, UNHCR (Cipru, Turcia). Date culese de UNHCR Geneva (Population Data Unit/ PGDS).

Emigrația pe sexe, în perioada 1980-2000

- persoane -

Anul	Total	Bărbați	Femei
Total, din care:	607.615	293.228	314.387
1980	24.712	12.195	12.517
1981	20.886	10.334	10.552
1982	24.374	12.084	12.290
1983	26.300	12.402	13.898
1984	29.894	14.206	15.688
1985	27.249	13.318	13.931
1986	26.509	13.173	13.336
1987	29.168	13.954	15.214
1988	37.298	18.814	18.484
1989	41.363	20.384	20.979
1990	96.929	46.335	50.594
1991	44.160	21.211	22.949
1992	31.152	16.085	15.067
1993	18.446	8.751	9.695
1994	17.146	7.886	9.260
1995	25.675	11.478	14.197
1996	21.526	10.079	11.447
1997	19.945	9.423	10.522
1998	17.536	8.460	9.076
1999	12.594	5.858	6.736
2000	14.753	6.798	7.955

Sursa: Date INS.

Anexa nr. 35

Număr de emigranți pe grupe de vârstă, în perioada 1980-1999

Anul	Total	sub 18 ani	18-25 ani	26-40 ani	41-50 ani	51-60 ani	61 ani si peste
Total, din care:	607.615	151.096	92.533	186.260	65.857	52.126	59.743
1980	24.712	5.773	4.009	6.797	3.386	2.323	2.424
1981	20.886	4.669	3.311	6.120	2.740	1.925	2.121
1982	24.374	5.771	3.612	7.223	3.072	2.105	2.591
1983	26.300	6.818	3.381	7.279	3.179	2.573	3.070
1984	29.894	7.545	3.601	8.584	3.670	3.014	3.480
1985	27.249	6.692	3.407	8.046	3.204	2.788	3.112
1986	26.509	5.971	3.699	8.102	2.903	2.467	3.367
1987	29.168	6.796	3.823	8.714	3.240	2.972	3.623
1988	37.298	7.564	6.246	12.150	4.274	3.214	3.850
1989	41.363	10.593	6.623	12.361	4.143	3.558	4.085
1990	96.929	25.298	13.570	25.589	9.790	11.311	11.371
1991	44.160	14.837	7.949	10.863	3.533	3.356	3.622
1992	31.152	5.540	7.807	10.195	2.861	2.249	2.500
1993	18.446	4.119	3.608	5.683	1.822	1.407	1.807
1994	17.146	4.597	3.036	5.901	1.569	959	1.084
1995	25.675	5.137	4.180	10.875	2.803	1.245	1.435
1996	21.526	4.198	3.447	8.347	2.701	1.332	1.501
1997	19.945	4.145	2.559	8.091	2.490	1.143	1.517
1998	17.536	6.371	1.795	5.379	1.690	864	1.437
1999	12.594	4.290	1.357	4.244	1.236	664	803
2000	14.753	4.372	1.513	5717	1.551	657	943

Sursa: Date INS.

Numărul emigranților, pe niveluri de pregătire, în perioada 1980-2000

Anul	Total	Învățământ superior	Învățământ liceal și postliceal	Învățământ profesional și școli tehnice	Învățământ primar și gimnazial	Alte situații
Total, din care	607.561	70.473	140.905	64.920	240.989	90.274
1980	24.712	2.937	4.543	2.254	12.677	2.301
1981	20.886	2.869	3.992	2.186	9.735	2.104
1982	24.374	3.322	4.743	2.475	11.145	2.689
1983	26.300	2.988	4.875	2.520	12.506	3.411
1984	29.894	3.444	5.582	2.973	14.053	3.842
1985	27.249	3.132	5.333	2.663	12.485	3.636
1986	26.509	3.064	5.856	2.792	11.690	3.107
1987	29.168	3.756	6.475	2.983	12.468	3.486
1988	37.298	4.580	9.513	4.692	14.912	3.601
1989	41.363	4.318	9.662	4.798	17.334	5.251
1990	96.929	5.816	17.350	11.437	47.689	14.637
1991	44.106	2.728	9.097	5.343	16.074	10.864
1992	31.152	3.436	9.040	4.091	12.104	2.481
1993	18.446	1.752	5.110	2.240	7.318	2.026
1994	17.146	2.085	4.746	2.187	4.661	3.467
1995	25.675	4.218	8.518	2.681	6.107	4.151
1996	21.526	3.784	6.957	2.403	5.251	3.131
1997	19.945	3.497	6.582	1.748	4.579	3.539
1998	17.536	2.913	4.875	1.135	3.167	5.446
1999	12.594	2.450	3.316	570	2.645	3.613
2000	14.753	3384	4.740	749	2.389	3.491

Sursa: Date INS.

Anexa nr. 37

Emigranți, pe unele profesii, în perioada 1980-2000

Anul	Total	Ingineri, arhitecți	Medici, farmaciști	Profesori	Economiști	Tehnicienii, maiștri	Alții
Total, din care	607.561	32.472	9.553	16.752	7.507	19.436	521.841
1980	24.712	1.039	455	726	202	934	21.356
1981	20.886	1.053	436	656	187	850	17.704
1982	24.374	1.277	467	787	231	885	20.727
1983	26.300	1.026	414	803	211	858	22.988
1984	29.894	1.322	493	775	274	1.036	25.994
1985	27.249	1.231	427	683	258	957	23.693
1986	26.509	1.194	509	633	213	865	23.095
1987	29.168	1.478	502	815	295	1.131	24.947
1988	37.298	1.938	705	887	377	1.312	32.079
1989	41.363	1.799	679	924	322	1.372	36.267
1990	96.929	2.673	827	1087	449	2.262	89.631
1991	44.106	1.512	344	452	221	998	40.579
1992	31.152	1.709	413	579	279	1.061	27.111
1993	18.446	1.162	276	374	188	701	15.745
1994	17.146	1.089	235	688	359	513	14.262
1995	25.675	2.103	492	1356	688	840	20.196
1996	21.526	1.912	432	1148	665	708	16.661
1997	19.945	1.821	428	984	587	712	15.413
1998	17.536	1.738	384	816	521	602	13.475
1999	12.594	1.614	301	703	411	498	9.067
2000	14.753	1.782	334	876	569	341	10.851

Sursa: Date INS.

Transferuri monetare în țară (remisii) ale emigranților români care au lucrat în străinătate, în perioada 1990-2000

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
1. Sume nete remise (mil. dolari SUA)	102	69	122	116	227	387	605	648	813	677
2. Dinamica sumelor nete remise (% față de anul 1990)	x	67,6	176,8	95,0	195,6	170,4	156,3	107,1	125,4	83,2
3. Emigranți (mii pers.); numai emigranți noi*	96,9	44,2	31,2	18,4	17,1	25,7	21,5	19,9	17,5	12,5
4. Dinamica emigranților, în % față de anul anterior	x	45,6	70,5	58,9	92,9	150,2	83,6	92,5	87,9	71,4
5. Remisii lunare pe emigranți (în dolari SUA)**	87,7	40,7	59,0	50,6	91,0	138,1	197,7	196,4	231,7	185,0

* Migrantii temporari nu sunt incluși.

** Calculate ca raport între fluxurile anuale ale remisiilor și numărul emigranților.

Sursa: Dăianu ș.a.; calculat pe baza datelor BNR și Raportul dezvoltării umane 1999; Gheorghe Zaman, Valentina Vasile, Tendințe și structuri ale emigrației din România în perioada 1980-1999, Probleme economice nr. 32/2000, CIDE, București; Citat din PAIS nr. 1, Libera circulație a persoanelor și serviciilor. Implicații pentru România și procesul de negociere.

Anexa nr. 39

**Volumul și relevanța transferurilor bănești (remisiilor) în unele țări de
origine (de plecare), 1998**

	Transferuri (remisii) milioane dolari SUA*	Transferuri (remisii) în % din export	Transferuri (remisii) în % din import
India	10.280	21,6	17,3
Grecia	7.510	50,5	29,3
Mexic	6.014	4,6	4,3
Turcia	5.727	10,5	10,3
Egipt	4.403	32,6	20,1
Portugalia	4.031	11,6	8,8
Spania	3.249	2,0	2,0
ROMÂNIA	753	7,9	5,8
Polonia	2.897	6,6	5,5
Ungaria	1.018	3,9	3,7
Republica Cehă	408	1,2	1,1
Republica Slovacă	366	2,8	2,3
Bulgaria	230	3,8	3,8
Slovenia	112	1,0	0,9

* Transferuri (remisii publice sau private).

Sursa: Daniel Dăianu ș.a. (2001); calcule bazate pe datele furnizate de World Development Report 2000/2001, World Bank.

Bibliografie

- Boeri, Brücker (2001) *The Impact of Eastern Enlargement on Employment and Labour Market*, European Integration Consortium, Report on behalf of the Employment and Social Affairs Directorate General of the European Commission, Berlin and Milan
- Brücker, Herbert et al. (2001) *Managing Migration in the European Welfare State*, Report for the Conference: "Immigration Policy and Welfare State", Trieste, June 23, 2001 (<http://www.frdp.org/english/ImmigrationPaper123June01.pdf>)
- Ciutacu, Constantin (1997) *Migration - Europe's Integration and the Labour Force Brain-Drain - Romania - Cost*, 1997
- Chivu, Luminița (2002) *Competitivitatea în agricultură - analize și comparații europene*, Academia Română, CRECC, Editura Expert, București
- Deneuve, Carole (2001) *Besoins de main d'oeuvre des entreprises et recours à l'immigration: quelle perspective?* Document du travail, no. 55, octobre 2001, Centre d'Observation Economique, Paris (vezi și "Problèmes économiques" no. 2579, 1er mai 2002)
- Diminescu, Dana; Lagrave, R.M. (1999) *Faire une saison. Pour une anthropologie des migrations roumaines en France. Les cas du Pays d'Oas*, Ministère de l'Emploi et de la Solidarité, DPM, rapport de recherche, Paris, 88 pag. + 469 note de synthèse publiée în "Migrations Etudes" no. 91, nov.-dec. 1999
- Diminescu, Dana; Ohliger, R.(2001) *La construction de L'Europe par les marges. Stratégies et Stratagèmes de la circulation migratoire des Roumains*. Ministère de l'Emploi et de la Solidarité, MIRE, convention de recherche no 21/ 1999 Paris
- Diminescu, Dana (2001) *L'installation dans la mobilité: le savoir faire migratoire des Roumains*, în "Migration Société", vol. 13, no. 74
- European Commission (2001) *Romania's Position Paper*. Chapter 2 - *Freedom of Movement for Persons*, Conference on Accession to the European Union - Romania: CONF - RO 50/ 51
- European Commission (1999, 2000, 2001, 2002) *Regular Report on Romania's Progress towards Accession* (<http://europa.eu.int/comm/enlargement/report/2001/20.en.pdf>)
- Gheorghiu, Dorel (2000) *International Migration in Romania*, Sarajevo, 2000
- Fassman, H.; Munz, R. (2002) *EU Enlargement and East-West Migration in Europe*, în "New Challenges for Migration Policy în Central and Eastern Europe", IOM Review 2002
- Guiraudon, Virginie (2000) *European Integration and Policy: Vertical Policy - Marking as venue shopping*, în "Journal of Common Market Studies", 38
- Heilbronner, Kay (2000) *Immigration and Asylum Law and Policy of the European Union*, The Hague

- Laczko, Frank (Ed.) (2002) *New Challenges for Migration Policies in Central and Eastern Europe*, IOM, ICMPD and TMC ASSER PRESS
- Lebon, A. (1995) *Situation de l'immigration et présence étrangère en France*. "La Documentation Française", Paris, 1995
- Ledesma, Leon M.; Piracha, M. (2000) *International Migration and the Role of Remittances in Eastern Europe*, Working Paper Department of Economics University of Kent
- Léger, Jean François (2001) *Le renouvellement de la population active étrangère en France de la 1990-1998*, "Revue européenne des migrations internationales", vol. 17, nr. 2/ 2001 (vezi și "Problèmes Economiques" no. 2579, 1er mai 2002)
- Nedelcu, Mihaela (2002) *International Migration of High Qualified Romanian Professionals*, AD., "Astra" 1 (I), ([http://www.ad-astra/journal/1/nedelcu migration fr.pdf](http://www.ad-astra/journal/1/nedelcu%20migration%20fr.pdf))
- OECD (1998, 1999, 2000, 2001) *SOPEMI Trends in International Migration* (Annual Reports), Paris
- OECD (2000) *Labour Market and Social Policy in Romania*, Paris
- OECD (2001) *Migration Policies and UE Enlargement: The Case of Central and Eastern Europe*, Paris
- Perț, Steliana; Ciutacu, Constantin, ș.a. (2002) *Ocuparea și șomajul în România*, seria "Studii și cercetări economice", vol. 6-7, ISBN 973 - 8544 - 3 - 4, CIDE, București
- Perț, Steliana (2001) *Capitalul uman - factor-cheie al creșterii economice durabile. Convergențe și disparități*, seria "Probleme economice", nr. 22-23-24, CIDE, București
- Preda, Diana (2002) *Ocuparea forței de muncă și dezvoltarea durabilă*, Editura Economică, București
- Poulain, M.; Hernn, A. (2002) *Les flux migratoires internationaux en Europe*, "Futuribles", no. 279/2002
- Sandu, Dumitru (2000) *Migrația circulatorie ca strategie de viață* (Circular Migration as Life Strategy), "Romanian Sociology", nr. 2
- Sandu, Dumitru (1999) *Spațiul social al tranziției*, Iași
- Taylor, Edward J. (1999) *The New Economics of Labour Migration and the Role of Remittances in the Migration Process*, "International Migration", vol. 37 (1)
- Zaman, Gheorghe, Vasile, Valentina (2000) *Tendențe și structuri ale emigrației din România în perioada 1980-1990*, "Probleme economice", nr. 30, CIDE
- xxx *Defining Migration Priorities in an Independent World*, "Migration Policy Issues", No. 1, IOM.
- xxx (2002) *Raport Regulier 2002 sur les progrès réalisés par Roumanie sur la voie de l'adhésion*, CE, Bruxelles, SEC (2002) (Ch. 2, "Libre circulation des personnes" et ch. 13, "Affaires sociale et emploi")

Legi, ordonanțe, hotărâri

- OUG nr. 194/2002 privind regimul străinilor în România, Monitorul oficial al României, partea I, nr. 955, 27 decembrie 2002.
- Legea nr. 156/1999 privind protecția cetățenilor români care lucrează în străinătate, Monitorul oficial, partea I, nr. 384/4 august 2000
- OUG nr. 102/2000 privind statutul și regimul refugiaților în România, Monitorul oficial, partea I, nr. 436/3 septembrie 2000
- Legea nr. 203/1999 privind permisele de muncă, Monitorul oficial, partea I, nr. 646/ 30 decembrie 1999
- HG nr. 434/2000 privind aprobarea normelor metodologice cu privire la procedurile de eliberare/anulare a permiselor de muncă, Monitorul oficial, partea II, nr. 267/14 iunie 2000
- HG. nr. 417/1991 privind constituirea Comitetului Român pentru Probleme de Migrare, Monitorul oficial, partea a II-a (îmbunătățită și republicată) nr. 35/5 martie 1992

Surse statistice

- *Anuarul statistic al României*, anii 1980 - 2000
- *Anuarul demografic al României*
- Informații INS
- Informații MMPS (Oficiul de Migrare a Forței de Muncă)
- Informații Ministerul de Interne
- *Statistical Year-book (2001), Refugees, Asylum - Seekers and Other Persons of Concern - Trend and Displacement Protections and Solutions*, October 2002
- *Statistical Data - International Organization for Migration*